

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

GINTAUTAS ZALECKAS
II kurso studentas

EKONOMINIAI INTERESAI LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOJE

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. habil. dr. E.Nekrašas

Vilnius, 2007 m.

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas “Ekonominiai interesai Lietuvos užsienio politikoje” yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nedaro nuorodų į kitus darbus, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

.....
(Vardas, pavardė)

.....
(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Zaleckas G. Ekonominiai interesai Lietuvos užsienio politikoje. Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas prof. habil. dr. E. Nekrašas. – Vilnius, 2007. - 86 p.

Reikšminiai žodžiai: ekonominiai interesai, merkantilizmas, ekonominis liberalizmas, globalizacija, ekonominė diplomatija, valstybės ekonominių interesų atstovavimas, ekonominė užsienio politika, Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis, Užsienio reikalų ministerija, diplomatai-ekonomikos patarėjai, komerciniai atašė, LEPA, Lietuvos užsienio prekyba, TUI, Europa, NVS, Azija, Amerika.

Šiame darbe analizuojamas Lietuvos atvejis: ekonominių interesų vaidmuo Lietuvos užsienio politikoje, Lietuvos užsienio ekonominių interesų formavimo ir įgyvendinimo modelis, identifikuojamos jo silpnybės, išskiriamos svarbiausios ekonominės diplomatijos kryptys, tiriama ekonominių ir politinių interesų sąveika pagal regionines užsienio politikos kryptis ir pateikiamos rekomendacijos efektyvesniam Lietuvos ekonominių interesų atstovavimui ir gynimui užsienyje.

TURINYS

ĮVADAS	7
I. TEORINIS EKONOMIKOS IR POLITIKOS SĄVEIKOS STUDIJŲ PAGRINDAS	11
1.1. Tarptautinės politinės ekonomijos teorijos	11
1.1.1. <i>Merkantilizmas</i>	12
1.1.2. <i>Ekonominis liberalizmas</i>	13
1.1.3. <i>Struktūralizmas</i>	15
1.2. Globalizacija ir diplomatijos transformacija	17
1.2.1. <i>Ekonominės diplomatijos iškilimas</i>	19
II. EKONOMINIŲ INTERESŲ VAIDMUO LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOJE	22
2.1. Lietuvos ekonominė užsienio politika iki Prahos	22
2.2. Lietuvos pakvietimas į NATO ir ES	24
2.3. Narystė NATO, ES ir Lietuvos Naujoji užsienio politika	25
III. EKONOMINIŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMAS UŽSIENYJE	30
3.1. Lietuvos ekonominės diplomatijos tikslai, uždaviniai ir priemonės	31
3.2. Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis	32
3.3. Lietuvos ekonominės diplomatijos silpnybės	36
3.3.1. <i>Struktūrinės silpnybės</i>	36
3.3.2. <i>Politinės valios stoka</i>	38
3.3.3. <i>Kitos silpnybės</i>	42
3.4. Lietuvos ekonominės diplomatijos kryptys	43
IV. LIETUVOS EKONOMINIŲ IR POLITINIŲ INTERESŲ SĄVEIKA	46
4.1. Europos regionas	47
4.1.1. <i>Lietuvos ir Europos šalių ekonominis bendradarbiavimas</i>	47
4.1.2. <i>Lietuvos užsienio politika Europoje</i>	49
4.2 NVS regionas	52
4.2.1. <i>Lietuvos ir NVS ekonominiai ryšiai</i>	52
4.2.2. <i>NVS šalių specifika</i>	55
4.2.3. <i>Lietuvos užsienio politika NVS atžvilgiu</i>	56
4.2.4. <i>Specifiniai Rusijos ir Baltarusijos atvejai</i>	58
4.3 Azijos regionas	61
4.3.1. <i>Lietuvos-Azijos šalių ekonominis bendradarbiavimas</i>	61
4.3.2. <i>Lietuvos užsienio politika Azijos šalių atžvilgiu</i>	63
4.4. Amerika	65
4.4.1. <i>Lietuvos ir Amerikos ekonominis bendradarbiavimas</i>	65
4.4.2. <i>Lietuvos politika Amerikos atžvilgiu</i>	67
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	69
1 Priedas	74
2 Priedas	76
LITERATŪROS SĄRAŠAS	77
SUMMARY	84

Terminų santrumpų sąrašas

- BPP** – Bendroji prekybos sistema
- BPS** – Bendroji preferencijų sistema
- CELPA** – Centrinės Europos laisvosios prekybos asociacija
- ED** – Ekonominė diplomatija
- ELPA** – Europos laisvosios prekybos asociacija
- ES** – Europos Sąjunga
- IAE** – Ignalinos atominė elektrinė
- JAV** – Jungtinės Amerikos Valstijos
- LEPA** – Lietuvos ekonominė plėtros agentūra
- LR** – Lietuvos Respublika
- NVS** – Nepriklausomų valstybių sandrauga
- OECD** – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
- PPO** – Pasaulio prekybos organizacija
- TUI** – Tiesioginės užsienio investicijos
- TVF** – Tarptautinis valiutos fondas
- URM** – Užsienio reikalų ministerija
- ŪkMin** – Ūkio ministerija
- VRE** – Vidurio ir Rytų Europa

ĮVADAS

Valstybės valdyme anksčiau buvo brėžiama aiški skiriamoji riba tarp vidaus ir užsienio politikos, tarp politikos ir ekonomikos, tačiau pastaraisiais dešimtmečiais vykstant sparčiai ekonominei globalizacijai, kuriantis vieningai pasaulinei rinkai, ta riba praktiškai išnyko. Šiuolaikiniame pasaulyje valstybės ekonominių interesų atstovavimas ir gynimas tampa vienu iš svarbiausių šalies užsienio politikos (diplomatijos) tikslų. Stebint pasaulinius procesus, kyla klausimas, ar ekonominiai motyvai netampa lemiamu veiksmu užsienio politikoje. Pavyzdžiui, dažnai teigiama, jog JAV invaziją į Iraką paskatino visų pirma šalies ekonominiai interesai, t.y. noras kontroliuoti gausius Irako naftos išteklius.

XXI amžiuje ekonomika – vienas iš svarbiausių valstybės galios šaltinių, leidžiančiu šaliai būti reikšmingu tarptautinės sistemos žaidėju. Kiekvienai valstybei itin svarbu surasti priemonės ir būdus, kaip išlikti konkurencingai pasaulinėje rinkoje. Tam reikalingi tiek vidaus, tiek užsienio politikos instrumentai. Nieko nestebina, kad diplomatai jau ne tik atstovauja valstybę ar jos poziciją užsienio politikos klausimais, tačiau gina ir šalies ekonominius interesus.

Nuo XX amžiaus paskutinio dešimtmečio, kai įvairių pasaulio šalių Užsienio reikalų ministerijose suvokta ekonominių interesų atstovavimo užsienyje svarba, pradėti kurti įvairūs tuo besirūpinantys specializuoti ministerijų padaliniai. 2005 metų pabaigoje reformuotas ir LR Užsienio reikalų ministerijos Ekonomikos departamentas, šalia jo įsteigti Ekonominio saugumo politikos bei Eksporto ir investicijų skatinimo departamentai. Tai dar kartą įrodo, jog vyksta tam tikra transformacija ir ekonominiai klausimai tampa vis svarbesni užsienio politikoje.

2004 metų pavasarį, įstojusi į NATO ir Europos Sąjungą, Lietuva įvykdė savo iškeltus strateginius tikslus ir, siekdama išvengti savotiško užsienio politikos tikslų vakuumo, tuo pačiu pradėjo kelti naujus tikslus ir uždavinius. Parama demokratiniams procesams ir inicijuojamoms/vykdomoms reformoms Rytuose, aktyvi visavertė narystė ES ir NATO, regioninė lyderystė bei dėmesys valstybės gerovės didinimui buvo minimi tarp pačių svarbiausių būsimų Lietuvos užsienio politikos tikslų ir uždavinių naujomis veikimo sąlygomis¹.

Saugumas ir piliečių gerovė – tai du principiniai ilgalaikiai valstybės tikslai, todėl būtų logiška manyti, kad Lietuvai įstojus į NATO ir užsitikrinus kietąjį saugumą didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas gerovės valstybėje kūrimui, o ekonominių interesų įgyvendinimas taptų prioritetiniu tikslu. Skirtingai nei nepriklausomybės pradžioje Lietuvos ekonominė ir užsienio politika neturėtų būti dvi atskiros veiklos sritys. Turtinga valstybė lengviau skinasi kelią globalioje konkurencinėje erdvėje, turtingai valstybei paprasčiau ginti savo piliečius ir jų teisėtus

¹ Laikinojo Prezidento A.Paulausko kalba Vilniaus universitete „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Vilnius, 2004m. gegužės 24d. < <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4994> > [2007 02 20]

interesus. Tik būdama stipri iš vidaus ir ekonomiškai, Lietuva gali tikėtis būti aktyvi NATO ir ES narė, skatinti demokratiją Rytuose bei vykdyti ekonominės paramos politiką.

PROBLEMA: Akademinėje literatūroje dažnai minima egzistuojanti įtampa (konkurencija) tarp politikos ir ekonomikos. Kyla klausimas dėl Lietuvos ekonominių ir politinių interesų suderinamumo, t.y. ar šie interesai suderinami tarpusavyje, ar egzistuoja jų konkurencija?

Lietuva siekia tapti regioniniu politiniu-ekonominiu centru, tačiau, ar artėjama prie šio tikslo galima smarkiai suabejoti. Paskutiniaisiais metais tiesioginių užsienio investicijų srautas į Lietuvą mažėja, verslas ima jausti kvalifikuotos darbo jėgos stygių, o tuo tarpu šalies valdžia vis dar nežino, kaip geriausia pristatyti Lietuvą pasauliui, nėra sukurta vadinamoji „valstybės rinkodara“ (šalies įvaizdžio strategija, Lietuvos prekės ženklas). Tik aktyviai atstovaujant ir ginant šalies ekonominius interesus galima palaikyti teigiamą Lietuvos įvaizdį bei toliau populiarinti ir įtvirtinti modernios ir sparčiai besiplėtojančios ekonomikos „veidą“. Globalizacija, milžiniška tarpusavio ekonominė priklausomybė ir konkurencinė įtampa nepalieka valstybei kito kelio.

Nors oficialiai deklaruojama, kad formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką, svarbūs ekonominiai interesai, tačiau suskaičiavus diplomatus, tiesiogiai dirbančius šį darbą Lietuvos ambasadose, galime sakyti, kad šis teiginys per drąsus. Pavyzdžiui, į antrąją pagal dydį pasaulio ekonomiką Japoniją paskirti 4 diplomatai ir tik 1 iš jų kuruoja ekonominius klausimus. Tuo tarpu pagal dydį panašios ES narės Čekijos ambasadoje Tokijuje dirba visas ekonomikos padalinys (8 asmenys), neskaičiuojant "Czech invest"² darbuotojų šioje šalyje. Nemažai abejonių kelia už ekonominius klausimus atsakingų diplomatų paskirstymo atskiroms šalims racionalumas – ar tikrai atstovaujama prioritetiškose rinkose? Kiti kylantys klausimai: kur reiktų steigti naujas Lietuvos ambasadas, ar oficialių pareigūnų vizitų maršrutai pasirenkami atsižvelgiant į valstybės ekonominius interesus, ar Lietuvos ekonominių interesų atstovavimas „naujose“ demokratijose (Ukrainoje, Moldovoje, Gruzijoje) bei dvišaliai ekonominiai santykiai traktuojami kaip svarbi užsienio politikos priemonė, stengiantis padėti šioms šalims integruotis į transatlantines struktūras? Taigi šio darbo **objektas** yra Lietuvos ekonominių interesų atstovavimas ir šalies ekonominių ir politinių interesų sąveika.

Darbo **tikslas**: analizuojant dabartinę Lietuvos užsienio politiką, išsiaiškinti, kokią reikšmę joje vaidina šalies ekonominiai interesai, t.y. ar Lietuvos ekonominiai interesai formuoja šalies užsienio politiką, ir kiek bei kaip gali daryti jai įtaką. Darbe siekiama įvertinti tiek užsienio politikos formavimą, tiek praktinį įgyvendinimą. Vadovaujamas prielaida, jog valstybės

² „Czech Invest“ - tai Čekijos agentūra, atsakinga už investicijų pritraukimą; Lietuvos ekonominės plėtros agentūros analogas.

integracija į pasaulio rinkas yra viena svarbiausių ekonominio augimo sąlygų mažos rinkos šaliai. Ekonominių ir politinių interesų grupių įtaka šalies užsienio politikai nėra nagrinėjama.

Siekiant įgyvendinti darbe keliamą tikslą, keliami šie **uždaviniai**:

- *Apžvelgti* ekonomikos ir politikos santykio aiškinimą tarptautinių santykių disciplinoje;
- *Išanalizuoti* kokie [ir koku mastu] ekonominiai interesai minimi svarbiausiuose Lietuvos užsienio politikos dokumentuose ir kokia reikšmė jiems teikiama;
- *Išnagrinėti* ekonominių užsienio interesų atstovavimo institucionalizavimą;
- *Identifikuoti* ekonominių interesų atstovavimo užsienyje silpnynes;
- *Ištirti* ekonominių ir politinių interesų sąveiką pagal svarbiausias Lietuvos užsienio politikos regionines kryptis³;
- *Pateikti* rekomendacijas Lietuvos ekonominei (diplomacijai) užsienio politikai gerinti.

Lietuvos ekonominiai interesai darbe traktuojami kaip bendrųjų ekonominių ryšių (užsienio prekybos) bei šalies prekių ir paslaugų eksporto skatinimas, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas, valstybės ūkio subjektų interesų gynimas ir atstovavimas. Šių ekonominių interesų gynimas, išnaudojant tarpvalstybinius santykius ir diplomatinis kanalus, dar vadinamas ekonomine diplomatija⁴. Į ekonominės diplomatijos sritį nepatenka energetikos klausimai, todėl tiriant ekonominių ir politinių interesų sąveiką jie detaliam nenagrinėjami.

Darbe naudojamas **analitinis-tiriamasis ir sociologiniai (giluminio interviu ir anketavimo⁵) metodai**.

Iki šiol Lietuvoje atlikti tyrimai ir moksliniai darbai apsiriboja Lietuvos ekonominių interesų atstovavimo institucionalizavimo aptarimu⁶ arba šalies ekonominės užsienio (prekybos) politikos analize⁷. Tyrimų, nagrinėjančių Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveiką, iki šiol nėra atlikta, todėl šia prasme – tai novatoriškas eksperimentinis darbas. Šiuo darbu siekiama ne tik atkreipti dėmesį į ekonominį metmenį Lietuvos užsienio politikoje, bet ir padaryti reikšmingą įdirbį tolimesniems tyrinėjimams ir analizėms panašia tematika.

³ Lietuvos užsienio politikoje galima išskirti 4 svarbiausias regionines kryptis: Ameriką, Europą, NVS šalis ir Aziją. Šį išskyrimą iš esmės atspindi ir LR Užsienio reikalų ministerijos departamentai - Amerika ir Azija patenka į Amerikos, Azijos, Afrikos ir Okeanijos departamento kuravimo sritį, Europą dengia Europos šalių ir Europos Sąjungos departamentai, o NVS šalis kuruoja Rytų Europos ir Vidurinės Azijos departamentas.

⁴ Ekonominė diplomatija plačiau aptariama pirmoje-teorinėje darbo dalyje.

⁵ Sudarytas klausimynas (žr. priede nr.1) elektroniniu paštu buvo išsiųstas 48-iems Lietuvos diplomatinėms atstovybių užsienyje diplomatams atsakingiems už ekonominius klausimus, 9-iems komercijos atašė ir 4-iems LEPA atstovams užsienyje. Iš viso sulaukta 31 atsakymo.

⁶ Pvz.: Simonas Žunda, *Šiuolaikinė ekonominė diplomatija: Lietuvos atvejis*. Bakalauro darbas, VU TSPMI, 2005. Simona Utaraitė, *Ekonominė diplomatija: Lietuvos ekonominių interesų užtikrinimo sąlygos ir priemonės*. Viešojo sektoriaus ekonomikos magistro darbas, MRU, 2005.

⁷ Ramūnas Vilpišauskas, "Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė". *Pinigų studijos*, 3, 2000. J.Čičinskas, P.K.Cornelius, D.Treigienė, „Trade policies and Lithuania’s reintegration into the global economy“. Kn. Buračas A. (sud.), *Lithuanian Economic Reforms: Practice and Perspectives*. Vilnius: Margi raštai, 1997.

Pirmojoje darbo dalyje aptariamos svarbiausios tarptautinės politinės ekonomijos, analizuojančios politikos ir ekonomikos sąveiką, perspektyvos – merkantilizmas, ekonominis liberalizmas ir struktūralizmas. Taip pat įvertinama globalizacijos procesų ir jų keliamos valstybių užsienio politikos transformacijos reikšmė.

Antroje darbo dalyje siekiama išsiaiškinti ekonominių motyvų svarbą Lietuvos užsienio politikoje: žvelgiant iš istorinės perspektyvos ir analizuojant, kaip ir kiek ekonominiai motyvai minimi svarbiausiuose Lietuvos užsienio politikos dokumentuose.

Trečiojoje dalyje nagrinėjamas Lietuvos ekonominių interesų atstovavimo institucionalizavimas, Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis, identifikuojamos Lietuvos ekonominės diplomatijos silpnybės bei svarbiausios jos kryptys.

Paskutinė darbo dalis skirta ištirti Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveiką pagal svarbiausias regionines kryptis – Europą, NVS, Aziją ir Ameriką.

Teorinėje darbo dalyje, aptariant tarptautinės politinės ekonomijos teorijas, globalizacijos procesus, valstybių užsienio politikos transformaciją ir ekonominės diplomatijos išskyliamą, remiamasi R.Gilpino, D.N.Ballamo, R.Koehane, R.Stubbs, B.Jones, I.Wallersteino, A.S.Makarychevo, N.Bayne, S.Woo, R.Saner ir kitų autorių darbais. Tuo tarpu, analizuojant Lietuvos ekonominių interesų atstovavimą užsienyje, aiškinantis ekonominių ir politinių interesų sąveiką, remiamasi tiek pirminiais – svarbiausiais užsienio politikos dokumentais, vidiniais LR Užsienio reikalų ir Ūkio ministerijos dokumentais, giluminiais interviu su Užsienio reikalų ministerijos pareigūnais ir su asocijuotų verslų struktūrų atstovais, viešomis pareigūnų kalbomis, Lietuvos Statistikos departamento statistiniais duomenimis, tiek antriniais šaltiniais – vertinimais, komentarais, analitiniais straipsniais ir kt.

I. TEORINIS EKONOMIKOS IR POLITIKOS SĄVEIKOS STUDIJŲ PAGRINDAS

1.1. Tarptautinės politinės ekonomijos teorijos

Tradicinėmis laikomos tarptautinių santykių perspektyvos (realizmas, liberalizmas-pliuralizmas ir globalizmas), skirtingai vertina ekonominių procesų svarbą valstybės gyvenime. Realizmas nagrinėja ekonomikos reikšmę valstybės nacionalinei galiai, liberalizmas pabrėžia ekonominių subjektų ir ekonominių klausimų svarbą politiniame procese, o globalizmas ekonomiką iškelia kaip pagrindinę tarptautinių santykių varomąją jėgą. Nei viena perspektyva, nepaisant svarbių išvalgų, detalai neanalizuoja (užsienio) politikos ir ekonomikos sąveikos. Tai galima paaiškinti tuo, kad ilgą laiką ekonomikos ir politikos mokslai buvo atskirti, o politikos studijos izoliuotos nuo ekonominių veiksnių įtakos.

XX amžiaus 7-8 dešimtmetyje situacija pradeda keistis ir kaip savarankiška⁸ tarptautinių santykių disciplina formuojasi tarptautinė politinė ekonomija. Šaltojo karo pabaiga, kai Rytų Europa ir buvusi SSSR pradėjo reintegrotis į tarptautinę politinę ir ekonominę sistemą, tik dar labiau paryškino politikos ir ekonomikos sąryšį bei tarptautinės politinės ekonomijos kaip disciplinos svarbą.

Jau pati tarptautinės politinės ekonomijos sąvoka reiškė nepasitenkinimą konvencinėmis sampratomis ir tradiciniais atskyrimais tarp tarptautinės politikos ir tarptautinės ekonomikos, vidaus ir užsienio, valstybės ir kitų įtakos šaltinių⁹. Vadovaujamosi prielaida, jog ekonomika ir politika yra glaudžiai susiję ir vienas kitą veikiantys veiksniai. Ši kompleksiška politikos ir ekonomikos, valstybės ir rinkos tarpusavio sąveika ir yra tarptautinės politinės ekonomijos analizės objektas¹⁰.

Tarptautinė politinė ekonomija padeda geriau suvokti šiuolaikinius valstybių užsienio ir vidaus ekonominius ir politinius reiškinius bei jų tarpusavio sąveiką. Nors nei viena iš tarptautinės politinės ekonomijos teorijų/ideologijų nepretenduoja pateikti vienintelį teisingą paaiškinimą, tačiau gali būti gera priemone aiškinant ekonomikos ir politikos sąveiką, ekonominių motyvų reikšmę valstybės užsienio politikoje. Šioje dalyje nėra siekiama gilintis į teorijų metodologiją, akademinėje literatūroje išskiriamus jų privalumus ir trūkumus, tiesiog aptariamais svarbiausi teiginiai ir idėjos, kurios padės geriau suvokti šio darbo objektą (Lietuvos ekonominių interesų ir užsienio politikos sąveiką).

⁸ Šiame darbe atsiribojama nuo diskusijų ar tarptautinė politinė ekonomija yra savarankiška tarptautinių santykių disciplina.

⁹ Ramūnas Vilpišauskas „Tarptautinės politinės ekonomijos raida, teorijos ir Roberto Gilpino realistinė samprata“. Kn. Robert Gilpin, *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė, 1998, 13.

¹⁰ John Ravenhill „The study of global political economy“. Kn. John Ravenhill, *Global Political Economy*. New York: Oxford University Press, 2005, 17.

1.1.1. Merkantilizmas

Tarptautinės politinės ekonomijos teorinė perspektyva, besivadovaujanti realizmo idėjomis, šiandien įvardijama net keletu pavadinimų: ekonominis nacionalizmas, protekcionizmas, vokiečių istorinė mokykla, valstybiškumas ir kt. Visgi labiausiai paplitęs pavadinimas – merkantilizmas. Merkantilizmo pradininkais laikomi tokie autoriai kaip A.Hamiltonas, F.Listas, gyvenę dar XVIII ir XIX amžių sankirtoje, tuo tarpu prie šiuolaikinių šios teorijos atstovų galima priskirti R.Gilpiną, D.A.Baldwiną ir kt.

Kaip ir realizmas, merkantilizmas svarbiausią dėmesį skiria valstybės nacionaliniam saugumui ir valstybės ekonominiams veiksams stengiantis jį užsitikinti¹¹. Merkantilistų manymu, ekonominė veikla turi būti pavaldi pirminiam – stiprios valstybės – kūrimo tikslui. Kitaip tariant, ekonomika yra politikos įrankis arba politinės galios pagrindas ir gali būti naudinga valstybei keletu atvejų. Robertas Gilpinas teigia, jog egzistuoja du merkantilizmo variantai, skirtingai apibūdinantys, kaip valstybės panaudoja ekonominius instrumentus. Jeigu siekiama apsaugoti nacionalinius ekonominius interesus, tai tokią veiklą galima vadinti „nepiktybiniu“ arba „švelniuoju“ merkantilizmu. Antra vertus, yra ir tokių merkantilistų, kurie tarptautinę ekonomiką vertina kaip imperialistinės ekspansijos ir kai kurių šalių kovos už savo didybę areną. Ši agresyvaus nacionalizmo forma vadinama „piktybiniu“ arba „agresyviuoju“ merkantilizmu¹². Kitaip tariant, valstybės tarptautinėje sistemoje gali paprasčiausiai stengtis užsitikinti savo bazinius ekonominius interesus, nenukentėdamos pačios ir galbūt nepakenkdamos kitoms. Kita vertus, situacija keičiasi, jei valstybė ne tiek rūpinasi bazinių ekonominių interesų užsitikrinimu, kiek visomis priemonėmis (net ir karinėmis) stengiasi didinti savo ekonominę ir politinę galią kitų valstybių sąskaita. Kaip agresyvų merkantilizmą galima traktuoti Rusijos energetinių išteklių naudojimą, manipuliavimą jais, siekiant politinių tikslų.

Tarpusavio konkurencijos santykių terpėje valstybės yra priverstos rūpintis sąlygine ekonomine nauda, reguliuoti privačius ekonominius interesus, skatinti šalies eksportą ir riboti importą. Merkantilistų įsitikinimu, valstybių tarpusavio ekonominiai santykiai yra nulinės sumos žaidimas, kur viena pusė laimi, o kita paprastai nieko negauna ar netgi nukenčia. Todėl ekonominė tarpusavio priklausomybė nesukuria abipusiškai teigiamų padarinių ir valstybei reikia jos vengti. Vengiant ekonominės priklausomybės nuo kitų valstybių, susidūrus saugumo ir ekonominiams interesams, pirmieji turi prioritetą¹³.

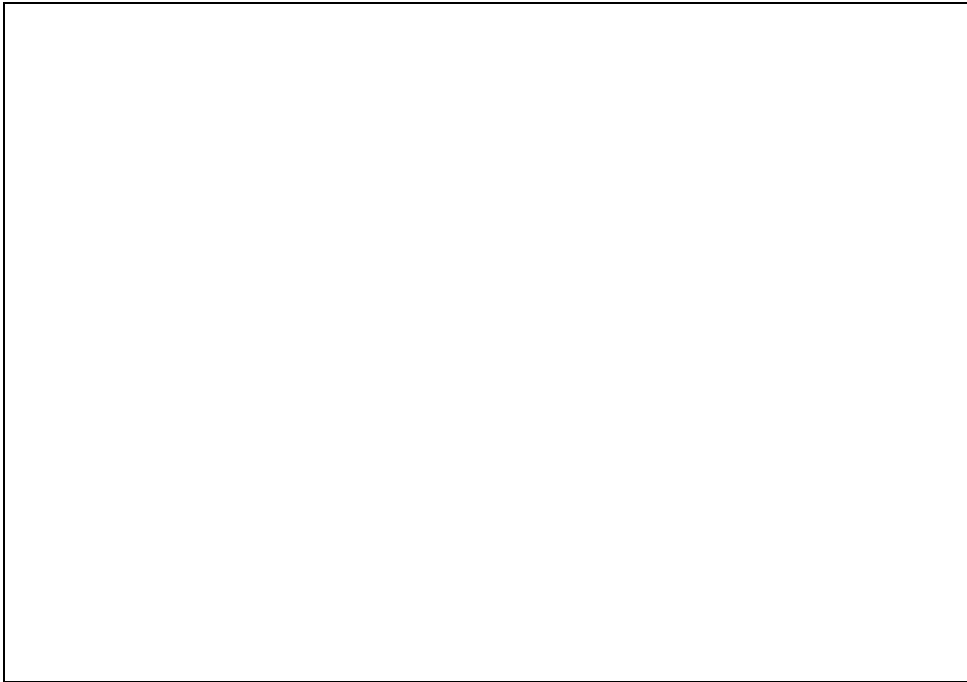
¹¹ David N.Balaam, Micheal Veseth, *Introduction to International Political Economy*. New Jersey: Pearson Education, 2005, 27.

¹² Robert Gilpin, *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė, 1998, 63.

¹³ Jacob Viner, "Power vs plenty as Objectives of Statecraft in the Seventeenth and Eighteenth Centuries", *World Politics* 1(1), October 1948, 10. Cituota David A. Baldwin, *Economic Statecraft*. Princeton University Press, 1985, 80.

Merkantilizmas vadovaujasi nuostata, kad politinė valstybės galia ir ekonominė gerovė yra vienas kitą papildantys tikslai, sudarantys uždarą ratą, kuriame galia kuria turta, kuris didina galią ir suteikia pagrindą siekti dar didesnės gerovės¹⁴. Kartu tarp turto ir galios egzistuoja tiesioginis abipusis priešastinis ryšys¹⁵ - t.y. atsiradus nacionalinei valstybei ir rinkos ekonomikai, galia nebegali būti vertinama atskirai nuo ekonominės bazės.

1 Schema. Politika ir ekonomika.

Vis dėlto globalios ekonomikos mechanizmai jau nebėra tiesiogiai priklausomi nuo valstybių. Dėl vis intensyvėjančios tarptautinės prekybos valstybės jau negali visiškai valdyti savo ekonomikos ir neturi galimybės nedalyvauti pasaulinėje rinkoje, taip pat vis svarbesnį vaidmenį vaidina regioninės (kaip Europos Sąjunga) ir globalios tarptautinės ekonominės organizacijos (Pasaulio prekybos organizacija). Visi šie procesai yra kitos tarptautinės politinės ekonomijos perspektyvos – ekonominio liberalizmo – dėmesio objektu.

1.1.2. Ekonominis liberalizmas

Ekonominio liberalizmo pamatinės nuostatos slypi liberalizmo politinėje filosofijoje, o jam atstovauja tokie politiniai ekonomistai kaip A.Smithas, D.Ricardo, J.M.Keynes ir kt. Ekonominis liberalizmas perima pliuralistinės (liberalistinės) tarptautinių santykių perspektyvos nuostatas,

¹⁴ Balaam, Veseth, 28.

¹⁵ Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984, 22.

kurios kvestionuoja realistų-merkantilistų racionalios ir unitarinės valstybės prielaidą, akcentuoja nevalstybinių veikėjų svarbą ir politinės darbotvarkės išsiplėtimą¹⁶.

Ekonominiai liberalai teigia, jog valstybė – tai individų veiksmų rezultatas, ji jiems tarnauja, todėl visų pirma turi rūpintis jų ekonomine gerove. Pagrindinis veikėjas yra racionalus individas (kaip vartotojas, gamintojas), o rinka yra svarbiausias veikėjų pažangos ir bendradarbiavimo šaltinis. Politika ir ekonomika, tai dvi autonomiškos sritys, kurios turėtų būti viena nuo kitos atskirtos kaip įmanoma labiau. Vis dėlto liberalai, analizuodami rinką, suprato, kad tam tikrais atvejais politinis rinkos reguliavimas yra reikalingas, siekiant išvengti rinkos funkcionavimo trikdžių ir nesėkmių.

Pasak ekonominio liberalizmo, ekonominiai mainai teikia pozityvų rezultatą ir rinka siekia maksimizuoti naudą visiems jos dalyviams – individams, ūkio subjektams, įmonėms. Ekonomika yra naudingo tarpusavio bendradarbiavimo tarp valstybių ir individų sfera, kai ji remiasi laisva prekyba. Valstybės ekonominis klestėjimas pasiekiamas ne protekcionizmu ar teritorine ekspansija (merkantilizmas), o per laisvą prekybą ir laisvus ekonominius mainus. Net ir vertinant iš valstybės galios pozicijų, galia priklauso ir nuo valstybės išitraukimo į tarptautinę prekybą¹⁷. Kuo valstybė aktyviau palaiko prekybinius ryšius su kitomis šalimis, tuo ji turi didesnę galimybę daryti įtaką jų veiksmams. Kitaip tariant, valstybės gali pasirinkti ekonominės plėtros ir prekybos kelią, siekdamas tapti reikšmingomis pasaulio politikos veikėjomis.

Globalizacija ir pasaulinė rinkos plėtra didina spaudimą valstybėms vykdyti liberalią ekonominę politiką¹⁸. Globalėjančiame pasaulyje ekonominiai santykiai susaisto valstybes pakankamai tampriais ryšiais. Auganti prekyba tarp valstybių, didžiuliai investicijų srautai, tarpnacionalinių korporacijų gamybos kilnojimas iš vienu šalių į kitas susieja valstybes tarpusavio priklausomybės saitais.

Bendriausiu supratimu, tarpusavio priklausomybė (angl. “interdependence”) apima dviejų ar daugiau tarptautinių santykių subjektų priklausymą vienas nuo kito, tam tikrą abipusį poveikį¹⁹. Stiprėjant ekonominiams, politiniams, kultūriniais ryšiams tarp valstybių ir jų veikėjų, jos tampa “jautrios” viena kitos vykdomiems veiksmams, jų viduje vykstantiems procesams. Pasak ekonominių liberalų, šis tarpusavio “jautrumas”, nors ir “kainuoja”, t.y. sukelia tam tikras pasekmes, tačiau gaunama nauda yra kur kas didesnė nei galimi neigiami padariniai²⁰. Per užsienio prekybą, tiesiogines užsienio investicijas ir kitus ekonominius ryšius besiplečiantis

¹⁶ Paul R.Viotti, Mark V.Kauppi, *International Relations Theory*. New York: MacMillan, 1993, 7-8, 228-229.

¹⁷ Edward D.Mansfield, *Power, Trade, and War*. New Jersey: Princeton University Press, 1994, 185.

¹⁸ John Ravenhill „The study of global political economy“. Kn. John Ravenhill, *Global Political Economy*. New York: Oxford University Press, 2005, 20.

¹⁹ Robert O.Keohane, Joseph S.Nye, *Power and Interdependence*. Boston: Little, Brown, 1989, 8.

²⁰ Viotti, Kauppi, 244.

ekonominės tarpusavio priklausomybės tinklas konkuruojančioje ir anarchiškoje valstybių sistemoje sukuria pagrindą taikai ir bendradarbiavimui²¹. Todėl, nepaisant tarpusavio priklausomybės sukeliamų implikacijų, tokių kaip mažesnė sprendimo laisvė užsienio politikoje, ji yra pageidautina bei siektina.

Nagrinėjant tarpusavio priklausomybę, ekonominių liberalų dėmesio centre atsiduria daugialypiai, skirtingas visuomenės siejantys kanalai, tarpžinybiniai ryšiai. Įvairios sąveikos tarp atskirų nepriklausomų vienetų tampa gerų tarpusavio santykių pagrindu. Priklausomybės santykiai gali būti valdomi, kuriant tam tikras taisykles, procedūras ar tarptautines organizacijas, kurios valdytų esamas sąveikas²². Pasisakoma už taip vadinamojo tarptautinio režimo sukūrimą, kai veikėjai savanoriškai kuria institucijas, taisykles tam, kad būtų palaikyta tvarka. Toks režimas tampa instrumentu, mažinant veikėjų skirtumus ir siekiant bendro intereso, ir nors konfliktai kyla, tačiau didėja taiki jų išsprendimo tikimybė. Vienas geriausių tarpusavio priklausomybės pavyzdžių, tai Europos Sąjunga. Joje šalys-narės viena kitos atžvilgiu yra prisiėmusios tam tikrus įsipareigojimus, jas glaudžiai sieja įvairūs (ekonominiai, politiniai, kultūriniai) saitai, kurie kreipia šalių vidaus ir užsienio politiką.

Tiek merkantilizmas, tiek ekonominio liberalizmo tarptautinės politinės ekonomijos teorijos politiką ir ekonomiką traktuoja kaip dvi atskiras veiklos sritis²³. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje atskirti politiką nuo ekonomikos yra tas pats, kaip individą atskirti nuo visuomenės, todėl abi teorijos politikos ir ekonomikos sąveiką paaiškina tik iš dalies.

1.1.3. Struktūralizmas

Struktūralizmas analizuoja problemas ir klausimus, kuriuos tiek merkantilizmas, tiek ekonominis liberalizmas palieka nuošalyje. Nagrinėjamos socialinių klasių nelygybės, išnaudojimo, turto ir galios pasiskirstymo, priklausomybės problemos. Struktūralistinė tarptautinės politinės ekonomijos perspektyva remiasi marksistinėmis idėjomis. Ekonomei struktūrai tenka lemiamas vaidmuo, nes ji apsprendžia valstybės socialinę sanklodą, šalies vykdomą politiką. Ekonominė gamyba yra bet kurios kitos žmogiškosios veiklos, tame tarpe ir politikos, pagrindas. Todėl gamybinių jėgų vystymasis ir ekonominė veikla yra svarbiausias istorinių pokyčių variklis²⁴.

²¹ Gilpin, 42.

²² Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, *International Interdependence and Integration*. Kn. Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi (sud.), *International Relations Theory*. New York: MacMillan, 1993, 392.

²³ Geoffrey Underhill, „Introduction: Conceptualizing the Changing Global Order“. Kn. Richard Stubbs, Geoffrey Underhill (sud.), *Political Economy and the Changing Global Order*. Oxford University Press, 2000, 13.

²⁴ Gilpin, 67.

Dabartinių tarptautinių santykių dinamizmo priežastis – kapitalistinės ekonomikos poreikis eksportuoti prekes ir kapitalo perteklių. Kapitalistinė sistema remiasi pramonės vystymusi ir privačia nuosavybe bei pasižymi pelno siekimu ir kapitalo kaupimu. Pabrėžtina, kad valdantysis sluoksnius, kuris kapitalistinėje ekonomikoje kontroliuoja gamybos priemones, taip pat siekia dominuoti ir politinėje sferoje²⁵. Pasak struktūralistų, valstybės nėra savarankiškos ir tarnauja valdančiosios ekonominės klasės interesams.

Globali kapitalizmo plėtra yra netolygi ir nors pasaulinėje ekonomikoje veikia daugybė žaidėjų (valstybių), tačiau jie nėra tarpusavyje lygūs. Pasak I. Wallersteino, pasaulį galima padalinti į tris dalis: branduolį (centrą), pusiau-periferiją ir periferiją. Branduolys – tai labiausiai ekonomiškai išsivysčiusios industrinės valstybės (JAV, Japonija, Vakarų Europos šalys), periferija – mažiausiai ekonomiškai išsivysčiusios valstybės, dar vadinamos Trečiojo pasaulio šalimis, tuo tarpu šiek tiek labiau pažengusios ir toliau besivystančios valstybės sudaro pusiau-periferiją. Pasaulinė ekonomikos struktūra sąlygoja, jog prekės ir paslaugos paskirstomos netolygiai, o branduolio valstybės savo galią ir gerovę didina periferijos, kuri yra žmogiškųjų ir gamtos išteklių šaltinis, sąskaita²⁶. Vykstanti ekonominė globalizacija nors ir suartina nacionalines ekonomikas, tačiau stiprina hierarchiškumą, nes ekonominė galia koncentruojama labiausiai ekonomiškai pažengusiose šalyse. Dominuodamos ekonomiškai, branduolio šalys prieš periferiją įtvirtina ir tam tikrą politinį dominavimą, nes būtent jos nustato tam tikras „žaidimo taisykles“.

Visos trys tarptautinės politinės ekonomijos teorijos pateikia reikšmingas išvagas dėl politikos ir ekonomikos tarpusavio sąveikos, tačiau siekia skirtingų tikslų ir tam tikra prasme reiškinį nagrinėja skirtingu lygiu (žr. 1 lentelėje). Merkantilizmas taikliai pastebi, kad politinis reguliavimas sukuria ekonominės veiklos pagrindą, nagrinėja būdus, kaip ekonominiai santykiai ir ekonominės priemonės gali būti panaudotos valstybės politiniams bei saugumo tikslams pasiekti. Tuo tarpu ekonominis liberalizmas atkreipia dėmesį į nevalstybinių veikėjų svarbos augimą, laisvos tarptautinės prekybos reikšmę valstybės ir ją sudarančių individų gerovės užtikrinimui. Struktūralizmas akcentuoja ekonominės struktūros svarbą ir socialinę, ekonominę nelygybę, egzistuojančią tiek valstybių viduje, tiek tarptautinėje arenoje.

²⁵ Underhill, 15.

²⁶ Immanuel M. Wallerstein, *The politics of the world economy: the states the movements and the civilizations*. Cambridge university press, 1994, 15.

1 Lentelė. *Tarptautinės politinės ekonomijos teorijos.*

	MERKANTILIZMAS	EKONOMINIS LIBERALIZMAS	STRUKTŪRALIZMAS (MARKSIZMAS)
Santykis tarp ekonomikos ir politikos	Politika apsprendžia ekonomiką	Ekonomika autonomiška nuo politikos	Ekonominė struktūra apsprendžia politiką
Pagrindiniai veikėjai / analizės objektas	Valstybės	Individai ir privatūs subjektai	Socialinės klasės
Ekonominių santykių apibūdinimas	Konfliktinis, nulinės sumos rezultatas	Bendradarbiavimo, "pozityvaus rezultato žaidimas"	Konfliktinis, neigiamos sumos rezultatas
Valstybės ekonominiai tikslai	Valstybės galia	Maksimali individo ir socialinė gerovė	Klasių interesai

Šiame darbe į valstybių ekonominį bendradarbiavimą (tarptautinę prekybą), tarpusavio priklausomybę ir šiuo metu pasaulyje vykstančius globalizacijos procesus bei jų įtaką valstybių vykdomai užsienio politikai žvelgiama iš ekonominio liberalizmo perspektyvos. Kita vertus, pripažįstama, kad šiuolaikiniame ekonominės konkurencijos pasaulyje valstybė vaidina svarbų vaidmenį atstovaujant ir ginant šalies ekonominius interesus, o iškilus saugumo ir ekonominių interesų konfliktui, šalys paprastai prioritetą teikia pirmiesiems, apie ką kalba merkantilizmas (realizmas).

Kitas skyrius skirtas įvertinti globalizacijos procesų įtaką valstybių vykdomai užsienio politikai ir jų diplomatinei praktikai. Aptariamas ekonominės diplomatijos iškilimas, konceptualizuojama ekonominės diplomatijos sąvoka ir išskiriami ekonominės diplomatijos modeliai, kurie bus naudojami analizuoti Lietuvos ekonominių interesų atstovavimo ir gynimo modelį.

1.2. Globalizacija ir diplomatijos transformacija

Globalizacija – fundamentalus procesas, keičiantis pasaulio politikos, ekonomikos ir visuomenių struktūrą. Pradėtas vartoti penktojo dešimtmečio viduryje žodis „globalizacija“ naudojamas apibrėžti įvairiausias informacijos, ekonomikos ir kitus procesus, didėjančią ūkių ir visuomenių integraciją bei intensyvėjančius savitarpio ryšius²⁷. Globalizacija yra sudėtingas procesas, apimantis įvairias pasaulio ūkio, politikos ir visuomenės sferas ir didinantis jų tarpusavio integraciją, stiprinantis tarpusavio priklausomybę ir kuriantis bendro veikimo šablonus.

²⁷ A.S. Makarychev, A. Sergunin, "Globalization". Kn. K. Segbers, K. Imbusch (sud.), *The globalization of Eastern Europe: Teaching international relations without borders*. Hamburg, 2000, 397.

Su globalizacija gali būti siejami tokie pokyčiai pasaulyje:

- Universalizacija, kai dėl sparčios demokratijos ir rinkos ekonomikos plėtros, nebelieka skirtingų ideologijų ir skirtingais principais paremtų ekonominių sistemų²⁸ (šio proceso pavyzdys Sovietų Sąjungos žlugimas);
- Informacijos revoliucija, panaikinanti erdvės skirtį ir nepriklausomai nuo esančių atstumų įgalinanti skirtingų valstybių piliečius komunikuoti tarpusavyje;
- Pasaulio politinės darbotvarkės transformacija, kai šalia nacionalinio saugumo problematikos iškilo ir naujosios problemos (aplinkosauga, ekonominis saugumas, suverenitetas ir t.t.), reikalaujančios glaudesnio įvairių tarptautinės politikos veikėjų tarpusavio bendradarbiavimo;
- Užsienio ir vidaus politikos ribos nykimas sąlygojantis, kad nevyriausybinis sektorius tampa tiek užsienio politikos objektu („taikiniu“), tiek subjektu (vykdytoju). Užsienio politika, anksčiau sprendžiama tik už uždarų durų, dabar yra kur kas labiau demokratizuota ir atvira – piliečių aktyvistai, NVO, vidaus ministerijos, verslo subjektai, akademikai ir kiti veikėjai tiesiogiai dalyvauja jos formavime. Valstybės ekonominio konkurencingumo palaikymas yra ne vien vidaus politikos klausimas²⁹;
- Naujų veikėjų tarptautinėje arenoje iškilimas, kuris atskleidė, kad tarptautiniai santykiai nėra vien tik tarpvalstybiniai santykiai;
- Spartus tarptautinės prekybos augimas, kuris atvėrė šalių ekonomikas ir sudarė sąlygas globalios rinkos formavimuisi³⁰. Šalių Vyriausybės priverstos spręsti tokius uždavinius kaip: kiek atverti savo ekonomikas, su kuriomis šalimis naudinga intensyviau prekiauti, į kuriuos sektorius stengtis pritraukti tiesiogines užsienio investicijas ir t.t.

Visi šie procesai bei intensyvėjantys politiniai, ekonominiai, kultūriniai ir kitokie ryšiai tarp valstybių sąlygoja ne tik Vyriausybių požiūrio į tarptautinius santykius pokyčius, tačiau ir transformuoja valstybių vykdomą užsienio politiką, jų diplomatinę praktiką³¹. Klasikinis diplomatijos apibrėžimas teigia, kad diplomatija yra: „santykių tarp valstybių palaikymas pasaulio politikoje taikiomis priemonėmis per oficialius įgaliotinius“³². Tačiau šis apibrėžimas neatspindi šių dienų realijų, nes jei seniau diplomatai savo dėmesį skyrė išimtinai taip vadinamajai aukštajai

²⁸ Ги Каррон де ла Каррьер *Экономическая дипломатия: дипломат и рынок* Москва: РОССПЭН, 2003, 118 - 142.

²⁹ Anthony McGrew, „The logics of globalization“. Kn. John Ravenhill, *Global Political Economy*. New York: Oxford University Press, 2005, 221.

³⁰ Barry Jones, *Globalisation and Interdependence in the International Political Economy*, London: Pinter Publishers, 1995, 12.

³¹ Strobe Talbott, „Globalisation and Diplomacy: a practitioners perspective“, *Foreign Policy*, Vol. 108, 1997, 72.

³² G.R. Berridge, *Diplomacy: Theory and Practice*. London : Prentice Hall : Harvester Wheatsheaf, 1995, 1.

politikai ir atliko tarpininko funkcijas valstybės aukščiausių vadovų santykiuose, tai dabar tas pats diplomatas turi rūpintis ne tiek valstybės pareigūnų santykiais (jie dabar dažniau bendrauja tiesiogiai), kiek valstybių ir jų piliečių tarpusavio ekonominių, kultūrinių ir kt. ryšių stiprinimu³³. Diplomacija jau nebėra išimtinė diplomatų, užsienio reikalų ministerijos darbuotojų veiklos sritis. Į šią veiklą aktyviai įsitraukia ir kitos šalies ministerijos (Ekonomikos (Ūkio), Kultūros, Krašto apsaugos ir kt.), nes tarptautinės politikos realijos reikalauja kompleksinio valstybės interesų atstovavimo.

1.2.1. Ekonominės diplomatijos iškilimas

Pagrindinė šiuolaikinės „integruotos diplomatijos“ sudedamoji dalis, tai *ekonominė diplomatija*³⁴, kurios iškilimas siejamas su sparčia tarptautinės prekybos plėtra, globalios rinkos formavimusi bei vis didėjančia valstybių konkurencija dėl ekonominės naudos. Valstybės, norėdamos užsitikrinti savo ekonomikos plėtrą ir augimą ir šalies gerovę, priverstos skirti išskirtinį dėmesį tiesioginių užsienio investicijų (TUI) pritraukimui bei šalies prekių ir paslaugų eksporto skatinimui. Dėl to šalys „spaudžia“ kitas šalis atverti savo rinkas jų firmų produkcijai, o tuo tarpu savo rinką stengiasi apsaugoti atvirais ar pridengtais prekybos barjeriais. Konkurencija tarp šalių pasireiškia ne tik prekėmis, bet ir investicinio klimato, teisinių ir administracinių sistemų paprastumu, efektyvumu ir politiniu stabilumu.

Dėl itin aršios tarptautinės konkurencijos valstybės neturi kito pasirinkimo kaip remti savo įmones, padėti joms pasiekti savo tikslų, ir tokiu būdu prisidėti ne tik prie atskirų kompanijų, bet ir prie visos šalies gerovės³⁵. Tuo pačiu valstybės ne tik konkuruoja, bet ir stiprina savo ekonominį bendradarbiavimą, visų pirma regioninių organizacijų kontekste (pvz. Europos Sąjungos), ir standartų ir taisyklių nustatymo srityje (Pasaulio prekybos organizacijoje). Visi šie ekonominio konkurencingumo-bendradarbiavimo klausimai patenka į valstybių ekonominės diplomatijos sritį.

Akademinėje literatūroje nėra vieningo sutarimo dėl ekonominės diplomatijos apibrėžimo, tačiau pačia bendriausia prasme, tai šalies viešų ir privačių veikėjų tinklo ekonominių santykių valdymas, išnaudojant tarpvalstybinius santykius ir diplomatinis kanalus³⁶. Kitaip tariant, tai ekonominių interesų gynimas užsienyje – eksporto skatinimas, investicijų pritraukimas, ūkio subjektų interesų gynimas ir atstovavimas.

³³ G.Kennan, “Diplomacy without Diplomats”. *Foreign Affairs*, Vol. 76, 1997, 198-208.

³⁴ Kishan Rana, *Bilateral Diplomacy*. Malta: DiploFoundation, 2002.

<<http://textus.diplomacy.edu/Thina/GetXDoc.asp?IDconv=3022>> [Žiūrėta 2006 04 20]

³⁵ Rik Coolsaet, “Trade and Diplomacy: The Belgian Case”. *International Studies Perspectives*, Vol.5, 2004, 61.

³⁶ Lee Donna, „The growing influence of business in U.K. diplomacy“. *International studies perspectives*. 5 (1), 2004, 51.

Ekonominė diplomatija nuo tradicinės skiriasi tuo, kad, norint, jog ji būtų efektyvi, jos formavime, sprendimų priėmimo procese turi dalyvauti ir privatus sektorius. Būtent verslas geriausiai pastebi užsienio rinkų vystymąsi, patrauklumą ir atspindi šalies ekonominius interesus. Ekonominės diplomatijos tikslas tuos interesus diplomatinėmis priemonėmis atstovauti ir ginti.

Moksliniame diskurse ekonominė diplomatija kartais yra išskaidoma į: *ekonominę diplomatiją*, kuri atstovauja bendrą šalies verslo interesą ir siekia kompetentingai daryti įtaką tarptautinei ekonominei politikai, ir *komercinę diplomatiją*, kuri atstovauja daugiau atskirų įmonių interesus ir siekia skatinti prekybą bei atverti užsienio rinkas savo nacionalinėms kompanijoms³⁷. Komercinė diplomatija šiuo atveju tarsi būtų ekonominės diplomatijos mikro lygmuo ir nors pastarosios klausimų ratas yra platesnis, tačiau dažnai aiškaus atskyrimo tarp ekonominės ir komercinės diplomatijos negalima padaryti³⁸.

Galima išskirti šias pagrindines ekonominės diplomatijos (veiklos) **kryptis**:

- Prekių ir paslaugų eksporto skatinimas, naujų eksporto rinkų paieška;
- Užsienio investicijų į šalies ūkį skatinimas ir pritraukimas;
- Bendrųjų ekonominių ryšių ir ekonominių ryšių atskirose ūkio šakose tarp šalių skatinimas;
- Informacijos apie kitų šalių ekonomiką ir šių šalių Vyriausybių ekonominės vidaus ir užsienio politikos sprendimus rinkimas bei analizė³⁹;

Nuo šių veiklos krypčių neatskiriamas ir gero šalies įvaizdžio kūrimas ir skatinimas, nes nuo „teisingo“ valstybės įvaizdžio didele dalimi priklausys, kaip jai seksis pasiekti ekonominės diplomatijos tikslų⁴⁰. Geras valstybės vardas nemaža dalimi lemia palankų investuotojų požiūrį ir kitos šalies įmonių norą plėsti ekonominius santykius. Viskas turi būti tam tikrame pakete (komplekse): tiek įvaizdžio kūrimas, tiek eksporto plėtra, tiek užsienio investicijų pritraukimas ir savų investicijų gynimas. Valstybės vardas turi būti „parduodamas“ kaip produktas, todėl svarbų vaidmenį vaidina valstybės vardą garsinanti informacinė medžiaga, pradedant ambasadų ir valstybės institucijų interneto puslapiais ir baigiant įvairiomis dalinamomis knygutėmis ir brošiūromis. Skatinant ekonominius ryšius, taip pat svarbus turistų pritraukimas, kuris turi sinerginį efektą, atskleidžiant šalies patrauklumą ir verslo galimybes.

³⁷ Raymond Saner ir Lichia Yiu, “International economic diplomacy: mutations in post – modern times”. *Discussion Papers in diplomacy*, No. 84, 14. <www.clingendael.nl/publications/2003/20030100_cli_paper_dip_issue84.pdf> [Žiūrėta: 2006 03 15]

³⁸ Dėl ekonominės diplomatijos tradicijų nebuvimo šio atskyrimo negalima daryti ir Lietuvos atveju.

³⁹ Michel Kostecki, Olivier Naray, „Commercial Diplomacy and International Business“. *Discussion Papers in Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations „Clingendael“, April 2007, 7-11. <www.clingendael.nl/publications/2007/20070400_cdsp_diplomacy_kostecki_naray.pdf> [Žiūrėta 2007 04 05]

⁴⁰ Jorge de Vicente, *State branding in the 21st century*. Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, The Fletcher Scholl, 2004, 27-32. <<http://fletcher.tufts.edu/research/2004/DeVicente-Jorge.pdf>> [Žiūrėta 2006 03 15]

Kiekviena šalis pasižymi sava ekonominės diplomatijos specifika, pradedant jos formavimu ir baigiant įgyvendinimu. Priklausomai nuo Užsienio reikalų ministerijos vaidmens, skiriami šie pagrindiniai (labiausiai paplitę) **ekonominės diplomatijos modeliai**:

- *Vieningas*. Užsienio ekonominė politika kaip ir kiti užsienio reikalai išimtinai priklauso Užsienio reikalų ministerijos kompetencijai (Australija, Kanada, Švedija);
- *Padalintas*. Užsienio reikalų ministerija atlieka daugiau koordinacinį vaidmenį, o operacinis vaidmuo tenka Prekybos ar Ekonomikos (Ūkio) ministerijos įsteigta specialiai įstaigai, kurios atstovai dirba lygiomis teisėmis su diplomatais šalies diplomatinėse atstovybėse ir konsulatuose (Singapūras);
- *Konkurencinis*. Užsienio reikalų ministerija dėl ekonominės užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo konkuruoja su Ekonomikos ministerija, šių ministerijų funkcijos persidengia (Indija, Tailandas);
- *Nedalyvavimo*. Užsienio reikalų ministerija visus su ekonomika susijusius klausimus palieka kitų ministerijų žinioje (Kinija, Vokietija).⁴¹

Kiekvienas iš šių ekonominės diplomatijos modelių turi savo privalumų ir trūkumų, todėl nuspręsti, kuris modelis yra efektyviausias, praktiškai neįmanoma. Kiekvienu konkrečiu atveju, priklausomai nuo valstybės dydžio, tradicijų, valstybinių bei verslo institucijų struktūrų, jų tarpusavio santykių, šalies finansinių ir žmoniškųjų resursų net ir tas pats modelis gali veikti labai skirtingai.

⁴¹ Rana, *Bilateral Diplomacy*.

II. EKONOMINIŲ INTERESŲ VAIDMUO LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOJE

Šioje dalyje nagrinėjama Lietuvos ekonominė užsienio politika, ekonominių interesų svarba šalies užsienio politikoje iki Lietuvos narystės NATO ir ES (istorinė perspektyva). Analizuojama kaip ir kiek ekonominiai užsienio interesai (ekonominė diplomatija) minimi pastarųjų metų svarbiausiuose užsienio politikos dokumentuose, kokia reikšmė jiems teikiama.

2.1. Lietuvos ekonominė užsienio politika iki Prahos

Atkūrus nepriklausomybę, 1990 m. Lietuvoje pradėtos esminės politinės ir ekonominės reformos, kurių tikslas buvo sukurti demokratinę tvarką ir sąlygas rinkos ekonomikai. I-oji LR Vyriausybė sprendimus politinių santykių srityje turėjo priimti, atsižvelgdama į būtinumą užtikrinti efektyvų ekonominės sistemos funkcionavimą. Jai teko nelengvas uždavinys ekonominės blokados sąlygomis, ne tik įtvirtinti Lietuvos politinę nepriklausomybę, bet ir siekti pertvarkyti šalies ūkį bei, išnaudojant tarptautinės prekybos galimybes ir pranašumus, ekonominius santykius perorientuoti į Vakarų valstybes. Užsienio prekybos perorientavimas iš buvusios SSRS į Vakarų šalis ir reintegracija į pasaulio ekonomiką ne tik sudarė esminį šalies perėjimo į rinkos ekonomiką elementą, bet ir buvo siejama su Lietuvai svarbiais politiniais ir saugumo aspektais⁴². Viena iš pagrindinių ekonominės reformos priemonių buvo užsienio prekybos liberalizavimas,- laisvosios prekybos sutarčių su Europos valstybėmis sudarymas, užsienio kapitalo pritraukimas, lanksti muitų sistema ir kt.⁴³.

Lietuvos užsienio prekybos politika buvo liberalizuojama įgyvendinant tiek vienašales, tiek ir sutartines priemones. Pirmosios laisvosios prekybos sutartys pasirašytos 1992–1993 m. su kai kuriomis Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalimis. 1993 m. priimtas naujas prekybos įstatymas ir panaikinti dar likę kiekybiniai eksporto apribojimai. 1994 m. pasirašyta politiškai itin svarbi laisvosios prekybos sutartis su Europos Sąjunga, kuri įsigaliojo 1995 m. pradžioje. Ji vėliau buvo inkorporuota į Asociacijos sutartį (įsigaliojo nuo 1998 m. vasario mėn.) ir numatė ekonominį bendradarbiavimą tokiose srityse, kaip konkurencijos politika, paslaugų, kapitalo ir darbo jėgos judėjimas, pramonės politika, energetika⁴⁴. Integracija į ES ir narystės joje perspektyva tapo lemiamu veiksniumi, paskatinusiu trišalių susitarimų, liberalizavusių prekybą tarp Baltijos šalių, sudarymą ir dvišalių susitarimų su dauguma Centrinės Europos laisvosios prekybos

⁴² J.Čičinskas, P.K.Cornelius, D.Treigienė, „Trade policies and Lithuania’s reintegration into the global economy“. Kn. Buračas A. (sud.), *Lithuanian Economic Reforms: Practice and Perspectives*. Vilnius: Margi raštai, 1997, 357.

⁴³ Pirmosios LR Vyriausybės programa, 1990 m. spalio 11d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08]. Labai panašios nuostatos įtvirtintos tiek Trečiosios LR Vyriausybės programoje, 1991m. birželio 13d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08]), tiek Ketvirtosios Vyriausybės Ekonominės politikos memorandume, 1992m. rugsėjo 15d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08]).

⁴⁴ Vilpišauskas, „Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė“, 53.

asociacijos (CELPA) narių pasirašymą⁴⁵. Šis Lietuvos taikomas liberalus prekybos režimas sąlygojo sparčiai augantį prekių ir paslaugų pasirinkimą bei turėjo teigiamą poveikį šalies ūkio plėtrai, gerovės kilimui.

Šeštoji LR Vyriausybė (1993 m. kovo 10d. – 1996 m. vasario 8d.) ekonominės užsienio politikos srityje jau ne tik numatė atviros ekonomikos modelį, tačiau kėlė tikslą integruotis į Europos Sąjungos ekonominę sistemą, per Eksporto agentūrą (Lietuvos ekonominės plėtros agentūros pirmtakę) ir prekybos atstovybės užsienyje skatinti eksportą ir imtis veiksmų, jog diplomatinė atstovybių darbas prekybiniais-ekonominiiais klausimais būtų kur kas rezultatyvesnis ir prisidėtų prie Lietuvos ekonominių interesų užsienyje atstovavimo ir gynimo⁴⁶. Lietuvos užsienio politikoje ir diplomatiname šalies atstovavime pradėtas skirti didesnis dėmesys ekonominiams motyvams. Tai galime laikyti tuometinio Užsienio reikalų ministro Povilo Gylio, kuris pagal išsilavinimą yra ekonomistas, nuopelnu.

Svarbų vaidmenį šalies ekonominių interesų atstovavimui turėjo stojimo į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO) procesas. Dar 1995 metais Lietuva pradėjo derybas dėl narystės PPO, tačiau, nepaisant to, kad visos nuo 1996 metų viena kitą keitusios Lietuvos Vyriausybės narystę PPO paskelbdavo prioritetiniu užsienio ekonominės politikos tikslu⁴⁷, pats procesas truko net šešerius metus. Tai nulėmė daugelis priežasčių, susijusių su vidaus ir išorės aplinka. Viena iš jų, tai Lietuvos valdžios institucijų pasirinkta merkantilistinė rinkos atvėrimo strategija, numachiusi aukštą pradinį apsaugos lygį ir laipsnišką jo mažinimą⁴⁸. Nors Lietuvos Vyriausybės savo programose deklaravo besivadovaujančios liberalios ekonomikos nuostatomis, tačiau neatlaikiusios ekonominių interesų grupių spaudimo pasisakydavo už aukštesnį rinkos apsaugos lygio išsaugojimą. Vienas tokių protekcionizmo pavyzdžių galėtų būti 1998 metų antroje pusėje prasidėjusi Rusijos krizė, kuri dėl staigaus eksporto į šią šalį smukimo skaudžiai atsiliepė Lietuvos ekonomikai ir paspartino prekybos perorientavimo iš Rytų į Vakarų procesą⁴⁹.

Siekiant sureguliuoti Rusijos krizės padarinius, Lietuvos Vyriausybės institucijos nustatė nemažai prekybos apsaugos priemonių, įskaitant importo muitų padidinimą kai kuriems (daugiausia žemės ūkio) produktams ir diskriminacinius netarifinius barjerus importuojamoms prekėms. Nors tokio pobūdžio priemonės atitiko tipinius prekybos sutartyse įvardijamus ypatingus

⁴⁵ Ramūnas Vilpišauskas, „Regional integration in Europe: analysing intra-Baltic economic cooperation“. Florence: EUI Robert Schuman Centre, Working Paper, 1999. <www.tspmi.vu.lt/files/leidpubl/str111.pdf> [Žiūrėta 2007 03 06]

⁴⁶ Šeštosios LR Vyriausybės programa, 1994 m. liepos 14d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08].

⁴⁷ Žr. Septintosios LR Vyriausybės programa, 1996m. kovo 19d.; Aštuntosios LR Vyriausybės programa, 1996m. gruodžio 10d.; Devintosios LR Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programa, 1998m. birželio 10d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]

⁴⁸ Ramūnas Vilpišauskas, „Lietuvos užsienio prekybos politikos vertinimas“. Pranešimas seminare „Valdžios ir verslo metamorfozės“, Vilnius, 2000m. balandžio 14d. <www.lrinka.lt/Pranesim/Prekyba.phtml> [Žiūrėta 2007 03 10]

⁴⁹ „Lietuvos ekonomikos apžvalga“, 1999m. spalio. <www.sg.lt/old/lit/IntroToLithuania.html> [Žiūrėta 2007 03 08]

atvejus, kai šalis turi teisę, pablogėjus ekonominei padėčiai, padidinti rinkos apsaugos lygį, jų buvo imtasi ne tik neatsižvelgiant į neigiamą jų poveikį šalies ūkio raidai, bet ir nepaisant ES ir kitų tarptautinių organizacijų, įskaitant ir Tarptautinio valiutos fondo (TVF), kritikos⁵⁰. Protekcionistinė politika netrukus „persiliejo“ ir į preferencinius prekybos santykius su Baltijos šalimis ir kai kuriomis CELPA narėmis. Dėl to kai kurios šalys ėmėsi atsakomųjų apsaugos priemonių. Pavyzdžiui, 1998 m. pabaigoje ir 1999 m. pradžioje tarp Baltijos šalių vykę prekybiniai „karai“ buvo šios politikos tąsa.

Narystės NATO ir ES siekį nuo 1994 metų galime laikyti dviem strateginiais Lietuvos užsienio politikos tikslais⁵¹. Juos dar kartą įtvirtino 1996 metų LR Seimo deklaracija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslų⁵². Buvo deklaruojama tiek integracijos į Europos Sąjungą, tiek į Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją svarba, tačiau faktiniu Lietuvos užsienio politikos prioritetu buvo narystė NATO⁵³. Nors ekonominiams klausimams (prekybos liberalizavimas, derybos su PPO) buvo skiriamas dėmesys, tačiau politinėje darbotvarkėje dominavo saugumo klausimai. Tuo galima paaiškinti faktą, kad 1997 metais Lietuva skirtingai nei kitos Vidurio ir Rytų Europos šalys (Čekija, Estija, Vengrija, Lenkija ir Slovėnija) nebuvo pakviesta pradėti derybų dėl narystės Europos Sąjungoje. Naryste ES, kuri visų pirma siejama su ekonomine gerove, daugiau susirūpinta nuo 1999 metų, kai gavus pakvietimą pradėti derybas, Lietuvai eurointegracijos kelyje teko vyti kitas VRE šalis. Ekonominė integracija į ES bei stojimas į PPO svarbus tuo, kad ne tik paskatino liberalizuoti, atverti šalies ekonomiką, tačiau sąlygojo ir Lietuvos ekonominių motyvų užsienio politikoje svarbos augimą.

2.2. Lietuvos pakvietimas į NATO ir ES

2002 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais po NATO Prahos viršūnių ir ES viršūnių Kopenhagoje susitikimuose priimtų sprendimų tapo aišku, kad 2004 m. Lietuva taps visateise NATO ir ES nare. Viešojoje erdvėje prasidėjo diskusija ir svarstymai, kokie turėtų būti naujieji Lietuvos užsienio politikos tikslai ir uždaviniai NATO ir ES narystės sąlygomis.

⁵⁰ Vilpišauskas, „Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė“, 46.

⁵¹ Žr. Lietuvos Respublikos partijų kreipimasis į Respublikos Prezidentą dėl Lietuvos Respublikos integravimosi į NATO, Vilnius, 1993m. spalio 5d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]; LR Seimo opozicinių partijų memorandumas dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų; LR Seimo rezoliucija, Vilnius, 1993m. gruodžio 23d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]; 1994 m. sausio 4d. LR Prezidento A. Brazausko pareiškimas dėl Lietuvos narystės NATO. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]; LR Seimo rezoliucija, Vilnius, 1993m. gruodžio 23d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]

⁵² LR Seimo deklaracija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslų, Vilnius, 1996m. lapkričio 28d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]

⁵³ Evaldas Nekrašas „Lietuvos užsienio politika po Prahos“. Pranešimas TSPMI metinėje konferencijoje. Vilnius, 2002 lapkričio 29. <www.tspmi.vu.lt/?lang=lt&cont=mokslkonfer&subpage=111> [Žiūrėta 2006 11 20]

2003 metų pradžioje išrinktasis LR prezidentas R.Paksas pareiškė, jog vienas iš naujų akcentų Lietuvos užsienio politikoje, tai "platesnis" Lietuvos ekonominių interesų atstovavimas užsienyje, diplomatinių ir prekybinių atstovybių, misijų tinklo įvairiuose pasaulio regionuose plėtra, siekiant geriau išnaudoti globalios rinkos teikiamas ekonomines galimybes⁵⁴. 2003 metų gegužės 27 dieną LR Užsienio reikalų ministerijos organizuotoje tarptautinėje konferencijoje „Ekonominė diplomatija kintančiame pasaulyje“ politikai, verslo ir akademinio pasaulio atstovai visuotinai pripažino, jog valstybės ekonominių interesų atstovavimas – naujų rinkų lietuviškoms prekėms paieška, investicijų į Lietuvą ir Lietuvos investicijų užsienyje skatinimas – turi tapti vienu iš užsienio politikos prioritetų⁵⁵. Akcentuotas poreikis atsigręžti į Lietuvos ekonominės gerovės augimą ir Lietuvos diplomatijos indėlį į šalies gerovės kilimą, patrauklumo didinimą. Konferencijos metu tarp LR Užsienio reikalų ministerijos ir pagrindinių verslo asociacijų – Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų bei asociacijos Tarptautiniai prekybos rūmai ICC Lietuva – pasirašytas bendradarbiavimo memorandumas, kuris numatė tarpusavio bendradarbiavimo principus ir mechanizmus, siekiant geresnio Lietuvos ekonominių interesų atstovavimo užsienyje ir artėjant prie „galutinio tikslo – gerovės valstybės sukūrimo“⁵⁶. Tokiu būdu buvo padėtas pagrindas ekonominių interesų vaidmens Lietuvos užsienio politikoje stiprinimui, tačiau vėliau prasidėjęs prezidentinis skandalas, sukėlęs nemažą sumaištį visuomenėje, politinius sluoksnius atitraukė nuo iškeltų gerovės didinimo tikslų, nes visų dėmesio centre atsidūrė grėsmės nacionaliniam saugumui. Tiesa, darbas ministerijų lygyje nebuvo sustojęs, tačiau vienu metu pasireiškusi Lietuvos diplomatinė izoliacija turėjo didelę neigiamą reikšmę šalies įvaizdžiui ir ekonominių interesų atstovavimui užsienyje.

2.3. Narystė NATO, ES ir Lietuvos Naujoji užsienio politika

Narystės Europos Sąjungos išvakarėse laikinai einantis Prezidento pareigas A.Paulauskas susitikime su užsienio šalių diplomatinių atstovybių vadovais pažymėjo, jog Lietuva pasinaudodama naryste ES turi siekti per kuo trumpesnę laiką paversti kraštą klestinčia bei konkurencinga valstybe, sparčiai vystyti žinių ekonomiką ir kitas pažangiausias ir moderniausias ekonomikos šakas, gausiai pritraukti investicijas, ieškoti naujų rinkų lietuviškai produkcijai⁵⁷. Tas

⁵⁴ Žr. BNS, „R.Paksas žada "naujų akcentų" Lietuvos užsienio politikoje“, 2003m. sausio 15d.

<<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=1801391>> [Žiūrėta 2006 10 10]

⁵⁵ Tarptautinės konferencijos „Ekonominė diplomatija kintančiame pasaulyje“, Vilnius, 2003m. gegužės 27d. medžiaga.

⁵⁶ „LR URM ir Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos bei asociacijos Tarptautiniai prekybos rūmai – Lietuva bendradarbiavimo memorandumas“. Vilnius, 2003m. gegužės 27d.

⁵⁷ Laikinai einančio Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas Artūro Paulausko kalba užsienio šalių diplomatinių misijų vadovams, 2004m. balandžio 30d. < <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4932> > [Žiūrėta 2006 11 20]

pats dar kartą pakartota ir 2004m. gegužės 1 dieną iškilmingame posėdyje Seime⁵⁸, tačiau, ar politinės partijos tai išgirdo, galima suabejoti. Tą pačią dieną priimtoje LR Seimo rezoliucijoje „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptių Lietuvai tapus visateise NATO nare ir Europos Sąjungos nare“ įvardinti geros kaimynystės politikos tęsimas, aktyvios narystės ES ir NATO siekiai. Rezoliucijoje akcentuojami vien politiniai saugumo klausimai,- pradėdant bendraisiais, tokiais. kaip plėsti saugumo ir stabilumo zoną Europoje ir jos kaimynystėje, pripažįstant šiuolaikinių grėsmių globalumą, aktyviai dalyvauti jas atremiant, aktyviai įsijungti į Europos Sąjungos bendros užsienio, saugumo ir gynybos politikos formavimą ir į Europos saugumo strategijos įgyvendinimą, bei baigiant labai konkrečiais įsipareigojimais: „užtikrinti politinių partijų susitarimo skirti 2 procentus BVP išlaidų gynybai 2005–2008 m. įgyvendinimą“⁵⁹. Seimas, kaip viena iš šalies užsienio politiką formuojančių institucijų, nieko apie Lietuvos ekonominius tikslus ir uždavinius užsienio politikoje, šaliai tik įstojus į ES, neužsimena.

Šiuo atžvilgiu galime išvelgti valstybės užsienio politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų požiūrių neatitikimą ir išsiskyrimą, nes, pasak Prezidento, Lietuvos tęstinis ir ilgalaikis užsienio politikos prioritetas – stiprinti Lietuvos ekonomiką aktyviai dalyvaujant Europos ir pasaulio prekių, paslaugų ir kapitalo rinkose, o įstojus į ES ir NATO jau kokybiškai naujoje terpėje turi aktyviai tęstis eksporto ir investicijų skatinimo veikla⁶⁰.

2004 metų gegužės 24 d. laikinai einančio Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas A.Paulausko Vilniaus Universitete pasakyoje kalboje buvo suformuluota nauja Lietuvos užsienio politikos doktrina, kuri įgavo Naujosios užsienio politikos pavadinimą. Saugumas ir piliečių gerovė išskelti kaip du principiniai valstybės tikslai, pabrėžta, jog ekonominė motyvacija, gerovės siekimas vienodai svarbūs vidaus ir užsienio politikai, o Lietuvai reikia ekonominio sąlyčio vizijos⁶¹. Ekonominio sąlyčio viziją galima suprast kaip ekonominių interesų atstovavimo užsienyje strategijos turėjimą, kurios Lietuva neturi iki šiol.

Naujojoje užsienio politikoje išskelti strateginiai tikslai:

- Aktyvi ir pilnavertė narystė NATO ir Europos Sąjungoje;
- Parama demokratiniams procesams ir Rytų politikos inicijavimas;

⁵⁸ J.E. Laikinojo Prezidento Artūro Paulausko kalba iškilmingame posėdyje Seime, 2004m. gegužės 1d. <<http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4938>> [Žiūrėta 2006 11 20]

⁵⁹ LR Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptių Lietuvai tapus visateise NATO nare ir Europos Sąjungos nare, 2004m. gegužės 1d. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2006 02 20]

⁶⁰ Laikiniai einančio Respublikos Prezidento pareigas Artūro Paulausko kalba susitikime su Amerikos prekybos rūmų atstovais “Lietuvos Respublikos ekonominės diplomatijos gairės Lietuvai tapus Europos Sąjungos ir NATO nare”, 2004m. gegužės 18d. <<http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4984>> [Žiūrėta 2006 02 20]

⁶¹ Laikinojo Prezidento A.Paulausko kalba Vilniaus universitete „Naujoji Lietuvos užsienio politika“.

- Lietuvos kaip regiono centro (lyderės) idėja⁶².

Iškelti nauji strateginiai tikslai daugeliu atveju išklė daugiau klausimų nei pateikė atsakymų, nes, pavyzdžiui, taip ir liko neaiškus šių tikslų santykis su šalies gerovės siekiu. Jei aktyvi narystė NATO ir Europos Sąjungoje prisideda prie šalies įvaizdžio gerinimo, ekonominės galios stiprinimo tikslų, tai kituose dviejuose strateginiuose tiksluose apie ekonominio matmens vaidmenį ir svarbą belieka tik spėlioti.

Dar vienas nacionalinės svarbos užsienio politikos dokumentas,- LR politinių partijų susitarimas dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004-2008 metais, kuriame įvardinti pagrindiniai užsienio politikos principai, ilgalaikiai tikslai ir 2004 – 2008 metų tikslai ir uždaviniai. Šio susitarimo išangoje deklaruojama, kad nacionalinio saugumo užtikrinimas ir toliau išlieka svarbiausiu tautos ir valstybės tikslu, o tarp Lietuvos užsienio politikos ilgalaikių bei 2004-2008 metų tikslų minimi tik politiniai siekiai. Ekonominius motyvus šiuose tiksluose ir siekiuose galima išvelgti tik netiesiogiai. Partijų susitarime ekonominių interesų atstovavimas ir gynimas užsienyje (ekonominė diplomatija) nepatenka nei į Lietuvos užsienio politikos ilgalaikių tikslų, nei į 2004-2008 metų tikslų kategoriją, o yra minimas tik kaip vienas iš 10-ies užsienio politikos uždavinių. Keliamas tikslas didinti Lietuvos ekonominių bendradarbiavimą su regiono valstybėmis, skatinti eksportą ir investicijas, sukurti mechanizmą lietuviško kapitalo investicijoms užsienyje paremti bei pritraukti užsienio lėšų valstybinėse programose ir strategijose numatytiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti, pirmiausia – kuriant Lietuvoje šiuolaikinę žinių ekonomiką⁶³. Ekonominių motyvų galima rasti ir tarp kelių kitų 2004-2008m. užsienio politikos uždavinių, tai siekis užtikrinti makroekonominės sąlygas, būtinas Lietuvos prisijungimui prie Ekonominės ir pinigų sąjungos, nors tai iš esmės daugiau vidaus ekonominės politikos kompetencija. Skelbiamas uždavinys „remti narystės ES ir NATO siekiančių šalių integracijos kursą bei siekti laisvosios prekybos sutarčių su šiomis valstybėmis, kaip konkretaus žingsnio, plėtojant Europos kaimynystės politiką“⁶⁴. Šis uždavinys talpina savyje ir politinį, ir ekonominį (prekybos sutartis) aspektą. Vis dėlto, vertinant visą politinių partijų susitarimą, akivaizdu, kad ekonominiai motyvai užsienio politikoje čia yra antraeiliai, o ekonominės diplomatijos reikšmė ir svarba nėra įvertinta.

Konkretesni Lietuvos užsienio politikos ekonominiai tikslai ir priemonės jiems pasiekti pradeda ryškėti tik Vyriausybės programinėse nuostatose. 2006-2008 metų Gedimino Kirkilo vadovaujamos mažumos Vyriausybės programoje nacionalinio saugumo, gynybos ir užsienio

⁶² Ten pat.

⁶³ Žr. Lietuvos Respublikos politinių partijų susitarimas dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004-2008 metais. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2006 03 15]

⁶⁴ Ten pat.

politikos dalyje įtvirtintas siekis: „plėtoti tarptautinį ekonominį bendradarbiavimą, didinti tarptautinės ekonominės aplinkos stabilumą <...> skatinti Lietuvos prisijungimą prie Europos transporto ir energetikos infrastruktūros tinklo, aktyviai dalyvauti reglamentuojant Europos Sąjungos prekybos politiką, pasinaudoti jos privalumais <...> stiprinti ekonominės diplomatijos vaidmenį, siekti Lietuvos verslui palankių prekybos ir investavimo sąlygų, užsienio investicijų“ (17.7 skirsnis)⁶⁵. Konkrečios priemonės siekti šių tikslų numatomos Vyriausybės programos įgyvendinimo priemonių plane ir LR Užsienio reikalų bei Ūkio ministerijų strateginiuose veiklos planuose.

Pirmąjį nepriklausomos Lietuvos dešimtmetį svarbiausiais Lietuvos ekonominės užsienio politikos tikslais buvo:

- Ekonominių santykių perorientavimas į Vakarų, vakarų kapitalo pritraukimas;
- Įvairių prekybos sutarčių sudarymas ir užsienio prekybos plėtra;
- Integracija į tarptautines ekonomines organizacijas – ES ir PPO;
- Lietuvos ekonominių interesų atstovavimo ir gynimo stiprinimas.

Nepaisant šių aiškiai išreikštų ekonominių motyvų užsienio politikoje, nuo 1994 metų svarbiausiu Lietuvos užsienio politikos prioritetu buvo narystė NATO, o politinėje darbotvarkėje dominavo saugumo klausimai. Tik apie 1999 metus didesnis dėmesys imtas skirti integracijai į Europos Sąjungą, ką galime traktuoti kaip susirūpinimą šalies ekonomine gerove.

Analizuojant Lietuvos ekonominių interesų (ekonominės diplomatijos) vietą svarbiausiuose Naujosios užsienio politikos dokumentuose, galima pastebėti, kad:

1) Šalies užsienio politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos teikia nevienodą reikšmę ekonominiams interesams. Skirtinguose dokumentuose skiriasi tiek dėmesys šiems interesams, tiek pats jų traktavimas. Jei Seimo rezoliucijoje dėl Lietuvos užsienio politikos krypties, tapus NATO ir ES nare, ekonominiai motyvai nėra minimi, tai politinių partijų susitarime dėl pagrindinių užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004-2008 metams jiems jau skiriamas tam tikras nors nedidelis dėmesys. Detaliau apie ekonominius interesus kalbama Naujosios Lietuvos užsienio politikos koncepcijoje ir LR Vyriausybės programoje bei jos įgyvendinimo priemonių plane.

2) Ekonominiai interesai *deklaruojami netiesiogiai*, pavyzdžiui, dokumentuose teigiama, kad „narystė euroatlantinėse struktūrose ir kitose tarptautinėse organizacijose didina Lietuvos

⁶⁵ Keturioliktosios LR Vyriausybės programa 2006-2008m., 2006m. liepos 18d.
<www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf> [Žiūrėta 2007 03 15]

piliečių saugumą ir gerovę<...>politinės partijos sieks, kad narystės naudą pajustų kiekvienas Lietuvos pilietis“.

3) Lietuva naujojoje užsienio politikoje iškėlusį tikslą būti regiono politinio-ekonominio bendradarbiavimo centru, tačiau neturi aiškios ekonominių interesų atstovavimo ir gynimo užsienyje strategijos.

4) *Ekonominės diplomatijos* sąvoka svarbiausiuose užsienio politikos dokumentuose arba nėra minima arba minima labai epizodiškai. Minėjime nėra nuoseklumo: jei Prezidentas savo kalbose ir LR Vyriausybė programoje mini ekonominę diplomatiją, tai Seimas apie ją nekalba. Ekonominė diplomatija yra minima „Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje“⁶⁶, tačiau svarbiausiuose užsienio politikos dokumentuose ji nėra konkretinama ir planuojama.

Visa tai rodo, kad aukščiausiu lygiu ekonominė diplomatija dar nėra suprantama ir konceptualizuojama kaip integrali Lietuvos užsienio politikos dalis. Nepaisant to, kad svarbiausiuose užsienio politikos dokumentuose nėra aiškiai apibrėžti nei Lietuvos ekonominiai interesai, nei pati ekonominė diplomatija, tai nereiškia, kad tie interesai nėra atstovaujami ir ginami, o ekonominė diplomatija nėra vykdoma.

⁶⁶ „Ekonominės diplomatijos srityje Lietuva išnaudos savo, kaip ES rytų paribio valstybės, padėtį plėsdama savo diplomatinį atstovavimą ir aktyviai propagudama ekonominius bei prekybos interesus šiame milžiniškame regione.“ *Valstybės ilgalaikės raidos strategija*, 21. Vilnius, 2002m. lapkričio 12d. <http://www.lrv.lt/strateginis/igal_strat.pdf> [Žiūrėta 2006 11 26].

III. EKONOMINIŲ INTERESŲ ATSTOVAVIMAS UŽSIENYJE

Šioje dalyje nagrinėjamas Lietuvos ekonominių užsienio interesų atstovavimo ir gynimo institucionalizavimas,- kokie keliami atstovavimo tikslai, uždaviniai, kokios ir kaip institucijos tuos interesus formuluoja ir atstovauja, su kokiomis įgyvendinimo problemomis susiduriama, kokiomis pagrindinėmis kryptimis yra vykdoma ekonominė diplomatija.

Ekonominė užsienio politika apima:

- tarpvalstybinio ekonominio bendradarbiavimo plėtrą;
- ūkio konkurencingumo didinimą ir ekonominę integraciją į pasaulio rinkas;
- eksporto skatinimą (neigiamo prekybos balanso mažinimą);
- tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą;
- šalies ekonominių interesų atstovavimą ir gynimą⁶⁷.

Lietuvos veiksmų laisvė, vykdant ekonominę užsienio politiką, nėra vienoda. Jei Lietuva turi pakankamą veiksmų laisvę siekti eksporto skatinimo, TUI pritraukimo, tai tokioje srityje kaip užsienio prekybos režimo nustatymas, Lietuva veiksmų laisvės neturi. Tapusi pilnateise Europos Sąjungos nare, Lietuva pasiekė aukščiausią ekonominės integracijos lygį – Bendrąją prekybos politiką (BPP). BPP taikymas reiškia, kad taikomi bendri ES išorės muitai, vienodos prekybos reguliavimo priemonės visose ES šalyse, sudaromi bendri prekybos susitarimai su trečiosiomis šalimis. Užsienio prekybos režimo nustatymas yra deleguotas ES Tarybai ir Europos Komisijai, todėl užsienio prekyba yra reglamentuojama vieningai. Nepaisant to, ES šalys narės savo nuožiūra gali sudaryti tam tikras ekonominio bendradarbiavimo sutartis, iš kurių svarbiausios yra dvi: investicijų skatinimo ir apsaugos bei pajamų ir kapitalo dvigubo apmokestinimo išvengimo.

Lietuvos narystė Pasaulio prekybos organizacijoje (nuo 2001 m.) reiškia, kad kitų PPO narių atžvilgiu Lietuva laikosi *didžiausio palankumo* ir *nacionalinio statuso*⁶⁸ prekybos režimo. Nors narystė ES ir PPO sumažina Lietuvos užsienio ekonominės politikos laisvę, tačiau tai netrukdo, o greičiau net skatina atstovauti ir diplomatinėmis priemonėmis ginti ekonominius interesus, aktyviai vykdyti ekonominę diplomatiją.

⁶⁷ Foreign Economic Policy. <www.minted.am/en/126/> [Žiūrėta 2007 03 04]

⁶⁸ *Didžiausio palankumo* statusas reiškia, kad kiekviena PPO narė turi vienodai palankiai traktuoti visų kitų PPO narių prekes ir paslaugas; *nacionalinis statusas* reiškia, kad prekės ir paslaugos, patekusios į šalies PPO narės rinką, turi būti traktuojamos ne mažiau palankiai negu lygiavertės vietinės prekės ir paslaugos. (Žr. World Trade Organization, "Terminology database". <www.wto.org> [Žiūrėta 2006 10 30])

3.1. Lietuvos ekonominės diplomatijos tikslai, uždaviniai ir priemonės

Skirtingai nei Seimas ar Vyriausybė (žr. 25-28 psl.), Užsienio reikalų ministerija Lietuvos ekonominę diplomatiją išskiria kaip vieną iš užsienio politikos prioritetų⁶⁹. Jau 2004 m. lapkričio mėnesį vykusiame kasmetiniame Lietuvos diplomatų, atsakingų už ekonominę veiklą, suvažiavime, užsienio reikalų ministras Antanas Valionis pabrėžė, kad, norint tapti regiono centru, Lietuvos ekonominė diplomatija turėtų veikti vadovaudamasi trimis „i“: investicijomis, infrastruktūra ir įvaizdžiu⁷⁰. Tačiau, tai tik ekonominės diplomatijos gairės, bendrieji principai dar nieko nekalbantys apie veikimo kryptis bei konkrečius tikslus ir uždavinius. Kaip nurodo URM, Lietuvos ekonominės diplomatijos artimiausi tikslai yra tokie:

- ginti Lietuvos verslo interesus užsienyje;
- optimizuoti Lietuvos ekonominių interesų užsienyje atstovavimo ir įgyvendinimo modelį;
- skatinti lietuviškų prekių, paslaugų eksportą ir investicijas į Lietuvą;
- aktyviai dalyvauti formuojant Europos Sąjungos prekybos politiką;
- siekti subalansuoto tolesnio tarptautinės prekybos sąlygų liberalizavimo⁷¹.

Deklaruojami labai platūs ir abstraktūs ekonominės diplomatijos tikslai, tačiau jiems įgyvendinti pasitelkiami konkretesni uždaviniai ir priemonės:

- Kartu su LR verslo subjektais ir valstybės institucijomis apibrėžti Lietuvos prekybos interesus ir poziciją ES prekybos politikos atžvilgiu ir ją ginti.
- Skatinant eksportą ir investicijas bei spartesnę Lietuvos integraciją į ES ir pasaulio rinkas:
 - Analizuoti Lietuvos ir užsienio šalių ekonominius santykius, identifikuoti LR ekonominius interesus užsienio valstybėse, skatinti kontaktus su užsienio partneriais, rengti ir platinti informaciją apie Lietuvą, Lietuvos verslo misijas derinti prie aukščiausių pareigūnų vizitų bei siekti išnaudoti užsienio valstybių verslo misijas.
 - Kasmet rengti regioninius Lietuvos diplomatų, vyriausybinių institucijų ir verslo atstovų susitikimus strateginiais ūkio klausimais.
 - Ginti Lietuvos interesus PPO Dohos raundo derybose, su Lietuvos verslo bendruomene aiškintis PPO reikalavimų įtaką Lietuvos prekybos politikai ir verslo

⁶⁹ LR Užsienio reikalų ministerija, „Užsienio politikos prioritetai“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2006 04 10]

⁷⁰ BNS, "A.Valionis: Lietuvos ekonominės diplomatijos gairės – trys „i“". 2004m. lapkričio 15d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=5478391> [Žiūrėta 2006 04 21]

⁷¹ LR Užsienio reikalų ministerija, „Užsienio politikos prioritetai“.

subjektams, siekti Lietuvos narystės Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijoje (OECD), koordinuoti LR institucijų veiklą tarptautinėse ekonominėse organizacijose.

- Ginti Lietuvos ekonominius interesus Europos ekonominėje erdvėje: konsultuoti Lietuvos ūkio subjektus rinkos ir ES išorinių santykių klausimais.
- Sukurti stiprius ekonomikos padalinius Lietuvos diplomatinėse atstovybėse⁷².

Taigi Vyriausybė kelia uždavinį stiprinti Lietuvos ekonominę diplomatiją, o Užsienio reikalų ministerija detalizuoja pagrindinius šalies ekonominės diplomatijos tikslus ir uždavinius bei numato konkrečias priemones kaip atstovauti ir ginti Lietuvos ekonominius interesus. Kaip sėkmingai bus atstovaujami ekonominiai interesai priklauso nuo efektyvaus valstybės ekonominės diplomatijos modelio panaudojimo.

3.2. Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis

Vienas iš prioritetinių Lietuvos ekonominės diplomatijos tikslų – optimizuoti Lietuvos ekonominių interesų užsienyje atstovavimo ir įgyvendinimo modelį, atsižvelgiant į šalies specifiką ir turimus išteklius.

Valstybės užsienio politinių ir ekonominių tikslų formavimas yra politinis sprendimas, politinės valios produktas. Tik esant sutarimui aukščiausiu politiniu lygiu galima išskeltus tikslus ir uždavinius operacionalizuoti ir pradėti įgyvendinti žemesniais ministerijų ir kitais lygiais. Lietuvos ekonominę diplomatiją strateginiame lygmenyje formuoja: LR Seimas (politinės partijos), LR Prezidentas, LR Vyriausybė, tuo tarpu praktiniame – LR Užsienio reikalų ministerija, LR Ūkio ministerija ir asocijuotos verslo struktūros.

Ekonominės diplomatijos teoretikai teigia, kad verslas turi aktyviai dalyvauti šalies ekonominės politikos formavime, jis geriausiai jaučia neišnaudotas ekonomines galimybes. Galima pastebėti, kad Lietuva, sekdamą kitų šalių pavyzdžiu, ekonominės diplomatijos formavimą „atvėrė“ privačiam sektoriui. Dar 2003 metais, siekiant aktyvios bei konstruktyvios diskusijos, nustatant ekonominius valstybės ir verslo prioritetus užsienyje bei bendradarbiauti tobulinant ekonominės diplomatijos instrumentus ir mechanizmus, URM pasirašė bendradarbiavimo memorandumą su pagrindinėmis Lietuvos verslo organizacijomis. Šis bendradarbiavimas atsiskleidžia kasmet organizuojant Lietuvos diplomatų, dirbančių ekonomikos srityje, suvažiavimą, kuriame verslo atstovai kartu su diplomatais aptaria aktualiausias problemas,

⁷² LR Užsienio reikalų ministerijos 2005 – 2007 metų strateginis veiklos planas, 2005m. vasario 24d. <<http://www.urm.lt>> [Žiūrėta 2006 05 02]

ekonominės diplomatijos plėtros kryptis. Šis suvažiavimas gali būti laikomas tam tikru institucionalizuotu mechanizmu, įtraukiančiu privatų sektorių į ekonominės diplomatijos formavimą. Kartais verslininkams sunku išsakyti pasiūlymus, kaip gerinti bendradarbiavimą su diplomatais, kaip geriau atstovauti ekonominius interesus, nes tokie pasiūlymai suprantami kaip priekaištai dėl blogo darbo⁷³, o tai vėliau apsunkina tolimesnį bendradarbiavimą.

2006 metų gruodžio 1 dieną URM iniciatyva įsteigtas Lietuvos verslo užsienyje forumas, kurio tikslas suburti aktyviai užsienyje investuojančius ar kitokio pobūdžio veiklą ten vykdančius Lietuvos verslininkus ir skatinti šių verslininkų dialogą su diplomatais, sprendžiant verslo plėtros bei investicijų užsienyje klausimus, taip pat keistis naudinga informacija ar idėjomis⁷⁴. Šis forumas galėtų aktyviai prisidėti prie Lietuvos ekonominės diplomatijos formavimo, tačiau apie jo veiklumą ir efektyvumą dar anksti spręsti.

Lietuvoje ekonominę diplomatiją įgyvendina LR Užsienio reikalų ministerija bei LR Ūkio ministerija kartu su prie ministerijos veikiančia Lietuvos ekonominės plėtros agentūra (LEPA). Taigi Lietuvoje veikia *konkurencinis* ekonominės diplomatijos modelis (žr. 21 psl., kuriame aptariami ekonominės diplomatijos modeliai). Nors Užsienio reikalų ir Ūkio ministerija yra pasidalinusios kai kurias ekonominės diplomatijos funkcijas, tačiau tarpusavio konkurencijos ir funkcijų persidengimo neišvengiama.

Užsienio reikalų ministerijai tenka svarbiausias šalies ekonominės diplomatijos koordinavimo vaidmuo. URM turi atstovus prie tarptautinių ekonominių organizacijų, o ekonominės diplomatijos veiklą vykdo 48 už ekonominius klausimus atsakingi diplomatai⁷⁵, dirbantys diplomatinėse atstovybėse užsienyje. Pasaulinėje praktikoje įprasta, jog pagrindinės diplomatų, atsakingų už ekonominius klausimus, funkcijos yra:

- teisėtų valstybinių institucijų, verslo struktūrų ar atskirų įmonių interesų užsienio valstybėse atstovavimas ir gynimas (pvz. prekybinių ginčų sureguliuojimas);
- bendradarbiavimas su buvimo šalies institucijomis, valstybės pareigūnais, įmonėmis, verslo struktūromis ir visuomenės informavimo priemonių atstovais;
- nuolatinių kontaktų su buvimo šalies investuotojais palaikymas bei naujų kontaktų paieška;
- šalies verslo interesų atstovavimas (verslo misijų, verslo struktūrų atstovų susitikimų su buvimo šalies institucijomis, savo šalies verslininkų prekių ir paslaugų parodų organizavimas, pagalba ieškant investicijų ir eksporto rinkų ir kt.);

⁷³ Violeta Bagdanavičiūtė „Verslininkai ieško diplomatų paramos“. *Verslo žinios*, Nr.36, 2003, 4.

⁷⁴ LR Užsienio reikalų ministerija, „Lietuvos verslo užsienyje forumas“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 05]

⁷⁵ LR Užsienio reikalų ministerija, „Už ekonomikos klausimus atsakingų diplomatų užsienyje ir komercijos atašė sąrašas“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 05]

- šalies vardo garsinimas, teigiamo valstybės ekonominio įvaizdžio kūrimas⁷⁶.

Lietuvos diplomatai, atsakingi už ekonominius klausimus, vykdo visas šias pasaulinėje praktikoje įprastas funkcijas, kurių gausa reikalauja ne tik žmogiškųjų išteklių, bet ir didelių įgūdžių bei kompetencijos.

Ūkio ministerija savo dėmesį daugiausia skiria ūkio internacionalizavimui, prekių eksporto skatinimui bei tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui, o šių tikslų siekia per įvairias praktines programas (pvz.: šalies įmonių dalyvavimo verslo misijose, tarptautinėse parodose ir mugėse, dalinis išlaidų padengimas) bei jai pavaldžią Lietuvos ekonominės plėtros agentūros ir komercijos atašė veiklą.

Komercijos atašė pareigybės Lietuvai svarbiose užsienio rinkose pradėtos steigti 2001 metų pabaigoje ir iki šiol įsteigtos devynios⁷⁷. Komercijos atašė tenka tos pačios funkcijos⁷⁸ kaip ir diplomatui – ekonomikos patarėjui, tačiau, kadangi pagal nusistovėjusią praktiką atašė skiriamas į diplomatinę atstovybę, kurioje jau yra diplomatas atsakingas už ekonominius klausimus, egzistuoja tam tikras neformalus funkcijų pasidalijimas. Ekonomikos patarėjų funkcijos sietinos su Lietuvos ekonominės politikos atstovavimu, verslo klausimų sprendimu politiniame (makro) lygmenyje, tuo tarpu komercijos atašė darbas apibrėžtas eksporto ir investicijų skatinimo veikla mikro-lygyje, koncentruojantis į verslo ryšius tarp įmonių⁷⁹. Kita vertus, praktiniame lygmenyje šis funkcijų atskyrimas ne visada akivaizdus.

LEPA turi 4 atstovybes užsienyje (Hamburge, Offenbache, Milane ir Briuselyje), kurios veikia nepriklausomai nuo diplomatinių atstovybių, tačiau kaip ir komercijos atašė talkina joms užsienio investicijų ir eksporto skatinimo veikloje.

Apibendrintai Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis pateiktas 2 schemeje, kurioje vientisos linijos žymi atskaitomybę, o punktyrinės – komunikacijos kanalus tarp skirtingų institucijų. Tarp viena kitai atskaitingų institucijų komunikaciniai kanalai nežymimi, darant prielaidą, jog tarpusavio komunikaciją užtikrina egzistuojanti atskaitomybė.

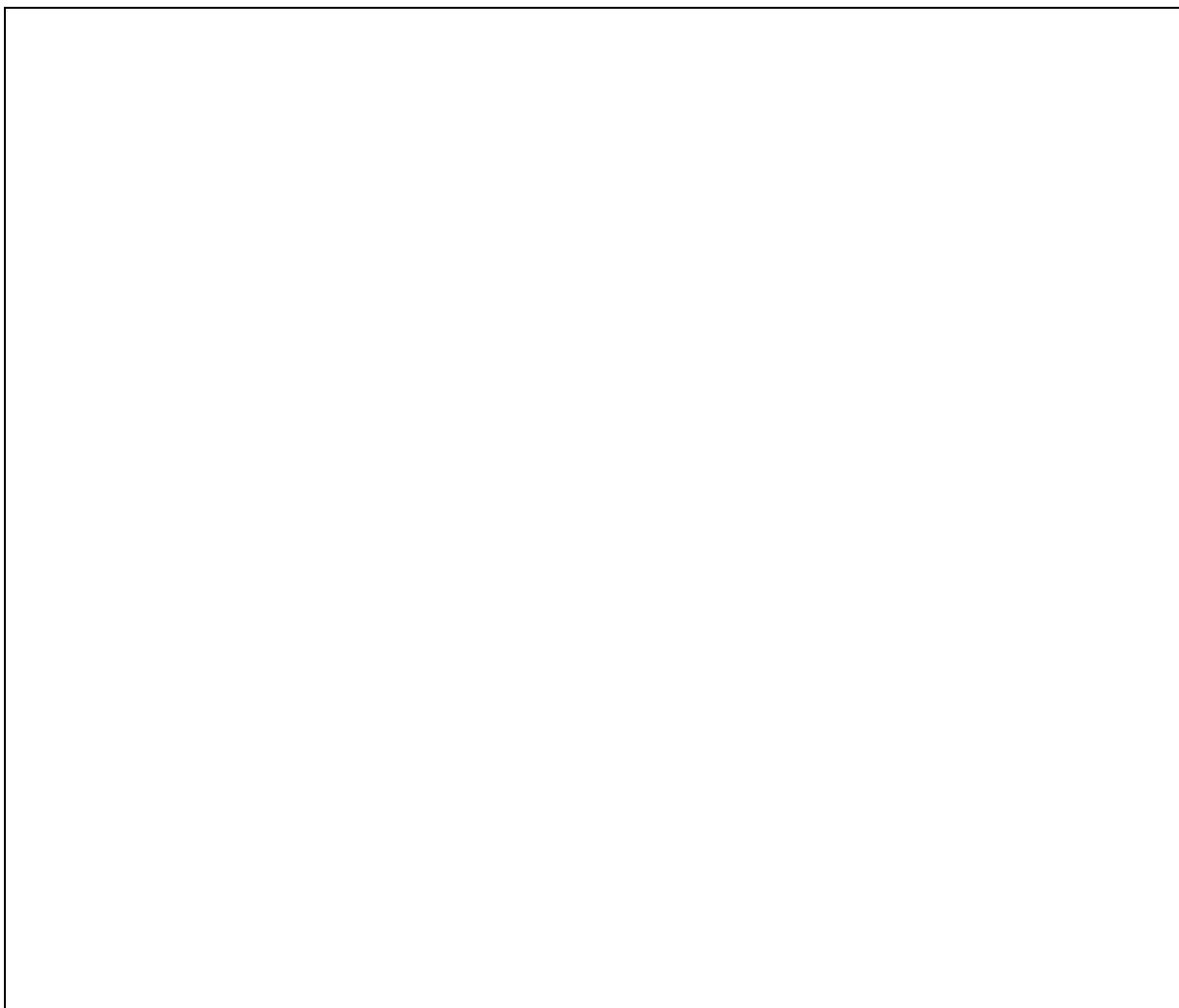
⁷⁶ Bayne Nicholas ir Woolcock Stephen, *The new economic diplomacy: decision making and negotiation in international economic relations*. Hampshire: Ashgate, 2003, 45.

⁷⁷ Jungtinėje Karalystėje, Lenkijoje, Švedijoje, Rusijos Federacijoje (Maskvoje ir Sankt Peterburge), Ukrainoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose, Kazachstane.

⁷⁸ Plačiau žr. LR Ūkio ministerija, „LR komercijos atašė nuostatai“. <<http://www.ukmin.lt>> [žiūrėta: 2006 04 21]

⁷⁹ Alina Mačiulytė „Komercijos atašė ir prekybos atstovų veikla užsienyje – kaip jų pagalba pasinaudoti Lietuvos verslininkams?“ Pranešimas skaitytas Vilniaus II verslo vadovų klubo sesijoje, 2006 m. gegužės 9 d. <www.ukmin.lt/lt/atashe> [Žiūrėta 2007 02 05]

2 schema. Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis.

Siekiant optimizuoti ekonominės diplomatijos modelį ir sustiprinti ekonominių interesų atstovavimo koordinavimą, 2005 metų antroje pusėje reformuotas URM Ekonomikos departamentas ir šalia jo įsteigti Ekonominio saugumo politikos bei Eksporto ir investicijų skatinimo departamentai. Tačiau iki šiol nėra aiškus URM Eksporto ir investicijų departamento ir Lietuvos ekonominės plėtros agentūros, kuri atsakinga už eksportą ir investicijų skatinimą, tarpusavio santykis⁸⁰. Pastaruoju metu diskutuojama dėl LEPA vaidmens ir funkcijų Lietuvos ekonominės diplomatijos modelyje peržiūrėjimo. 2006 metų viduryje Viešosios politikos ir vadybos instituto atliktoje Lietuvos ekonominės plėtros agentūros veiklą lemiančių veiksnių analizėje konstatuota, kad nėra aiškus agentūros mandatas, nes skirtinguose dokumentuose minimi skirtingi tikslai, neatskirtos ir persidengia skirtingų institucijų funkcijos. Išvadose rekomenduojama įkurti tarpžinybinę investicijų skatinimo komisiją prie Vyriausybės, kurią turėtų aptarnauti LEPA, arba, nusteigiant šios komisijos, pačią LEPA padaryti tiesiogiai atskaitingą

⁸⁰ Algimantas Akstinas, Tarptautinių prekybos rūmų ICC Lietuva generalinis direktorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006 m. lapkričio 27d.

Vyriausybei, o ne Ūkio ministerijai, kaip yra šiuo metu⁸¹. Pakeitus atskaitomybę, galima tikėtis išspręsti dalį šalies ekonominių interesų atstovavimo užsienyje problemų.

Lietuvos ekonominės diplomatijos modelis dar nėra visiškai išsikristalizavęs, vyksta tam tikras funkcijų persidalijimas/perskirstymas. Tikėtina, kad URM šiame modelyje ir toliau užims daugiau koordinatoriaus ir strateginių sprendimų priėmėjo vaidmenį, o šių sprendimų įgyvendinimas vis labiau bus paliktas kitoms grandims (pvz., Lietuvos ekonominės plėtros agentūrai).

3.3. Lietuvos ekonominės diplomatijos silpnybės

Lietuvos ekonominės diplomatijos silpnybes pagal jų pobūdį galima skirstyti į tam tikras grupes, tačiau reikia turėti omenyje, kad šis išskyrimas sąlyginis, nes identifikuotos silpnybės glaudžiai tarpusavyje susijusios ir sudaro tam tikrą visumą.

3.3.1. Struktūrinės silpnybės

- **Nepavyksta optimizuoti ekonominių interesų atstovavimo modelio.**

Kad ekonominės diplomatijos modelis veiktų efektyviai, tarp visų grandžių turi vykti intensyvus bendradarbiavimas, tamprūs komunikaciniai mainai, nes tik bendromis pastangomis galima sukurti sinerginį efektą. Tuo tarpu Lietuvos ekonominės diplomatijos modelyje trūkinėja šie tarpusavio ryšiai tiek „viršuje“, kur nėra sutarimo tarp politinių partijų, Vyriausybės ir Prezidento, tiek „apačioje“, kai savo veiklos tarpusavyje nekoordinuoja diplomatinės atstovybės ir LEPA, taip pat LEPA atstovai užsienyje, diplomatai ekonomistai ir komercijos atašė.

Lietuva ekonominę diplomatiją įgyvendina lygiagrečiai per Užsienio reikalų ministeriją ir Ūkio ministeriją. Galima rasti tiek teigiamų, tiek neigiamų tokio ekonominių interesų atstovavimo modelio bruožų, tačiau bet kuriuo atveju jaučiama ministerijų tarpusavio koordinacijos stoka, kuri kartais perauga į konkurenciją. Puikus pavyzdys yra komercijos atašė, kuris skiriamas LR Ūkio ministro įsakymu bei yra pavaldus Ūkio ministrui ir buvimo šalies diplomatinės atstovybės vadovui⁸². Įtvirtintas dvigubos atskaitomybės principas sudaro prielaidas interesų konfliktui: natūraliai kyla klausimas „kieno nurodymai svarbesni“? Kitas pavyzdys, tai 2005m. lapkričio mėnesį vykęs ekonomikos klausimus kuriojančių Lietuvos

⁸¹ Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Lietuvos ekonominės plėtros agentūros veiklą lemiančių veiksnių analizė“. Pristatymas LR Ūkio ministerijoje, Vilnius, 2006 m. spalio 12d. Taip pat Rasa Laukaitytė „Ne tik Lietuvos investicijų pritraukimui, bet ir LEPA reikia pertvarkų“, 2007m. vasario 14d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=12149305> [Žiūrėta 2007 02 15]

⁸² LR Ūkio ministerija, „LR komercijos atašė nuostatai“.

diplomatų ir komercijos atašė suvažiavimas, kuris išsiskyrė tuo, kad nors vyko tuo pačiu metu, tačiau diplomatai (pavaldūs URM) ir komercijos atašė (pavaldūs ŪKMin) turėjo skirtingas programas. Taigi dviejų už ekonominę diplomatiją atsakingų ministerijų tam tikri nesutarimai, funkcijų nepasidalijimas ir tarpusavio koordinacijos stoka kenkia Lietuvos ekonominių interesų atstovavimui užsienyje. Siekiant spręsti šią problemą, šiuo metu yra paruoštas LR Užsienio reikalų ministro ir LR Ūkio ministro įsakymo „Dėl ekonominės veiklos koordinavimo Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose tvarkos aprašo“ projektas. Šis įsakymas, reglamentuojantis atstovybių ir komercijos atašė veiklos planavimą, atskaitomybę, bendradarbiavimą su kitomis valstybės institucijomis, asocijuotomis verslo struktūromis bei numatantis Ūkio ir Užsienio reikalų ministerijos ekonominės veiklos derinimą⁸³, turėtų padėti išspręsti esamas koordinacijos problemas ir leisti efektyviau atstovauti ir ginti Lietuvos ekonominius interesus užsienyje.

- **Riboti šalies finansiniai ir žmogiškieji ištekliai.**

Užsienio šalyse dirba tik apie 60 (kartu su komercijos atašė ir LEPA atstovais užsienyje) asmenų, kurie atsakingi už ekonominių interesų atstovavimą ir gynimą, o kai kuriose diplomatinėse atstovybėse ekonominius klausimus kuruoti tenka net pačiam atstovybės vadovui. Dėl ribotų išteklių svarbus vaidmuo tenka žmogiškajam faktoriui, atskirų diplomatų kompetencijai bei sugebėjimui ir norėjimui dirbti. Yra diplomatinių atstovybių užsienyje, kuriose Lietuvos ekonominiai diplomatai, komercijos atašė ir Lietuvos ekonominės plėtros agentūros atstovai labai efektyviai vykdo ekonominę diplomatiją, sugeba pasiskirstyti funkcijas, veiklos sritis, keistis informacija, bet yra atstovybių, kuriose darbas klostosi ne taip sklandžiai⁸⁴.

- **Diplomatų rotacija.**

Diplomatams, atsakingiems už ekonominius klausimus, taikoma ta pati diplomatinės tarnybos įstatyme įtvirtinta rotacijos tvarka ir jie į konkrečią šalį paprastai yra skiriami kadencijos laikotarpiui (3 metams). Tai apsunkina ekonominių interesų atstovavimo nepertraukiamumo užtikrinimą, nes diplomatui reikia laiko susipažinti su šalies specifika, užmegzti reikiamus kontaktus su buvimo šalies valdžios ir verslo organizacijomis.

⁸³ Įsakymo „Dėl ekonominės veiklos koordinavimo Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose tvarkos aprašo“ projektas. LR URM vidinis dokumentas.

⁸⁴ Lina Antanavičienė, buvusi LR URM ekonomikos departamento direktoriaus pavaduotoja, interviu su autore, Vilnius, 2006m. kovo 24d.

3.3.2. Politinės valios stoka

- **Nėra vieningos valstybės ekonominės diplomatijos strategijos.**

Aiškliai neišskirtos ekonominės diplomatijos veikimo kryptys, todėl nemažai abejonų kelia už ekonominius klausimus atsakingų diplomatų paskirstymo atskiroms šalims racionalumas, ar tikrai atstovaujama prioritetingose rinkose? Pavyzdžiui, į Japoniją, II-ją pagal dydį pasaulio ekonomiką, paskirti 4 diplomatai ir tik 1 iš jų užsiima ekonominiiais klausimais. Tuo tarpu pagal dydį panašios ES narės Čekijos ambasadoje Tokijuje dirba visas ekonomikos padalinys (8 asmenys)⁸⁵. Mūsų strateginės kaimynės Lenkijos atveju ilgą laiką iki komercijos atašė paskyrimo Lietuva turėjo vieną diplomata, kuriojantį ekonominius klausimus, tuo tarpu čekai – 4 atstovus, slovakai – 3⁸⁶. Sparčiausiai pasaulyje ekonomiškai besivystančioje Kinijoje tik vienas Lietuvos atstovas kuruoja ekonominius klausimus, o tokioje milžiniškoje rinkoje kaip Indija mūsų ekonominiai interesai praktiškai neatstovaujami, nes nėra įsteigta diplomatinė atstovybė.

LEPA atstovybės užsienyje turėtų būti steigiamos ekonominiuose ir verslo centruose, kuriuose nėra Lietuvos diplomatinės ar konsulinės atstovybės⁸⁷, tačiau LEPA atstovybė Briuselyje, kur yra įsikūrusi LR ambasada Belgijos Karalystei, ar atstovybė Offenbacho mieste, kurį vargu ar galime laikyti pasauliniu ekonominiu centru, verčia suabejoti šalies, kurioje turi būti steigiama LEPA atstovybė, atrinkimo kriterijais.

- **Tokių ekonominės diplomatijos instrumentų kaip eksporto ir investicijų skatinimo programų neefektyvumas ir stoka.**

Paradoksalu, kad Lietuva ilgus metus deklaruodama tiesioginių užsienio investicijų skatinimą kaip prioritetingą ekonominės diplomatijos tikslą, vienintelė iš naujųjų ES narių nebuvo numačiusi jokių konkrečių investuotojų pritraukimo instrumentų. Investuotojus buvo bandoma „suvilioti“ atskirais empiriniais faktais, tokiais kaip nedidelis darbo užmokestis ar kvalifikuota darbo jėga, tačiau nesiūlytos konkrečios skatinimo priemonės. Globalioje ekonomikoje, kai valstybės aktyviai konkuruoja dėl tiesioginių užsienio investicijų, neužtenka vien pristatyti šalį ir pakviesti užsienio verslininkus investuoti, reikia turėti konkrečias finansines paskatos priemones, tam tikrą konkurencinį pranašumą prieš kitas šalis. Dėl prastesnės geografinės padėties, mažesnės rinkos ir nepakankamai išplėto to tiekėjų tinklo Lietuvai, norint laimėti konkurencinę kovą prieš kitas Vidurio ir Rytų Europos (VRE)

⁸⁵ Lina Žukauskaitė, LR ambasados Japonijoje patarėja, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. spalio 24.

⁸⁶ Vidmantas Verbickas, LR ambasados Baltarusijoje I sekretorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. spalio 17.

⁸⁷ Mačiulytė.

valstybes (Čekiją, Lenkiją, Vengriją, Slovakiją, Slovėniją, Latviją, Estiją), svarbu sudaryti kaip įmanoma palankesnes sąlygas užsienio investuotojams. Lietuvos situaciją apunkina tas faktas, kad kitos VRE šalys jau kurį laiką taiko įvairias paskatas investicijų pritraukimui (žr. 2 lentelėje) bei investuotojus pritraukia į infrastruktūrą aprūpintus pramoninius parkus, kurie Lietuvoje dar tik rengiami⁸⁸.

2 Lentelė. Naujose ES šalyse taikomos paskatos investuotojams⁸⁹.

	CZ	EE	LV	PL	LT	SL	SK	HU
Laisvos ekonominės zonos		+	+	+	+	+		+
Mokestinės nuolaidos ne LEZ teritorijoje	+		+			+	+	+
Parama darbo vietų sukūrimui	+			+		+	+	
Parama darbuotojų mokymams	+	+		+		+		
Parama žemės įsigijimui				+		+		+
Parama pastatų įsigijimui	+			+		+		
Parama įrangos įsigijimui	+			+		+		
Parama tyrimams ir plėtrai	+	+		+		+		+

Taigi net geras LEPA ir diplomatinių atstovybių darbas, pristatant Lietuvą, neduoda laukiamo rezultato, nes investuotojai, atvykę į šalį ir įvertinę visas sąlygas, dėl papildomų paskatų pasirenka kurią nors kitą VRE šalį⁹⁰. Pasak LEPA generalinio direktoriaus Tito Anuškevičiaus „dabar, išgyvenant ekonominį augimą, palankiausias metas bandyti ką nors pakeisti pritraukiant tiesiogines užsienio investicijas, nes vėliau jau bus vėlu“⁹¹. Lietuvos pramoninkų konfederacijos viceprezidento Vlado Šleinotos nuomone, valdžia per daug rūpinosi valstybiniu verslu – „Mažeikių naftos“ ir Ignalinos atominės elektrinės reikalais, lyg šios dvi įmonės būtų visa Lietuvos ekonomika, ir per mažai stengėsi pritraukti užsienio investicijas⁹². Visa tai sąlygojo šiuo metu esančią situaciją: Lietuva pagal užsienio investicijų pritraukimą smarkiai atsilieka nuo kitų ES šalių, o tarp 10-ies 2004 metų ES plėtros etapo narių yra autsiderė. Skaičiuojant investicijas vienam gyventojui, Lietuva tarp naujųjų (be Rumunijos ir Bulgarijos) ES narių užima priešpaskutinę vietą. Lietuvoje sukauptos tiesioginės

⁸⁸ Pramoninis parkas - tai speciali pramoninė zona su sutvarkyta infrastruktūra, parką dažniausiai valdo operatorius ir jame investuotojams suteikiama galimybė išsinuomoti žemės sklypą ir vystyti veiklą. Pramoniniai parkai yra įvairaus dydžio ir gali skirtis savo tematika (pvz., sunkiosios pramonės ar aukštųjų technologijų pramoniniai parkai). Vengrijoje yra įkurta 160, Čekijoje 90, Lenkijoje 31, Latvijoje 8 pramoniniai parkai. Lietuvoje taip pat planuojama įsteigti 8. (LR Ūkio ministerija, „Investicijų plėtrą skatinančių priemonių identifikavimo ir pritaikymo Lietuvos sąlygoms programinė studija“. 2006 m. sausio 17d. <www.ukmin.lt> [Žiūrėta 2006 04 10])

⁸⁹ LR Ūkio ministerija, „Nacionalinė investicijų skatinimo programa“. <www.ukmin.lt> [Žiūrėta 2007 04 18]

⁹⁰ Taip yra ne kartą buvę su investuotojais iš Japonijos. (Lina Žukauskaitė, Lietuvos ambasados Japonijoje patarėja, interviu su autoriumi)

⁹¹ Titas Anuškevičius, LEPA generalinis direktorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2007m. kovo 13d.

⁹² Teresė Staniulytė, „Lietuva lieka didžiųjų investuotojų užribyje“. *Verslo žinios*, Nr. 181, rugsėjo 19d.,10.

užsienio investicijos vienam gyventojui 2006 metų pradžioje sudarė beveik 1550 eurų, tuo tarpu, pavyzdžiui, Estijoje – viršijo 7700 eurų⁹³.

Dabartinė mažumos Vyriausybė pripažįsta, kad negalime džiaugtis TUI į Lietuvos ūki apimtimis, todėl investicijų skatinimo programos priėmimą yra įvardinusi kaip prioritetinį darbą⁹⁴, tačiau jis iki šiol neatliktas. Po ilgų diskusijų dar 2006 metų pradžioje investicijų skatinimo programa buvo paruošta ir atiduota tvirtinti Vyriausybei, tačiau vėliau ji grąžinta ministerijoms persvarstyti ir tik artimiausiu metu turėtų būti priimta. Ši programa turėtų pagerinti situaciją su TUI pritraukimu, nes ji apima tiek Lietuvos situacijos analizę, įvertinančią investicijų atėjimą skatinančius ir ribojančius veiksnius, tiek konkrečias skatinimo priemones. Visa tai suteikia pagrindo tam tikram optimizmui.

Viena iš galimų papildomų paskatų priemonių investuotojams, kuri padidintų ir Lietuvos ūkio konkurencingumą, tai Sodros „lubų“ nustatymas, už kurį pasisako Investuotojų forumas, vienijantis Lietuvos ir užsienio investuotojus, ir LR Prezidentas⁹⁵. Tuo tarpu Vyriausybė šiuo klausimu aiškios pozicijos neturi ir sprendimą atidėlioja. LR Prezidento patarėjo Simono Šatūno nuomone, dabartinė mažumos Vyriausybė yra priversta derinti skirtingus politinius interesus, nuolat spręsti savo išlikimo klausimą, kas jai trukdo imtis esminių reformų, o Sodros „lubų“ klausimas yra tik vienas iš daugelio pavyzdžių⁹⁶. Tiesa, Vyriausybės delsimą galima būtų paaiškinti tuo, kad pačios verslo organizacijos šiuo klausimu nėra vieningos, o Trišalė taryba, kurią sudaro Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Verslo darbdavių konfederacijos ir profesinių sąjungų atstovai, šiam pasiūlymui nepritaria⁹⁷.

- **Nėra sukurta „šalies rinkodara“⁹⁸.**

Geras valstybės vardas lemia palankų užsienio investuotojų požiūrį, norą plėsti ekonominius santykius ir ekonominės diplomatijos sėkmę, tačiau Lietuva nežino, kaip geriausiai save pristatyti pasauliui. Daug ką pasako vien faktas, kad Lietuva iki šiol neturi šalį pristatančio interneto puslapio, kuriame būtų pateikiami ne tik svarbiausi duomenys apie valstybę, tačiau atskleistas ir šalies ekonominis, turistinis, kultūrinis patrauklumas. Lietuvos diplomatinės atstovybės, kurios didžia dalimi kuria šalies įvaizdį užsienio valstybėse, neturi standartizuotų

⁹³ LR Ūkio ministerija „Nacionalinė investicijų skatinimo programa“.

⁹⁴ Ministro Pirmininko Gedimino Kir kilo sveikinimo kalba Investuotojų forume su Vyriausybe.

<www.ministraspirmininkas.lt> [Žiūrėta 2007 03 20] bei LR Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių planas. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 20]

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus metinis pranešimas, Vilnius, 2007m. balandžio 19d. <www.president.lt/lt/news.full/7764> [Žiūrėta 2007 04 20]

⁹⁶ Simonas Šatūnas, LR Prezidento patarėjas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2007m. gegužės 4d.

⁹⁷ VZ.LT, „Trišalė taryba - prieš "Sodros" įmokų "lubas", 2007m. balandžio 18d. <<http://vz.lt>> [Žiūrėta 2007 04 18]

⁹⁸ BNS, „Diplomatai kviečiami šiuolaikiškai pristatyti Lietuvos ekonominius interesus“. 2005 spalio 3d.

<www.delfi.lt/archive/article.php?id=7623125> [Žiūrėta 2006 04 20]

interneto svetainių, jų priežiūra tenka pačiai atstovybei, todėl svetainės labai skiriasi tiek informatyvumo, tiek informacijos atnaujinimo prasme.

Šalies įvaizdžio problemą pripažįsta ir aukščiausi šalies vadovai. Pasak LR Prezidento Valdo Adamkaus, Lietuvai „reikia mokytis kurti įvaizdį iš kaimyninių šalių“⁹⁹, kurios šioje srityje yra kur kas toliau pažengusios.

Dar 2005 metais buvo paskelbtas konkursas Lietuvos įvaizdžio formavimo strategijai sukurti. Konkurso laimėjusio konsorciumo¹⁰⁰ ir Vyriausybės kanceliarijos nesutarimai ir veiklos koordinacijos tarp skirtingų valstybės institucijų trūkumas reikšmingai prailgino visą procesą.

Siekiant didinti Lietuvos atpažįstamumą pasaulyje, skatinti turizmą ir investicijas į Lietuvos ūkį, 2006 metų pradžioje VŠĮ „Lietuvos turizmo fondas“ ir Lietuvos ekonominės plėtros agentūra pradėjo Lietuvos turizmo ir verslo prekės ženklo sukūrimo projektą. Šis projektas buvo vykdomas lygiagrečiai įvaizdžio formavimo strategijos kūrimui. Tik 2006m. rudenį, prasidėjus baigiamajam konkurso dėl Lietuvos turizmo ir verslo prekės ženklo sukūrimo etapui, buvo nuspręsta šį projektą sujungti su šalies įvaizdžio strategija, kuri buvo kuriama, atliekant atskirą studiją. Nors toks žingsnis logiškas, nes Lietuvos prekės ženklas turi būti suderintas su įvaizdžio strategija, tačiau akivaizdu, kad taupant lėšas ir efektyviau kuriant valstybės įvaizdį, šis žingsnis turėjo būti padarytas kur kas anksčiau.

2006 metų pabaigoje Vyriausybės kanceliarija patvirtino Lietuvos įvaizdžio formavimo strategijos projektą. Projekto įgyvendinimas turėjo prasidėti jau šiemet, tačiau iki šiol šis projektas nėra pristatytas visuomenei (vienas pirmųjų uždavinių)¹⁰¹. Kaip skelbia pats įvaizdžio strategijos projektas, pagrindinės sėkmingo įvaizdžio formavimo sąlygos yra politinė valia, nuo kurios neatsiejamas strategijos įgyvendinimas¹⁰², tačiau akivaizdu, kad tos valios Lietuvai labiausiai ir trūksta. Valstybė ir toliau neturi vieningos įvaizdžio kūrimo strategijos, o toks delsimas brangiai kainuoja, nes geras šalies įvaizdis reikšmingai prisidėtų prie ekonominės diplomatijos tikslų įgyvendinimo.

Tiesa, vis aktyviau imamasi tam tikrų atskirų valstybės įvaizdžio formavimo veikslių, pavyzdžiui, Lietuvos turizmo departamentas, sekdamas kitų Baltijos šalių pavyzdžiu, sukūrė 30 sekundžių vaizdo klipą apie Lietuvą, kuris balandžio 14-30 dienomis buvo rodomas per

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus metinis pranešimas.

¹⁰⁰ Konsorciumą sudarė viena didžiausių pasaulyje strateginių komunikacijų korporacija “Chime Communications plc”, VŠĮ „Europos namai“ bei viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

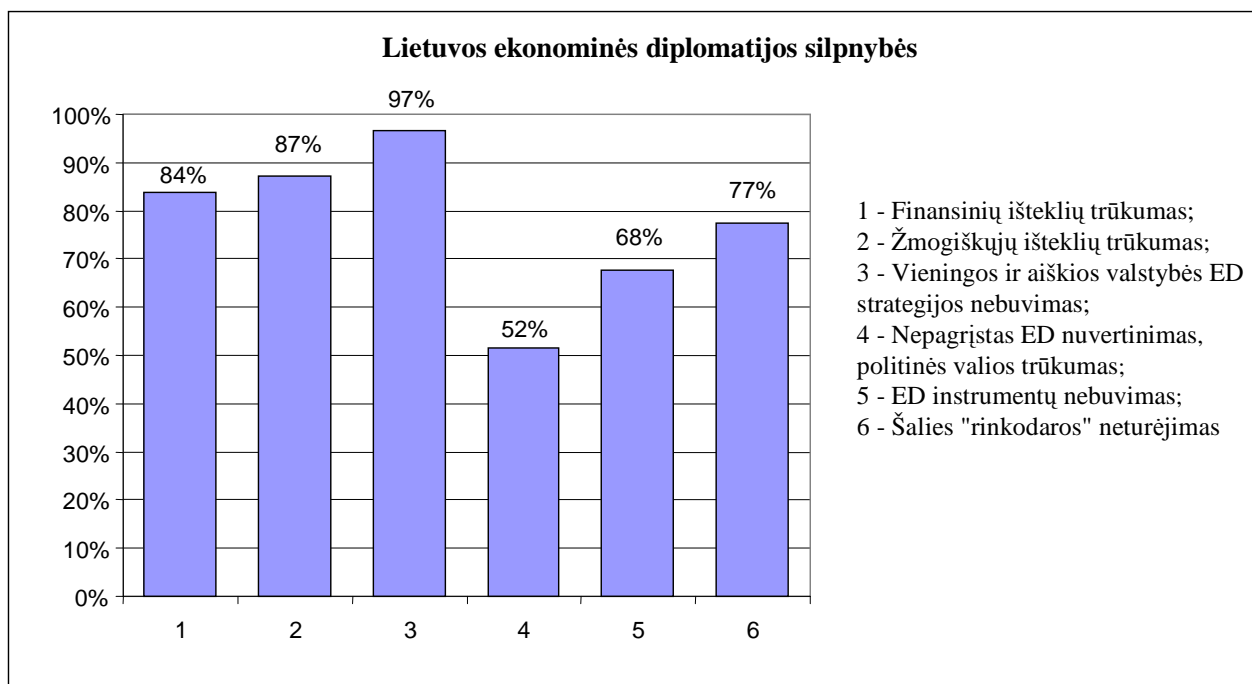
¹⁰¹ Roberta Tracevičiūtė, „Lietuvos įvaizdis dūla Vyriausybės stalčiuose“. *Lietuvos žinios*, 2007m. balandžio 21d.

¹⁰² Lietuvos įvaizdžio formavimo strategijos projektas, LR Vyriausybės kanceliarija. < www.lrv.lt/LR-ivaizdis/1_Ivaizdio%20projektas.pdf > [Žiūrėta 2007 04 20]

BBC televiziją tris kartus per dieną¹⁰³. Tai pavienis klipas, o sėkmingai komunikacijai ir šalies pristatymui reikalinga vieninga šalies įvaizdžio koncepcija ir strategija, todėl tokio klipo nauda ir efektyvumas kelia nemažai abejonių.

Siekiant identifikuoti, kokias pagrindines silpnybes mato patys ekonominės diplomatijos vykdytojai (Lietuvos diplomatai atsakingi už ekonominius klausimus, komercijos atašė ir LEPA atstovai užsienyje), apklausiant juos buvo užduotas su tuo susijęs uždaras klausimas (žr. 1 priede). Praktiškai visi respondentai (97 proc.) kaip Lietuvos ekonominės diplomatijos silpnybę išskyrė vieningos ir aiškios valstybės ekonominės diplomatijos strategijos nebuvimą. Kaip rimtos silpnybės traktuojamos žmogiškųjų ir finansinių išteklių trūkumas (atitinkamai 87 ir 84 proc.), šalies „rinkodaros“ neturėjimas (77proc.) bei ekonominės diplomatijos instrumentų (kaip eksporto ir investicijų skatinimo programų) nebuvimas (68 proc.), mažiau akcentuotas nepagrįstas ekonominės diplomatijos nuvertinimas politiniuose sluoksniuose bei iš to kylantis politinės valios trūkumas reikalingiems sprendimams (52 proc.). Rezultatai apibendrintai pateikti 1 diagramoje.

1 diagrama

3.3.3. Kitos silpnybės

- **Lietuvos diplomatų, kuriojančių ekonominius klausimus, „agresyvumo“ stoka¹⁰⁴.**
Diplomatai „atakuodami“ vietines asocijuotas verslo struktūras galėtų pasiekti daugiau.

¹⁰³ VZ.LT, „Klipas apie Lietuvą – jau BBC“, 2007m. balandžio 16d. <<http://vz.lt>> [Žiūrėta 2007 04 16]

- **„Nesusikalbėjimas“ tarp verslininkų ir diplomatų.**

Įmonės dažnai nesupranta, kad diplomatai nėra pardavėjai, todėl juos atakuoja su prašymais parduoti tam tikrą prekę, tačiau pačios tam būna visai nepasirengusios, neturi idėjų, kaip tai padaryti¹⁰⁵. Kita vertus, verslininkai pasigenda konkretesnės informacijos apie rinkos specifiką, skirtingus sektorius, neišnaudotas rinkos galimybes, o diplomatų platinamos bendro pobūdžio makroekonominės apžvalgos ne visiems suprantamos ir mažai naudingos¹⁰⁶.

- **Bendro intereso verslo visuomenėje nebuvimas.**

Tai sąlygoja, kad valstybės formuojama ekonominė diplomatija neatitinka arba ne visai atitinka verslo visuomenės poreikius. URM skatina nuomonių išsakymą per organizuojamus verslo forumus, ambasadorių, diplomatų, dirbančių ekonomikos srityje, suvažiavimus, tačiau ne visos nuomonės yra išsakomos arba ne visos nuomonės pasiekia asmenis, formuojančius ekonominę diplomatiją, kadangi dialogas vyksta tarp verslininkų ir ekonominę diplomatiją įgyvendinančių, bet ne formuojančių (ar formuojančių tik iš dalies) veikėjų.

- **Bendradarbiavimo tarp verslo asocijuotų struktūrų stoka.**

Nors URM ir verslo asociacijų bendradarbiavimo memorandumas davė teigiamą poslinkį Lietuvos verslo asociacijų tarpusavio bendradarbiavimui, tačiau jo trūkumas vis tiek lieka ryškus. Labai svarbu, jog verslas labai tiksliai suformuotų prioritetus, o diplomatai juos žinotų ir dirbtų tomis kryptimis, kuriomis nori dirbti verslas.

3.4. Lietuvos ekonominės diplomatijos kryptys

Lietuva iki šiol neturi vieningos ekonominės diplomatijos strategijos, kuri išskirtų svarbiausias ekonominių interesų atstovavimo plėtros kryptis ir prioritetus. 2002 metų Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje numatyta, jog „ekonominės diplomatijos srityje Lietuva išnaudos savo, kaip ES rytų paribio valstybės, padėtį plėsdama savo diplomatinį atstovavimą ir aktyviai propagudama ekonominius bei prekybos interesus šiame milžiniškame regione, kartu bus siekiama išsaugoti Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalių rinkas¹⁰⁷. Kyla klausimas, ar laikomasi ir kiek laikomasi šio tikslo?

¹⁰⁴ Agnė Pačauskaitė „Pasiryžę atsakyti visiems verslininkams“. *Verslo žinios*, 2005m. spalio 4d.. <www.vz.lt> [Žiūrėta 2006 11 10]

¹⁰⁵ Verbickas, interviu su autoriumi.

¹⁰⁶ Vitas Mačiulis, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos generalinis direktorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. spalio 17d.

¹⁰⁷ *Valstybės ilgalaikės raidos strategija*, 21.

Dar prieš narystę Europos Sąjunga buvo didžiausias Lietuvos prekybinis partneris, tačiau Lietuvai tapus ES bendros rinkos, kuriai būdingas laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas, integralia dalimi, valstybei atsivėrė papildomos ekonominių santykių (ekonomikos) plėtros galimybės. Tad svarbu tinkamai atstovauti ekonominius interesus ir efektyviai pasinaudoti bendros rinkos teikiamomis galimybėmis. Svarbiausiuose Lietuvos užsienio politikos dokumentuose įtvirtintas siekis integruotis į ES ekonominę erdvę bei kaip įmanoma greičiau pasiekti vidutinį ES šalių ekonominės gerovės lygį. Siekiama pasinaudoti Europos Sąjungos teikiamomis galimybėmis [ES struktūriniai fondai], sukurti geresnes sąlygas valstybės ir visuomenės raidai, kad Lietuva taptų klestinčia, konkurencinga, modernios ekonomikos valstybe¹⁰⁸.

LR Vyriausybės programoje numatyta gerinti diplomatinį (apima ir ekonominį) atstovavimą Europos Sąjungoje, aktyviai dalyvauti formuojant ES prekybos politiką, tai kartu vienas Užsienio reikalų ministerijos įvardintų Lietuvos ekonominės diplomatijos tikslų. Siekiant šio tikslo, URM pasiruošusi atstovauti ir ginti Lietuvos ekonominius interesus Europos ekonominėje erdvėje: konsultuoti Lietuvos ūkio subjektus rinkos ir ES išorinių santykių klausimais, kartu su LR verslo subjektais ir valstybės institucijomis apibrėžti Lietuvos prekybos interesus ir poziciją ES prekybos politikos atžvilgiu (žr. 31 psl.). ES kontekste labai svarbios potencialios šalys-kandidatės, kurios yra perspektyvios potencialios rinkos Lietuvos verslininkams.

Nors per visą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį prekybos su NVS šalimis dalis bendroje prekyboje smarkiai sumažėjo, pati tarpusavio prekyba linkusi augti, o NVS išlieka antras didžiausias Lietuvos prekybinis partneris. Todėl suprantamas siekis išsaugoti NVS šalių rinkas. Kaip teigiama Lietuvos užsienio prekybos metmenyse, dėl geografinio artumo, rinkų žinojimo ir pan. Lietuvos eksportui yra aktualiausios kaimyninės Rytų šalių rinkos, t.y. didžiausias dėmesys trečiųjų šalių rinkose turi būti sutelktas į kaimynines valstybes – Rusiją, Ukrainą ir kitas NVS šalis¹⁰⁹. Dauguma NVS šalių, lyginant su Lietuva, yra mažiau ekonomiškai išsivysčiusios, todėl šiose šalyse Lietuvos verslas turi tam tikrą pranašumą, yra konkurencingesnis nei Vakarų rinkose.

Svarbu akcentuoti, kad naujojoje Lietuvos užsienio politikoje svarbi vieta tenka aktyviai Rytų politikai ir pagalbai naujosioms demokratijoms, tad bendradarbiavimas su šiomis šalimis įvairiais lygiais, tarp jų ir ekonominiu, padėtų joms žengti demokratijos keliu, siekti integracijos į Vakarų organizacijas.

Aktyvi narystė Europos Sąjungoje bei Lietuvos Rytų politika atitinka Lietuvos verslininkų interesus ir aktyvų domėjimąsi ES valstybių ir jos kandidačių bei daugiau tradicinėmis

¹⁰⁸ LR Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptių Lietuvai tapus visateise NATO nare ir Europos Sąjungos nare.

¹⁰⁹ LR užsienio prekybos politikos metmenys, 2006m. URM vidinis dokumentas.

laikomomis Nepriklausomų valstybių sandraugos rinkomis. Tai yra dvi svarbios Lietuvos ekonominės diplomatijos veikimo kryptys. Dėl globalaus ekonominio, politinio, karinio galios centro slinkties į Rytinę Aziją negalima pamiršti ir trečios krypties – Azijinės (Kinija, Indija, Japonija), kuri šiuo metu itin domina tiek mūsų šalies, tiek viso pasaulio verslininkus.

Kaip parodė diplomatų, atsakingų už ekonominius klausimus, komercijos atašė ir LEPA atstovų užsienyje apklausa, visi respondentai į teiginį, kad „3 pagrindinės (neoficialios) Lietuvos ekonominės diplomatijos kryptys,- ES, NVS (tradicinė) ir vis populiarėjanti Azijinė (Kinija, Indija, Japonija, kt.)“, atsakė „greičiau sutinku“, „sutinku“ arba „visiškai sutinku“. Tai parodo, jog Lietuvos atstovai, įgyvendinantys Lietuvos ekonominę diplomatiją, pritaria šioms trimis strateginėms kryptims, nors oficialiai jos nėra išreikštos. Taip pat šioms kryptims linkę pritarti ir kalbinti URM bei verslo organizacijų atstovai, tačiau apie oficialų šių kryptių įtvirtinimą dar nekalbama.

IV. LIETUVOS EKONOMINIŲ IR POLITINIŲ INTERESŲ SĄVEIKA

Šioje darbo dalyje bus atliekamas tyrimas, siekiant įvertinti Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveiką pagal pagrindines Lietuvos užsienio politikos regionines kryptis – Europą¹¹⁰, NVS ir Aziją, kurias galima laikyti pagrindinėmis Lietuvos ekonominės diplomatijos kryptimis, bei Amerika¹¹¹, kuri pirmiausia traktuotina kaip strateginis politinis partneris, tačiau negalima neįvertinti jos ekonominės reikšmės Lietuvai.

Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveika tiriama, atsižvelgiant į šiuos aspektus:

- pirmiausia identifikuojami *ekonominiai interesai konkrečiame regione*; tai geriausia atskleidžia jau tarp šalių vykstanti užsienio prekyba, tiesioginių užsienio investicijų mastai, jų dinamika ir svarba;
- vėliau analizuojama *Lietuvos užsienio politika regiono atžvilgiu*, siekiant įvertinti ekonominių motyvų reikšmę bei ekonominių ir politinių interesų sąveiką.

Tiriant Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveiką atsižvelgiama, kaip Lietuva atstovauja ir gina šalies ekonominius interesus naudodama *daugiašalį* (ES, PPO) *ir dvišalio* (diplomatinį atstovavimą, aukščiausių šalies pareigūnų vizitus) *bendradarbiavimo formatus*.

Lietuvos diplomatinis atstovavimas atskleidžia tarpusavio santykių intensyvumą, be to, jam tenka lemiamas vaidmuo atstovaujant „kasdieninius“ ekonominius interesus buvimo šalyje. Tuo tarpu aukščiausių šalies pareigūnų vizitai parodo ne tik dvišalio bendradarbiavimo glaudumą, tačiau dažnai tampa ir tokio bendradarbiavimo paskata, tam tikra šalies reklama, padedančia siekti ekonominių šalies tikslų¹¹².

Pažymėtina, kad bus atkreipiamas dėmesys į aukščiausių šalies vadovų vizitų užsienio valstybėse sugretinimą su verslo misijomis, nes tai viena efektyviausių ir plačiai pasaulinėje praktikoje taikomų valstybinių institucijų ir verslininkų bendradarbiavimo formų. Dvišaliai verslininkų susitikimai-derybos, kuriuose dalyvauja pirmieji valstybės vadovai, puikiai atlieka valstybės ekonominės politikos marketingą ir reklamą užsienyje, sureikšmina ir pakelia iki tarpvalstybinio derybų lygio aktualius ekonominius klausimus, kurie dėl įvairių priežasčių yra tapę probleminiais ar kliudo plėtoti dvišalius ekonominius santykius.

¹¹⁰ Europa traktuojama kaip Europos Sąjunga, ELPA ir Balkanų šalys.

¹¹¹ Tiriant Amerikos regioną, analizuojami santykiai su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis ir Kanada (anglakalbė Amerika), dėl ekonominių ir politinių Lietuvos interesų Lotynų Amerikoje nebuvimo/neapibrėžtumo šis regionas nenagrinėjamas.

¹¹² Andrius Pulokas, LR URM Eksperto ir investicijų skatinimo departamento direktorius, interviu su autoriumi, 2006 m. lapkričio 15d.

4.1. Europos regionas

4.1.1. Lietuvos ir Europos šalių ekonominis bendradarbiavimas

Europos Sąjunga yra didžiausias ir svarbiausias Lietuvos užsienio prekybos partneris. 2006 metais Lietuvos eksportas į ES šalis sudarė 24,5 mlrd.Lt (63 proc. viso Lietuvos eksporto), o importas 33,1 mlrd.Lt (62proc.), nors tarpusavio prekybos mastai lyginant su 2005 metais išaugo, tačiau dėl spartesnio eksporto į NVS augimo (žr. 52 psl.) sumažėjo ES šalių dalis bendrame Lietuvos eksporte (žr. 2 priedą). Bendras prekybos balansas su ES neigiamas (daugiau prekių yra importuojama nei eksportuojama). Prekybiniai ryšiai intensyviausiai plėtojami su kaimyninėmis, Vakarų ir Šiaurės Europos šalimis.

Lietuviškų prekių ir paslaugų eksportuojama daugiausia į Latviją (už 4,3 mlrd.Lt), Vokietiją (3,35 mlrd.Lt), Estiją (2,5 mlrd.Lt), Lenkiją (2,3 mlrd.Lt.), tuo tarpu aktyviausiai importuojama iš Vokietijos (7,87 mlrd.Lt), Lenkijos (5,1 mlrd.Lt), Nyderlandų (1,96 mlrd.Lt), Švedijos (1,75 mlrd.Lt) (žr. 2 priedą).

Pakankamai aktyviai Lietuva plėtoja užsienio prekybą su Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalimis. Didžiausia dalis Lietuvos eksporto (724 mln.Lt.) ir importo (261,2 mln.Lt) iš ELPA valstybių tenka Norvegijai. Su Balkanų šalimis Lietuvos užsienio prekyba nėra išplėtota ir sudaro labai nedidelę dalį.

Kalbant apie Europos šalių tiesiogines užsienio investicijas, tai Šiaurės šalys (Danija, Švedija, Suomija) yra vienos iš didžiausių investuotojų Lietuvoje, tik 2006 metais, lenkų koncernui „PKN Orlen“ įsigijus „Mažeikių naftą“, Lenkija tapo svarbiausia investuotoja. 2007 m. sausio 1 dienos duomenimis, Danijos investicijos Lietuvoje sudarė 15,3 proc. visų Lietuvos TUI, Švedijos – 10,6 proc., Suomijos – 6,7 proc. Šių šalių absoliučiosios investicijų apimtys Lietuvoje išaugo ir sudaro daugiau nei 30 proc. Lietuvos TUI (32,29 proc.) (žr. 3 lentelę).

Šiaurės šalių investicijos yra sukoncentruotos keliuose sektoriuose: telekomunikacijų („TEO LT“, „Omnitel“, „Tele2“), finansų („SEB Vilniaus bankas“, „Hansabankas“, „DNB Nord“) ir alaus gamybos („Švyturio-Utenos“, „Kalnapilio – Tauro“ grupės). Šiaurės šalių kompanijos taip pat yra investavusios Lietuvoje į prekybą naftos produktais („Statoil“), į mažmeninės prekybos tinklus („Rimi Lietuva“) bei žiniasklaidos priemones (TV3, Tango TV, „Viasat“, „Verslo žinios“, BNS, „Delfi“).

3 Lentelė. Pagrindinės šalys investuotojos¹¹³.

	2006 01 01		2007 01 01	
	mlrd. Lt	proc.	mlrd. Lt	proc.
Lenkija	0,4	1,6	6,5	22,6
Danija	3,8	15,9	4,4	15,3
Švedija	2,6	11,1	3,0	10,6
Vokietija	2,6	10,7	2,8	9,9
Suomija	1,5	6,4	1,9	6,7
Rusija	5,9	24,6	1,8	6,3
Estija	1,8	7,4	1,7	5,9
Liuksemburgas	0,2	1,0	0,8	2,7
Nyderlandai	0,7	2,9	0,7	2,5
Kipras	0,2	0,9	0,7	2,4
Kitos šalys	4,2	17,5	4,5	15,1
Iš viso	23,9	100	28,8	100

Pažvelgus į Lietuvos investicijas užsienyje, pažymėtina, kad net 4 šalys iš Lietuvos tiesioginių investicijų užsienyje „6-tuko“ yra Europos valstybės. Lietuviai daugiausia investavę kaimyninėje Latvijoje (36,2proc. visų Lietuvos investicijų), kurioje pagal TUI yra pirmoje vietoje (žr. 4 lentelę). Didžiausią investicijų dalį Latvijoje ir Estijoje (6,7proc.) sudaro bendrovės „VP Market“ prekybinė veikla, kuri gerokai suaktyvino Lietuvos gaminių išvežimą į šias šalis. 2006 metais Lietuvos farmacijos bendrovei „Sanitas“ įsigijus įmonę „Jelfa“, Lenkija Lietuvos užsienio investicijų rinkų sąrašė iš 7-os pakilo į 3-ią vietą. Kitas didesnes investicijas Lenkijoje sudaro „VP Market“ valdomas „Eurovaistinių“ (Lenkijoje „Euroapteka“) tinklas, įmonės „Dantbalt“ (batais prekiaujančių „Danijos“ parduotuvių tinklas) ir „Čilijos“ veikla.

2005 metais Lietuvos investicinė grupė „Hermis Capital“ sėkmingai įsigijo trečdalį žinomos Norvegijos bendrovės „Kitron“ akcijų, tokiu būdu Norvegija atsidūrė 6-oje vietoje pagal Lietuvos tiesiogines investicijas užsienyje (žr. 4 lentelę).

¹¹³ Lietuvos Statistikos departamento prie LR Vyriausybės, „Lenkija-didžiausia šalis investuotoja Lietuvoje“. Pranešimas spaudai, 2007m. balandžio 12d. <www.stat.gov.lt> [Žiūrėta 2007 05 02]

4 Lentelė. Svarbiausios Lietuvos užsienio investicijų rinkos 2006 ir 2007m (metų pradžiai)¹¹⁴.

	2006m. (mln.Lt) (vieta)	2007m. (mln. LT)	Lyginamasis svoris 2007m. (%)	Pokytis per metus
Latvija	865,7	1125,0	36,2	30 %
Rusija	297,0	428,4	13,8	47,6 %
<i>Kaliningrado sritis</i>	204,0	237,6	7,6	17,1 %
Lenkija	58,1 (7)	351,2	11,3	600%
Ukraina	265,1	268,4	8,6	1,5% ¹¹⁵
Estija	116,4	207,4	6,7	78,2%
Norvegija	109,8	109,8	3,5	0 %
„6-tukas“	1712,1	2490,2	80,1	45,4%

Iš kitų Europos šalių, sulaukiančių Lietuvos investuotojų dėmesio, galima paminėti Rumuniją ir Bulgariją, kuriose aktyviai veikia Lietuvos nekilnojamojo turto bendrovės (pvz. „Hanner“), prekybos įmonės („VP Market“), „Šiaulių tauro televizoriai“, tai pat – Slovakiją, į kurios rinką įžengė „Sanitas“, ar Bosniją ir Hercegoviną, kurioje Ūkio banko investicinė grupė įsigijo privatizuojamą „Birač AD“ molžemio gamyklą ir buvo viena iš komercinio banko „Balkan Investment Bank“ steigėjų. Investicijos į šias Europos šalis turėtų suaktyvinti ir dvišalius prekybinius santykius.

4.1.2. Lietuvos užsienio politika Europoje

Lietuvos užsienio politika Europos šalių atžvilgiu įgyvendinama Europos Sąjungos rėmuose. Vienas iš Lietuvos užsienio politikos prioritetinių tikslų - tai aktyvi ir visavertė narystė ES, kuri pirmiausia traktuojama kaip ekonominė sąjunga, padedanti siekti šalies gerovės. Keliamas tikslas visapusiškai didinti Lietuvos ekonominę integraciją ir tuo pačiu mažinti šalies ekonominio išsivystymo lygio atsilikimą nuo ES šalių vidurkio. Šalia gerovės tikslo nemažiau svarbus ir saugumo aspektas: LR Seimo 2005 metų sausio 20 dieną nutarimu patvirtintoje Nacionalinio saugumo strategijoje yra įtvirtinta nuostata, kad Lietuva, būdama ES nare, šią organizaciją vertina kaip svarbų savo saugumo ir viso Europos žemyno stabilumo garantą, o viena veiklos krypčių yra aktyvus dalyvavimas ES bendrojoje užsienio ir saugumo politikoje. Lietuva pasisako ne tik už ekonomiškai, bet ir politiškai stiprią Europos Sąjungą, pasaulyje galinčią kalbėti „vienu balsu“.

2004 metų spalio 5 dienos politinių partijų susitarime „Dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004–2008 metais” iškeltas tikslas tapti vienu iš regiono centrų,

¹¹⁴ Sudaryta remiantis Lietuvos Statistikos departamento prie LR Vyriausybės skelbiamais sukaupų tiesioginių Lietuvos investicijų užsienyje pagal šalis duomenimis. < www.stat.gov.lt > [Žiūrėta 2007 03 06]

¹¹⁵ Investicijos Ukrainoje 2006 m. lyginant su 2005 metais išaugo 6,5 karto, nuo 39,3mln.Lt. iki 265,1mln.Lt. (Statistikos departamentas), tuo tarpu per visus 2006 metus padidėjo tik 1,5 procento. Tai galima būtų paaiškinti tuo, kad didžiausiam investuotojui Ukrainoje AB „Hanner“ susidūrus su rimtais sunkumais, vykdant investicinį projektą, bei esant neaiškiai politinei situacijai šalyje kiti stambesni Lietuvos investuotojai susilaikė nuo didesnių investicijų.

darančiu apčiuopiamą įtaką Europos Sąjungos kaimynystės politikai. Lietuva siekia ne tik plėtoti geros kaimynystės ryšius, bet ir įtvirtinti save kaip Europos Rytų politikos ekspertę. Įgyvendinant Lietuvos kaip regiono centro, matomos ir įtakingos regione valstybės koncepciją, siekiama išplėtoti dvišalį ir regioninį bendradarbiavimą su ES valstybėmis (Šiaurės ir Baltijos šalių, Lietuvos ir Vyšegrado grupės valstybių), siekiant jų paramos Lietuvai aktualiais klausimais ES viduje. Lietuva remia Europos Sąjungos plėtrą ir pasisako už [Kopenhagos kriterijais pagrįstą] „atvirų durų“ politiką šalims, kurios pareikš ketinimą stoti į ES.

Jei Lietuva pakankamai aktyviai ir sėkmingai dalyvauja Europos Sąjungos kaimynystės politikos formavime, pavyzdžiui, reikšmingai prisidėjo prie 2006m. gruodžio 4d. Europos Komisijos komunikato „Dėl Europos Kaimynystės politikos stiprinimo“, tai ekonominės integracijos srityje kyla tam tikrų sunkumų, pavyzdžiui, įsisavinant ES struktūrinių fondų paramą. Viena didžiausių ekonominių nesėkmių gali būti laikomas nepavykęs bandymas įsivesti eurą, nors įsijungimas į euro zoną ir buvo įvardinamas kaip vienas iš prioritetinių LR Vyriausybės darbų. Pasak prof. Raimundo Lopatos, „galėjome tapti pirmąja valstybe regione, peržengusia euro zonos slenkstį, tačiau likome zonoje, nes ne tik pritrūko valios atlikti namų darbus, bet ir drąsos ginant nacionalinius interesus“¹¹⁶.

Nagrinėjant Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveiką ES kontekste, vienas prieštarinčiausių klausimų yra Ignalinos atominės elektrinės (IAE) uždarymas¹¹⁷. 2007 m. sausio 18 d. priimta LR Seimo Nacionalinė energetikos strategija numato, kad, siekdama išlikti branduolinės energetikos valstybe, Lietuva remia investicijas į naujo bloko reaktoriaus statybą¹¹⁸. Šiuo metu Vyriausybės paruoštas projektas numato, jog nauja atominė jėgainė, statoma kartu su Latvija, Estija ir Lenkija, galėtų būti pastatyta 2015 metais. Taigi būtų logiška, jog II-asis IAE blokas veiktų iki pat naujosios elektrinės darbo pradžios. Tuo labiau, kad tam yra kelios labai rimtos priežastys:

- 1) IAE uždarymas sukels elektros kainos šuolį ir neigiamas ekonomines pasekmes.

Prognozuojama, jog elektros kaina gali išaugti apie 6-10 centų (~39proc.) už kilovatvalandę. Tai ne tik smarkiai padidintų infliaciją šalyje, tačiau kaip rodo Lietuvos banko ekspertų modeliavimo rezultatai, jei elektra brangtų apie du kartus, ekonominio augimo Lietuvoje

¹¹⁶ Raimundas Lopata, „Apie Lietuvos užsienio politikos viziją“. *Akiraciai*, 2006, Nr.11.

<<http://www.akiraciai.lt/news/44466>> [Žiūrėta 2007 01 10]

¹¹⁷ Stojimo į ES sutarties protokole Nr. 4, Lietuva įsipareigojo galutinai sustabdyti IAE I bloką iki 2005 m., o šios elektrinės II bloką – iki 2009 m. gruodžio 31 d., tuo tarpu ES įsipareigojo uždarymui skirti finansinę paramą.

¹¹⁸ LR Seimo nutarimas dėl nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo, 2007m. sausio 18d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 04 10]

praktiškai nebeliktų¹¹⁹. Brangstant elektros energijai vis sunkiau bus prisivilioti užsienio investuotojus, kuriuos jau dabar atbaido galimas elektros kainų šuolis¹²⁰. Pati Lietuva gali susidurti su energijos stygiumi. Be to, bus prarastos pajamos iš elektros eksporto. Taigi ekonominės pasekmės gali būti skaičiuojamos ne vienu milijardu litų.

2) Uždarius IAE, dar labiau padidėtų energetinė priklausomybė nuo Rusijos.

Tuo tarpu, gavus ES sutikimą pratęsti IAE darbą iki kol bus pastatyta nauja, padidėtų šalies ekonominis saugumas, tai padėtų išlaikyti ekonomikos augimo tempus, o elektros energijos vartotojai būtų apsaugoti nuo energijos trūkumo ir pernelyg didelio jos kainų padidėjimo.

2007 m. gegužės 5d. LR Seimas nepritarė įstatymo projektui (kuris buvo inicijuotas dar 2005m., bet vis atidėliojamas) pratęsti Ignalinos atominės elektrinės II-ojo bloko darbą¹²¹. Prieš šį įstatymą pasisakė Vyriausybė ir Prezidentas, motyvuodami, kad Lietuva laužytų tarptautinius įsipareigojimus, tai pakenktų šalies autoritetui, grėstų galimos finansinės sankcijos (lėšų skirtų uždaryti IAE suspendavimas)¹²². Tokią poziciją galima vertinti kaip politinės valios nebuvimą, nes Vyriausybė nėra oficialiai kreipusis į Europos Komisiją, kur būtų pagrįsta būtinybė pratęsti IAE darbą ir išsiaiškintos galimybės tai padaryti. Kita vertus, galima tikėtis, kad IAE uždarymas Lietuvai padės Europos mastu išjudinti Lietuvos ir Vakarų elektros tinklų sujungimo klausimą.

Tarp politikos formuotojų vyrauja įsitikinimas, jog Europos valstybių atveju, kuomet egzistuoja platus diplomatinė atstovybių tinklas¹²³, veikia tam tikti institucionalizuoti ekonominio-prekybinio bendradarbiavimo mechanizmai, o pačios valstybių rinkos yra liberalios, aukščiausiems šalies vadovams nereikia tiek dėmesio skirti verslui¹²⁴. Vadovaujamosi nuostata, kad tolimesnė ekonominių-prekybinių ryšių plėtra gali būti palaipsniui perduodama į privataus sektoriaus rankas, kuriam talkintų diplomatinės atstovybės. Tuo tikslu LR Vyriausybės 2006-2008 metų priemonių plane įtvirtintas tikslas stiprinti diplomatinę atstovavimą ES ir kiekvienoje ES

¹¹⁹ Raimundas Kuodis „Natūralios monopolijos Lietuvoje: ar yra alternatyva protingam reguliavimui“, pranešimas konferencijoje „Rinka ar politika Lietuvos energetikoje?“, 2005m. lapkričio 29d. <www.ekonomika.org> [Žiūrėta 2007 05 10]

¹²⁰ VZ.LT, „Pirmoji brangiančios elektros auka“, 2007m. gegužės 10d. <<http://vz.lt>> [Žiūrėta 2007 05 10]

¹²¹ Rasa Lukaitytė „Seimas nepritarė siekiui pratęsti AE darbą“, 2007m. gegužės 3d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=13071321> [Žiūrėta 2007 05 03]

¹²² Žr. Rasa Lukaitytė „Premjeras ragina atsisakyti IAE darbo pratęsimo idėjos, o Seimas šio įstatymo priėmimą atidėjo“, 2007m. balandžio 3d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=12767203> [Žiūrėta 2007 04 04]. Taip pat Prezidento spaudos tarnyba, „Prezidentas įspėja Seimą nerizikuoti tarptautine Lietuvos reputacija“, 2007m. balandžio 4d. <www.president.lt/lt/news.full/7715> [Žiūrėta 2007 04 03]

¹²³ Europoje veikia 26 diplomatinės atstovybės - 22 ambasados ir 4 generaliniai konsulatai, iš kurių 23 yra Europos Sąjungos šalyse. Regione dirba 23 diplomatai atsakingi už ekonominius klausimus, taip pat jiems Lietuvos ekonominius interesus atstovauti ir ginti padeda 8 komercijos atašė bei 4 LEPA atstovai užsienyje (dirba atskirai nuo ambasadų). Europos regione dirba 69 paskirti garbės konsulai, didžioji dalis Lenkijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Šiaurės šalyse.

¹²⁴ Vis dėlto planuojant oficialių pareigūnų užsienio vizitus, stengiamasi atsižvelgti į verslo iniciatyvas ir poreikius. Vienas tokių pavyzdžių, tai 2005 metų rudenį surengti Prezidento Adamkaus ir jį lydinčios verslininkų delegacijos vizitai į Rumuniją ir Bulgariją, kuriuos, matydamos susidomėjimą šiomis rinkomis, inicijavo asocijuotos verslo organizacijos. (Akstinas, interviu su autoriumi)

šalyje narėje turėti po diplomatinę atstovybę, todėl artimiausia plėtra turėtų vykti būtent šia kryptimi. Planuojama diplomatinės atstovybes steigti Bulgarijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, analizuojamos galimybės ir poreikis turėti tiesioginę atstovybę Vakarų Balkanuose¹²⁵. Atsižvelgiant į suaktyvėjusius dvišalius ekonominius santykius, šių metų sausio mėnesį Vyriausybė priėmė nutarimą, kuriuo įsteigiama komercijos atašė pareigybė Estijoje, kuri turėtų prisidėti prie efektyvaus ekonominių ir verslo iniciatyvų koordinavimo, tolimesnio ekonominio bendradarbiavimo plėtros¹²⁶.

Bendrai vertinant Lietuvos užsienio politiką ir ekonominių ir politinių interesų sąveiką Europos Sąjungoje, galime daryti išvadą, jog Lietuva stengiasi balansuoti tarp dviejų alternatyvų: „auksinės ES provincijos“ ir „regiono lyderės“ su aktyvia užsienio politika, tačiau sunkiai sekasi derinti abi šias alternatyvas, o skirstant ribotus šalies resursus prioritetas teikiamas antrajai. Nors ekonominiai interesai vaidina svarbų vaidmenį Lietuvos užsienio politikoje Europos šalių atžvilgiu, tačiau vis dar matomas aukštosios (saugumo klausimai) ir žemosios (ekonominiai, socialiniai klausimai) politikos atskyrimas, prioritetą teikiant pirmajai.

4.2 NVS regionas

4.2.1. Lietuvos ir NVS ekonominiai ryšiai

Lietuvą ir NVS sieja glaudūs ekonominiai santykiai. Lietuvai iš visų Europos Sąjungos valstybių tenka didžiausias rodiklis pagal prekybą su šalimis, kurios nėra ES narės. Ši prekyba su trečiosiomis šalimis sudaro daugiau nei 35 proc. visos prekybos¹²⁷ ir didžioji jos dalis tenka NVS. Kaip galime matyti iš Lietuvos užsienio prekybos duomenų (žr. 5 lentelę), NVS šalys yra antras didžiausias Lietuvos prekybinis partneris ir nors per 15 Lietuvos nepriklausomybės metų prekybos su NVS šalimis dalis bendroje prekyboje smarkiai sumažėjo, pati tarpusavio prekyba linkusi augti. Pavyzdžiui, 2006 metais Lietuvos prekių eksportas į ES šalis padidėjo gerokai mažiau negu į NVS šalis. Tuo tarpu prekių importas iš ES valstybių augo daug sparčiau nei importas iš NVS šalių. Dėl tokios 2006 m. prekių eksporto ir importo dinamikos šiek tiek pakito Lietuvos užsienio prekybos geografinė struktūra. Lyginant su bendru šalies prekių eksporto mastu, nuo 65 iki 63 proc. sumažėjo eksportas į ES šalis ir nuo 19 iki 21 proc. padidėjo eksportas į NVS šalis. Prekių importo struktūroje importo iš ES šalių dalis padidėjo nuo 59 iki 62 proc., o importo iš NVS šalių dalis (daugiausia dėl mažesnio importo iš Rusijos) sumažėjo nuo 31 iki 28 proc., nors pats importas ir išaugo.

¹²⁵ Rasa Kairienė, URM Europos šalių departamento direktorė, interviu su autoriumi, 2006m. spalio 17d.

¹²⁶ LR Vyriausybė, „Lietuvos verslui Estijoje talkins komercijos atašė“, 2007m. sausio 24d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 02 01]

¹²⁷ LR užsienio prekybos politikos metmenys.

5 Lentelė. Lietuvos užsienio prekyba 2005 ir 2006 metais¹²⁸.

Sąjunga, valstybė	2005 m.		2006 m.	
	Eksportas, mln.Lt	Importas, mln.Lt	Eksportas, mln.Lt	Importas, mln.Lt
Europos Sąjunga	21419,5 (65%)	25586,0 (59%)	24509,2 (63%)	33131,8 (62%)
NVS	5816,4 (19%)	13436,4 (31%)	8253,0 (21%)	14885,2 (28%)
Armėnija	4,9	0,5	3,7	0,1
Azerbaidžanas	22,6	19,3	24,1	11,2
Baltarusija	1063,0	753,6	1473,6	944,7
Gruzija	49,0	8,6	16,7	13,9
Kazachstanas	305,6	87,2	594,0	137,0
Kirgizija	31,2	0,2	46,6	0,1
Moldova	51,1	9,8	42,4	18,1
Rusija	3422,1	12006,3	4956,3	12975,4
Tadžikistanas	57,3	3,6	52,4	2,9
Turkmėnistanas	3,3	0,1	1,2	1,3
Ukraina	743,5	511,1	1005,5	721,6
Uzbekistanas	62,9	36,1	36,5	58,9
Iš viso	32767,3	43151,9	38810,9	53073,2

NVS TUI Lietuvoje. Aptariant NVS regiono tiesiogines užsienio investicijas Lietuvoje, iš esmės kalbama apie Rusijos TUI šalyje, nes kitos NVS valstybės arba nėra investavusios Lietuvoje, arba tos investicijos labai nedidelės.

Banko „NORD/LB Lietuva“ 2006 metų balandžio mėnesio ataskaitoje pažymėta, jog pastaraisiais metais mūsų šaliai vis daugiau dėmesio skiria Rusijos kapitalas. Pagal sukauptas TUI Lietuvoje 2005 metais vis dar pirmavo Skandinavijos bendrovės, tačiau metų pabaigoje Rusija buvo pakilusi į trečiąją vietą (žr. 6 lentelę), o pagal TUI srauto 2004 – 2005 m. dalį ši šalis pirmavo – jai teko trečdalis bendro rodiklio¹²⁹. Atlikus energetikos įmonių ir AB „Mažeikių naftos“ nekilnojamojo turto perskaičiavimą, 2006 metų sausio 1d. Rusija atsidūrė pirmoje didžiausių užsienio investuotojų vietoje, o jos TUI dalis sudarė beveik ketvirtadalį visų sukauptų TUI. Rusijos investuotojams 2006 metais pardavus šios įmonės akcijas, Rusija nusmuko į šeštąją vietą pagal TUI Lietuvoje (žr. 3 lentelę, 48 psl.). Didžiausios Rusijos investicijos Lietuvoje, susijusios su energetika, pvz., naftos prekybos bendrovė „Lukoil Baltija“, Rusijos dujų koncernas „Gazprom“, valdantis 37,1 proc. „Lietuvos dujų“ ir 99,5 proc. Kauno termofikacinės elektrinės

¹²⁸ Lietuvos Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, „Lietuvos užsienio prekyba“. < www.stat.gov.lt> [Žiūrėta 2006 11 06]

¹²⁹ AB Banko NORD/LB Lietuva, „Lietuvos ekonomikos aktualijos“, ataskaita, 2006m. birželis. < www.dnb nord.lt> [Žiūrėta 2006 11 06]

akcijų. Rusiškas kapitalas yra aktyviai investavęs ir į kitas sritis (pvz., „AB bankas Snoras“, PET žaliavų gamintoja „Nemuno banga Group“). Nemažai investicijų daromos ne tiesiogiai, o per tarpininkus, pačios įmonės vengia viešai deklaruoti, jog yra rusiško kapitalo, kadangi tai kenkia jų įvaizdžiui.

6 Lentelė. Užsienio šalių TUI Lietuvoje 2005m. pab.¹³⁰

	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	mln. Lt.	%	mln. Lt.	%	mln. Lt.	%	mln. Lt.	%	mln. Lt.	%	mln. Lt.	%
<i>Iš viso</i>	9337	100.0	10662	100.0	13184	100.0	13699	100.0	16193	100.0	18802	100.0
Danija	1704	18.3	1983	18.6	2262	17.2	2374	17.3	2466	15.2	2860	15.2
Švedija	1618	17.3	1721	16.1	2016	15.3	2010	14.7	2435	15.0	2554	13.6
Vokietija	689	7.4	985	9.2	1264	9.6	1335	9.7	1839	11.4	2175	11.6
Rusija	94	1.0	167	1.6	687	5.2	796	5.8	1366	8.4	2434	12.9
Suomija	563	6.0	619	5.8	815	6.2	1173	8.6	1256	7.8	1525	8.1
Estija	597	6.4	1071	10.0	1547	11.7	1151	8.4	1239	7.6	1541	8.2
JAV	918	9.8	883	8.3	1142	8.7	1162	8.5	1034	6.4	644	3.4
Nyderlandai	107	1.1	194	1.8	240	1.8	468	3.4	704	4.3	704	3.7
JK	624	6.7	690	6.5	709	5.4	679	5.0	562	3.5	413	2.2
Austrija	63	0.7	46	0.4	42	0.3	49	0.4	506	3.1	516	2.7
Norvegija	397	4.3	399	3.7	389	2.9	421	3.1	461	2.8	488	2.6
Šveicarija	452	4.8	343	3.2	374	2.8	392	2.9	427	2.6	434	2.3
Lenkija	205	2.2	229	2.1	283	2.1	278	2.0	290	1.8	354	1.9
Kitos šalys	3010	32.2	3315	31.1	3676	27.9	3785	27.6	4073	25.2	5020	26.7

Lietuvos TUI NVS šalyse. Per paskutiniuosius dvejus metus gerokai išaugo Lietuvos tiesioginės investicijos NVS šalyse (Rusijos Federacijoje ir Ukrainoje). Šį reiškinį nulėmė kelios svarbiausios priežastys: vietinės rinkos siaurumas, darbo jėgos trūkumas ir spartus brangimas, įmonių siekis gauti pigesnių žaliavų. Iš 2007 metų pradžioje sukauptų 3,1 mlrd.Lt. Lietuvos investicijų užsienyje – Rusijoje (įskaitant Kaliningrado sritį) ir Ukrainoje buvo investuota 428,4 mln.Lt. (13,8 proc.) ir 268,4 mln.Lt. (8,6proc.) (žr. 4 lentelę, 49 psl.). Didžioji dalis investicijų į Rusiją tenka Kaliningrado sričiai (237,6 mln.Lt.). Kelis metus Lietuva Kaliningrade pirmavo pagal TUI, tačiau šiuo metu pagal šį rodiklį yra 3 vietoje. Tam įtakos turėjo 2006 metų balandžio 1 dieną įsigaliojęs naujasis Kaliningrado ekonominės zonos įstatymas, kuris prioretizuoja stambųjį kapitalą, ir apsunkina Lietuvos įmonių atėjimą į šią sritį¹³¹. Kaliningrado srityje šiuo metu veikia 670 lietuviško kapitalo įmonių. Didžioji dalis Lietuvos investicijų atitenka statybos, maisto pramonės, baldų gamybos ir logistikos sritims. Čia savo verslą plėtoja tokios stambios lietuviškos bendrovės kaip AB „Snaigė“, UAB „Arvi ir Ko“, statybinių įmonių asociacija „Jupoja“, AB „PST“, UAB „Vilkė“ ir kt.¹³².

¹³⁰ AB Banko NORD/LB Lietuva, „Lietuvos ekonomikos aktualijos“, ataskaita, 2006m. birželis.

¹³¹ Donatas Butkus, LR Generalinis Konsulato Kaliningrade III-iasis sekretorius, interviu su autoriumi, Klaipėda, 2007m. balandžio 12d.

¹³² „Rusijos anklavas Lietuvos verslininkams atsuka nugarą“. Žurnalas *Veidas*, Nr.33, 2006.

Lyginant su 2005 metais, 2006 metais buvo galima stebėti dramatišką investicijų augimą Ukrainoje, kuomet investicijos išaugo 6,5 karto (nuo 39,3mln.Lt. iki 265,1mln.Lt.)¹³³. Tai buvo daugiausia susiję su Lietuvos statybos bendrovių (AB „Hanner“, AB „PST“) investicijomis šioje šalyje. 2006 m. didžiausiam investuotojui Ukrainoje AB „Hanner“ susidūrus su rimtais sunkumais, vykdant investicinį projektą, bei esant neaiškiai politinei situacijai šalyje, Lietuvos investuotojai susilaikė nuo didesnių investicijų, todėl Lietuvos investicijos Ukrainoje išaugo tik 1,5 proc. (žr. 4 lentelėje, 49 psl.).

4.2.2. NVS šalių specifika

NVS šalyse žymiai prasčiau veikia rinkos mechanizmas ir veiklos rezultatai daugiau priklauso nuo politikų ir vietos valdžios sprendimų ir jų įtakos verslui¹³⁴. Todėl įėjimas į šias rinkas, liberalesnių sąlygų verslui jose „atkovojimas“, tiesioginių asmeninių ryšių su vietos valdininkija, priimančius šiuos sprendimus, užmezgimas, diskusijos ir derybos su jais yra labai svarbus ir reikalingas darbas verslui. Būtent čia reikalinga ne tik reprezentacinė, o reali valstybės pagalba, t.y. taip vadinami atstovavimo „antpečiai“¹³⁵. Net LR Prezidentas Valdas Adamkus savo prisiminimų knygoje pažymi, jog NVS šalių atveju verslo interesų atstovavimas oficialiu lygiu yra labai svarbus. Kaip pavyzdį galima paminėti 2000 metų LR Prezidento oficialų vizitą į Kazachstaną ir susitikimą su šios šalies vadovu Nursultanu Nazarbajevu, po kurio pradėjo spręstis daugelis dvišalio ekonominio bendradarbiavimo klausimų – Lietuvos verslininkams atsivėrė daugelis iki tol uždarytų valdininkų durų, pagaliau buvo pradėtos derybos dėl naftos tiekimo Lietuvai ir kt.¹³⁶. Galima paminėti LR Prezidento tiesioginį dalyvavimą Ukrainoje sprendžiant muitų liberalizavimo klausimą AB „Snaigės“ importuojamiems šaldytuvams, ar 2006 m. lapkričio 14-16 d. vizito Ukrainoje metu pagalbą sprendžiant konfliktą tarp Lietuvos bendrovės „Hanner“ ir vietos oligarcho dėl „Hanner“ vykdomo 90 mln.Lt. vertės nekilnojamojo turto projekto Kijeve¹³⁷. Taigi Rytų šalyse, norint sėkmingai pradėti ir vystyti verslą, neužtenka tik ambasados paramos, o reikia ir vietos politikų pritarimo, plataus kontaktų rato, geranoriško gyventojų ir visuomenės informavimo priemonių požiūrio.

¹³³ Lietuvos Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, „Sukauptosios tiesioginės Lietuvos investicijos užsienyje pagal šalis“. <www.stat.gov.lt> [Žiūrėta 2007 03 06]

¹³⁴ Andrius Kalindra, buvęs LR ambasados Rusijos Federacijoje pirmasis sekretorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. gruodžio 15d.

¹³⁵ Akstinas, interviu su autoriumi.

¹³⁶ Valdas Adamkus, *Be nutylėjimų*. Vilnius: Tyto alba, 2004, 224-225.

¹³⁷ BNS, „Istrigusias „Hanner“ statybas Kijeve sprendžia prezidentai“. 2006m. lapkričio 20d. <www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=11273419> [Žiūrėta 2006 11 20]

4.2.3. Lietuvos užsienio politika NVS atžvilgiu

Kaip pažymima Lietuvos užsienio politikos metmenyse, dėl geografinio artumo, rinkų žinojimo ir pan. Lietuvos eksportui yra aktualiausios kaimyninės Rytų šalių rinkos, t.y. didžiausias dėmesys trečiųjų šalių rinkose turi būti sutelktas į kaimynines valstybes,– Rusiją, Ukrainą ir kitas NVS šalis¹³⁸. Tačiau kyla klausimas, ar Lietuvos vykdoma Naujoji užsienio politika atitinka šį keliamą tikslą, ar verslas NVS šalyse sulaukia taip jiems reikalingo pakankamo dėmesio iš oficialių savo šalies pareigūnų?

Naujoji Lietuvos užsienio politikos koncepcija skelbia būtinybę atrasti būdus ir priemones daryti kuo didesnę įtaką ES ir NATO sprendimams. Vienas tokių būdų, tai aktyvus vaidmuo šių organizacijų politikoje Rytų kryptimi, kur Lietuva prisistato kaip ekspertė ir stengiasi daryti kuo didesnę įtaką šios politikos formavimui ir įgyvendinimui, tuo pačiu stiprindama savo prestižą ir gindama nacionalinius interesus¹³⁹. Lietuva įgyvendindama Rytų politiką laikosi daugiašališkumo principo ir vykdo įvairias praktines iniciatyvas, tokias kaip apmokymai ir pratybos Baltijos gynybos koledže ir Lietuvos karo akademijoje, karinė materialinė parama ir kt. Formaliai Lietuvos Rytų politika atitinka Lietuvos verslininkų interesus ir aktyvų domėjimąsi tradicinėmis laikomomis NVS rinkomis. Galima pastebėti, jog per mažai atsižvelgiama, kad šalies ekonominių interesų atstovavimas „naujose“ demokratijose (Ukraina, Gruzija), Pietų Kaukazo šalyse ir dvišaliai ekonominiai santykiai su jomis, yra svarbi užsienio politikos priemonė, stengiantis padėti šioms šalims integruotis į transatlantines struktūras. Kitas Lietuvos ekonominės diplomatijos NVS šalyse trūkumas, kad nepaisant plataus diplomatinio atstovybių tinklo¹⁴⁰, vyriausybės institucijos, diplomatiniai korpusai vengia aktyviai „proteguoti“ savo verslininkus, nors būtent šiose šalyse labiausiai tos pagalbos reikia¹⁴¹.

¹³⁸ LR užsienio prekybos politikos metmenys, 2006m. LR URM vidinis dokumentas.

¹³⁹ Žr. Laikinojo Prezidento A.Paulausko kalba Vilniaus Universitete, „Naujoji Lietuvos užsienio politika“. Taip pat Perl Carlsen, „From the Baltic States to the Caucasus: Regional Co-operation after the Enlargements“. Lithuanian foreign Policy Review, 1(9), 2002, 27-40.

¹⁴⁰ Dvylikoje NVS valstybių šiuo metu veikia 7 Lietuvos diplomatinės atstovybės. Jos įsteigtos Rusijoje (akreditacija Armėnijai), Baltarusijoje, Ukrainoje, Kazachstane (akreditacija Kirgizijai ir Tadžikistanui), Gruzijoje, Moldovoje ir nuo 2007 metų pradžios Azerbaidžane. Lietuvos interesai Uzbekistane atstovaujami iš LR ambasados Turkijoje. Lietuvos ekonominius interesus atstovauja ir gina 10 diplomatų-ekonomikos patarėjų ir 4 komercijos atašė. Taip pat NVS regione paskirti 9 garbės konsulai. Šiuo metu svarstoma diplomatinės atstovybės atidarymo galimybės Jerevane. Ekonominio interesų atstovavimą NVS regione savo ruožtu stiprina ir Ūkio ministerija, 2007 metais savo veiklą pradėjo komercijos atašė Kazachstane, taip pat dar šiais metais komercijos atašė turėtų būti nusiųstas į Baltarusiją, o Ukrainoje darbą turėtų pradėti komercijos atašė padėjėjas. (LR Užsienių reikalų ministerija, „Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 02 20]; LR Vyriausybės nutarimas „Dėl komercijos atašė pareigybės steigimo 2006–2008 metų programos patvirtinimo“, 2006m. vasario 14 d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 04]. Taip pat LR Ūkio ministerija, „Ūkio plėtros įgyvendinimo planas“. <www.ukmin.lt/lt/strategija/planas-07/1-1.doc> [Žiūrėta 2007 02 25]

¹⁴¹ Akstinas, interviu su autoriumi.

2006 metų diplomatų-ekonomistų suvažiavimo metu LR URM Rytų Europos ir Vidurinės Azijos departamento direktorius Arūnas Vinčiūnas, kalbėdamas apie ministerijos politiką NVS šalių atžvilgiu, teigė, jog Vidurinėje Azijoje galima išskirti du pagrindinius interesus – NATO ir verslas, tuo tarpu Rusijos Federacija ir Baltarusija yra specifiniai atvejai¹⁴². Vis dėlto galima teigti, jog Rytų politikoje didžiausi Lietuvos interesai – demokratių procesų Kaliningrade, Baltarusijoje, Ukrainoje skatinimas. Tuo tarpu Pietų Kaukazo (kaip tranzito šalys) ir Centrinės Azijos (kaip tiekėjos) šalys Lietuvai labai svarbios ekonominio saugumo požiūriu, t.y. projektuojant energetinių išteklių iš Kaspijos regiono alternatyvą rusiškiems. Tokiu būdu šalies ekonominiai-prekybiniai interesai dažnai nustumiami į antrą planą.

Kaip jau buvo minėta, plėtojant ekonominius santykius su NVS šalimis, labai svarbi oficialių pareigūnų pagalba. Jei Rytų Europos (Ukrainos, Moldovos) ir Pietų Kaukazo šalių atveju, Lietuvos verslininkai, žengdami į šias rinkas, susilaukia svarios aukščiausių šalies asmenų pagalbos¹⁴³, tai, kalbant apie Vidurinės Azijos šalis, to pasakyti negalima. Pavyzdžiui, jau keli metai planuojamas, bet niekaip nesurengiamas Ministro pirmininko ir verslininkų vizitas į Kazachstaną, nors jo poreikį URM pripažįsta¹⁴⁴. Tuo tarpu Baltarusijos atveju verslininkų iniciatyvos dėl verslo vizitų su oficialiais pareigūnais nesulaukia palaikymo dėl vykdomos režimo politinės izoliacijos, o Rusijos atveju dėl pakankamai komplikuoatų dvišalių santykių. Šiose šalyse Lietuvos ekonominių interesų atstovavimas ir gynimas vykdomas per Lietuvos diplomatinės atstovybes¹⁴⁵.

Vertinant Lietuvos užsienio politiką NVS atžvilgiu, pastebimas jos daugialypiškumas,- Rytų Europoje (Ukraina, Moldova, Rusija) ir Pietų Kaukaze (Gruzija, Armėnija) vadovaujamosi idealistiniais motyvais ir intensyviai remiami ir skatinami demokratiniai procesai, Centrinės Azijos (Kazachstano, Azerbaidžano, Uzbekistano, Kirgistano, Tadžikistano) atžvilgiu laikomasi rezervuotos pragmatinės politikos. Baltarusijos atveju vykdoma politinė izoliacija (oficialiu lygmeniu), stengiantis suderinti pragmatinius ir idealistinius interesus. Šiuos interesus bandoma derinti ir santykiuose su Rusija.

¹⁴² Arūnas Vinčiūnas, kalba Lietuvos diplomatų ekonomistų suvažiavimo metu, 2006m. spalio 17d.

¹⁴³ Iš pastarųjų verslo misijų su šalies vadovais paminėtinos: 2006m. spalio 31-lapkričio 2d. oficialus premjero vizitas į Moldovą, 2006m. lapkričio 14-16d. Prezidento valstybinis vizitas į Ukrainą, 2006m. liepos 8-9d. oficialus Prezidento vizitas į Azerbaidžaną, 2007m. balandžio 12-13d. Ministro pirmininko oficialus vizitas į Ukrainą.

¹⁴⁴ Pulokas, interviu su autoriumi.

¹⁴⁵ Siekiant susilaukti didesnio vietinių verslininkų dėmesio, dažnai verslo delegacijoms vadovauti imasi patys ambasadoriai. Pvz. LR ambasada Rusijos Federacijoje savo iniciatyva jau kelis metus vykdo programą „Langas į Lietuvą“, kuri apima verslo ir kultūros renginius, vykstančius skirtinguose Rusijos regionuose. (Verbickas, interviu su autoriumi. Taip pat LR Ambasada Rusijos Federacijoje, „Programa „Langas į Lietuvą“.. < <http://amb.urm.lt/>> [Žiūrėta 2006 11 05])

4.2.4. Specifiniai Rusijos ir Baltarusijos atvejai

Aptariant Lietuvos politinius-ekonominius santykius su NVS, Rusijos Federacijos ir Baltarusijos atvejai yra specifiniai. Abiem atvejais jaučiama tam tikra politikos ir ekonomikos įtampa.

RUSIJOS ATVEJIS

Nors Lietuva deklaruoja pragmatišką politiką Rusijos atžvilgiu¹⁴⁶, tačiau joje neišvengiama svarbaus vertybinio aspekto (tam tikro idealizmo), bei dėl vertybių skirtumų kylančios konfrontacijos su Rusija. Pasak diplomato, kelis metus dirbusio Lietuvos ambasadoje Rusijoje, vertybių klausimas mūsų užsienio politikoje Rusijos atžvilgiu yra dominuojantis¹⁴⁷. Tai liudija siekis atkurti istorinį teisingumą, okupacinės žalos iš Rusijos reikalavimas, noras išmokyti Rusiją demokratijos ar ją demokratizuoti per artimąjį jos užsienį (Ukraina, Gruzija, Moldova). Kai kurie politikų-akademikų pareiškimai, jog Lietuva su Rusija kariauja Šaltąjį karą¹⁴⁸, ar politologo, laikomo Rusijos reikalų ekspertu, dr.Č.Laurinavičiaus inicijuota diskusija dėl galimybės Lietuvai vykdyti pragmatiškesnę, minkštesnę, atsargesnę Rytų politiką¹⁴⁹ turi tam tikros racijos bei parodo, jog santykiuose su Rusija nėra viskas gerai. Be to, pragmatinė politika Rusijos atžvilgiu, nebūtinai reiškia nuolaidžiavimą, ar tai, kad neturime matyti Rusijos vidaus problemų ir jos užsienio politikos ydų¹⁵⁰.

Kalbant apie ekonominių Lietuvos ir Rusijos ekonominių santykių plėtojimą, Lietuva susiduria su dilema: viena vertus, svarbu tuos santykius vystyti, kita vertus, neleisti Rusijos kapitalui išsigalėti, ypač jei kalbame apie Lietuvos strateginius objektus¹⁵¹, t.y. Lietuva sprendžia galimas, esamas ir numanomas nacionalinio, ekonominio saugumo grėsmes. Dažnai rusiškas kapitalas, koks jis bebūtų, traktuojamas kaip keliantis grėsmę nacionaliniam saugumui, tačiau negalima pamiršti, jog šiuolaikiniame pasaulyje saugumas yra daugiasluoksnis reiškinys, apimantis ir ekonominę bei socialinę šalies gerovę.

Tarp ekonomikos ir politikos egzistuojanti įtampa santykiuose su Rusija akivaizdžiausiai pasireiškė 2005 m., visuomenėje aktyviai vykstant diskusijai dėl LR Prezidento dalyvavimo/nedalyvavimo pergalės prieš nacius gegužės 9-osios minėjime Maskvoje. Tai matyt buvo aktualiausia problema viešajame diskurse 2005m. pradžioje. Čia galima prisiminti Lietuvos

¹⁴⁶ Žr. Lietuvos rytas, "P.Vaitiekūnas: Noriu pasiekti nuobodžius laikus", 2006m. rugsėjo 11d. <www.lrytas.lt> [Žiūrėta 2006 09 11]

¹⁴⁷ Kalindra, interviu su autoriumi.

¹⁴⁸ Žr. Povilas Gylis „Santykiai su Rusija: šaltoji taika ar šaltasis karas?“, 2006m. balandžio 16d. <www.lsdp.lt> [Žiūrėta 2006 11 18]

¹⁴⁹ Česlovas Laurinavičius „Kodėl nereikėtų reikalauti okupacijos žalos atlyginimo?“. *Radio paskaita*, VU TSPMI, 2006m. kovo 22d.

¹⁵⁰ Gediminas Kirkilas „Lietuva ir Rusija modernioje Europoje“. *Veidas*, Nr.38, 2002.

¹⁵¹ Pačių strateginių objektų apibrėžimas ir įvardinimas kelia nemažai problemų.

pramoninkų konfederacijos prezidento Bronislovo Lubio susitikimą su LR Prezidentu Valdu Adamkumi ir išsakytą nuomonę po jo. "Mums reikia galvoti ne tik apie tai, kad mes pademonstruosime vienokį ar kitokį savo šleifą, bet mums reikia galvoti ir apie tai, ką mes valgysime ir ką mes turėsime ir kaip mes plėtosime ekonomiką"¹⁵², - teigė B.Lubys. Raginimas vykti į Maskvą buvo grindžiamas tuo, jog verslininkai yra sulaukę ir perspėjimų iš Rusijos, "iš labai aukštų tribūnų", kad neatvykus į Maskvą ekonominių santykių pagerėjimo neverta laukti. Tai savo ruožtu susilaukė intelektualų ir kai kurių politikų reakcijos ir buvo įvertinta kaip precedento neturinčiu spaudimu šalies vadovui¹⁵³.

Nepaisant viešų diskusijų. LR Prezidento V.Adamkaus sprendimas nevykti buvo logiškas, nes tie patys verslininkai nebuvo vieningi šiuo klausimu¹⁵⁴, o kitoks sprendimas galėjo sulaukti didžiulės protestų bangos bei suskaldyti visuomenę. Be to, tai buvo gilesnė problema nei ekonomika vs. politika, nes ekonominiams interesams buvo priešpastatytas demokratinės visuomenės orumas, tautos savigarba ar net, kaip teigė intelektualai, valstybingumo pamatai. Kita vertus, reikia pripažinti, kad pati gegužės 9-osios problema buvo smarkiai saugumizuota¹⁵⁵, ir kaip matosi iš šiandienos perspektyvos bei kaip rodo Latvijos ir Lenkijos (jų prezidentai vyko į Maskvą) pavyzdžiai, nei vykimai, nei nevykimai neturėjo didesnės įtakos santykiams su Rusija.

Nagrinėjant ekonominių ir politinių interesų sąveiką Rusijos atveju, svarbus derybų dėl naujos ES ir Rusijos Partnerystės ir bendradarbiavimo sutarties klausimas. Derybos turėjo prasidėti šių metų gegužės 18 dieną, tačiau dėl Lenkijos veto buvo atidėtos, Rusijai atsisakius panaikinti lenkiškų mėsos produktų importo draudimą, kuris, Lenkijos teigimu, yra politiškai motyvuotas. Lenkijos poziciją (vetuoti derybas) palaiko ir Lietuva, kuri taip pat susiduria su tam tikromis ekonominėmis sankcijomis iš Rusijos pusės. Nuo 2006 metų liepos mėnesio nutrūko naftos tiekimas AB „Mažeikių nafta“ naftotiekiu „Draugystė“ („Družba“), nors Rusija naftos netiekimą motyvuoja techninėmis kliūtėmis, tačiau Lietuva tai traktuoja kaip politiškai motyvuotą žingsnį. Lietuvos Prezidentas V.Adamkus yra pareiškęs, kad Lietuva gali blokuoti derybas, jei Rusija neatnaujins naftos tiekimo¹⁵⁶. Ši Lietuvos pozicija (dėl galimo derybų vetavimo) svarbi tuo, kad santykiuose su Rusija ekonominiai šalies interesai atvirai iškeliami virš politinių motyvų, t.y. gerų santykių su Rusija palaikymo. ES ir Rusijos derybose dėl naujos sutarties vienas problematiškiausių yra Energetikos chartijos klausimas. Lietuva turi aiškų politinį ir ekonominį

¹⁵² BNS, „B.Lubys: prezidentas turi vykti į Maskvą“. 2005m. kovo 3d.

<www.delfi.lt/archive/article.php?id=6165091> [Žiūrėta 2006 11 05]

¹⁵³ BNS, „V.Landsbergis: pramonininkai spaudžia prezidentą“. 2005m. kovo 4d.

<www.delfi.lt/archive/article.php?id=6167388> [Žiūrėta 2006 11 05]

¹⁵⁴ Plačiau žr. BNS, „Verslininkų nuomonės dėl V.Adamkaus kelionės skiriasi“. 2006m. vasario 10d. <www.delfi.lt> [Žiūrėta 2006 11 05]

¹⁵⁵ Tomas Janeliūnas, „Gegužės 9-osios problema saugumizavimo teorijos ir komunikacinio saugumo požiūriu“. *Politologija*, Nr.2 (38), 2005, 27.

¹⁵⁶ BNS, „Lietuva gali blokuoti ES ir Rusijos derybas“. 2006m. gegužės 15d. <www.lzinios.lt> [Žiūrėta 2007 05 15]

interesą, jog Rusija ją ratifikuotų, nes tai padėtų liberalizuoti energijos išteklių tranzito režimą ir atvertų kelius Centrinės Azijos ištekliams į Europą¹⁵⁷.

Dar vienas pavyzdys kaip Lietuva gina ekonominius interesus, tai daugiašalės derybos dėl Rusijos narystės PPO, kuriose keliamas klausimas dėl Rusijos vidaus ir išorės (eksporto, importo, tranzito) geležinkelių tarifų suvienodinimo¹⁵⁸.

BALTARUSIJOS ATVEJIS

Pastaraisiais metais jaučiamas didelis Lietuvos verslininkų susidomėjimas Baltarusija ir verslo galimybėmis joje¹⁵⁹, tačiau, nepaisant to, LR Užsienio reikalų ministerija Baltarusijos atžvilgiu laikosi „Independence First“ („demokratija pirmiau“) politikos¹⁶⁰, vykdo politinę Lukašenkos režimo izoliaciją. Galime kelti klausimą, ar Lietuvai tikslinga vykdyti tam tikrą moralinę politiką Baltarusijos atžvilgiu, ar reiktų vadovautis pirmiausia pragmatiniais ekonominiais interesais. Tačiau, įvertinus Lietuvos įsipareigojimus ES ir JAV, ir vieningą Vakarų poziciją Baltarusijos atveju, kitokia Lietuvos politika sunkiai įmanoma. Tad, esant tam tikram disonansui tarp politinių ir ekonominių bendradarbiavimo motyvų, Lietuvos ekonominė diplomatija turi priimti kitas žaidimo taisykles.

Ekonominių interesų atstovavimas Baltarusijoje vykdomas per diplomatinę atstovybę, plėtojant tarpministerinį bendradarbiavimą (dvišalė prekybinio-ekonominio bendradarbiavimo komisija, kuriai iš LR pusės vadovauja Ūkio ministerija) bei stengiantis ekonominius interesus apginti ES mastu.

Lietuva aktyviai priešinosi Europos Komisijos pasiūlymui dėl darbo teisių pažeidimų panaikinti Bendrąją preferencijų (vienašalių muitų lengvatų) sistemą (BPS) Baltarusijai¹⁶¹. Nepritarimas BPS atšaukimui buvo motyvuojamas ekonomine žala Baltarusijai ir tuo, kad ekonominių santykių ribojimas gali neigiamai paveikti Baltarusijos visuomenės požiūrį į Europos Sąjungą. Vis dėlto, nepaisant Lietuvos, Lenkijos, Latvijos, Graikijos ir Kipro pasipriešinimo, 2006m. gruodžio 6d. Europos Sąjungos ekspertų komitetas pritarė pasiūlymui dėl BPS Baltarusijai atšaukimo¹⁶², o ES Ministrų taryba 2006 metų gruodžio 20 dieną nusprendė atšaukti Bendrąją lengvatų sistemą.

¹⁵⁷ Tarptautinis verslo žurnalas JŪRA MOPE SEA, „Lietuva pasirengusi stiprinti ekonominę diplomatiją“. Interviu su LR Užsienio reikalų ministru Petru Vaitiekūnu, 2006m. 6Nr. <www.jura.lt> [Žiūrėta 2006 11 05]

¹⁵⁸ „Lietuvos užsienio prekybos politika – svarbiausi ES bendrosios prekybos politikos klausimai“. LR URM Ekonomikos departamento pateikta medžiaga ES išorinių ekonominių santykių darbo grupės nariams 2006 12 18 posėdžio metu.

¹⁵⁹ Verbickas, interviu su autoriumi.

¹⁶⁰ Arūnas Vinčiūnas, kalba Lietuvos diplomatų ekonomistų suvažiavimo metu, Vilnius, 2006m. spalio 17d.

¹⁶¹ BNS, „Lietuva kovos prieš sankcijas Baltarusijos verslui“, 2006m. rugsėjo 28d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=10805415> [Žiūrėta 2006 11 18]

¹⁶² BNS, „ES pritarė ekonominėms sankcijoms Baltarusijai“, 2006m. gruodžio 6d. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=11431042>> [Žiūrėta 2006 12 16]

Lietuvos valdžios nepritariamą ekonominėms sankcijoms Baltarusijai galima laikyti Lietuvos verslo laimėjimu, kaip ir faktą, jog aukščiausi valdžios pareigūnai įtraukti į diskusiją dėl vykdomos politikos Baltarusijos atžvilgiu. Galingos interesų grupės, pvz., Lietuvos pramoninkų konfederacija, nuolat „spaudžia“ Vyriausybę dėl santykių su Baltarusija nebloginimo, švelnesnio kritikos tono ir pan.

Apibendrinant, galima konstatuoti, kad Lietuvai neblogai sekasi suderinti politinius ir ekonominius interesus Ukrainoje, Moldovoje, Pietų Kaukazo šalyse. Tuo tarpu Centrinės Azijos šalims skiriamas mažesnis dėmesys, o vertybėmis grindžiama Lietuvos užsienio politika Rusijos ir Baltarusijos atžvilgiu sukuria vidines ekonomikos ir politikos įtampas. Ekonominių interesų atstovavimas ir gynimas šiose šalyse vykdomas praktiniu – ministerijų, diplomatinių atstovybių – lygiu bei ES ir PPO rėmuose.

4.3 Azijos regionas

Pasak „Foreign Affairs“ redaktoriaus Jim Hodges, „Pasaulio gravitacijos centras – politinis, ekonominis, komercinis, netgi militaristinis – vis daugiau persikelia į Aziją, tai XXIa. paradigminis poslinkis“¹⁶³. Panašu, jog ši 2004 metais išsakyta mintis vis labiau virsta realybe, tai rodo ir vis didėjantis viso pasaulio valstybių dėmesys šiam regionui. Ne išimtis ir Lietuva, kuri vis labiau suvokia šio regiono svarbą.

4.3.1. Lietuvos-Azijos šalių ekonominis bendradarbiavimas

Lietuvos ekonominio bendradarbiavimo su Azijos valstybėmis statistiniai rodikliai rodo, kad didžiulis bendradarbiavimo potencialas nėra išnaudojamas.

Kaip galime matyti 7 lentelėje, bendra prekyba su pagrindinėmis Azijos valstybėmis (Kinija, Japonija, Indija) smarkiai didėja, tačiau ji tesudaro kelis procentus nuo bendros Lietuvos užsienio prekybos apyvartos. Dėl didelių atstumų, informacijos ir žinių apie šias šalis trūkumo, tai Lietuvos verslui dar tik „atrandamos“ rinkos.

7 Lentelė. Lietuvos dvišalės prekybos apimtys 2005-2006m.¹⁶⁴.

	Prekybos apimtis (mln.litų)		Importo augimas		Eksporto augimas	
	2005m.	2006m.	2005m.	2006m.	2005m.	2006m.
Kinija	1043,9	1327,4	18,5%	27%	15%	34%
Japonija	185,3	215,4	11%	20%	19%	9%
Indija	134,6	149	18%	20%	61%	11%

¹⁶³ James F. Hoge, „A Global Power Shift in the Making“, *Foreign Affairs*, 2004 m. liepa – rugpjūtis. <www.foreignaffairs.org>, [žiūrėta 2006 12 01].

¹⁶⁴ Sudaryta remiantis Lietuvos Statistikos departamento prie LR Vyriausybės skelbiamais užsienio prekybos 2005 ir 2006 metais duomenimis <www.stat.gov.lt> [žiūrėta 2006 10 20]

2002-2006 metais Pietų ir Pietryčių Azijos šalys naujosiose ES narėse bei Rytų Europoje įgyvendino 564 tiesioginių užsienio investicijų projektus, tai 13,4proc. bendro projektų skaičiaus, 3-ioje vieta pagal patrauklumą Azijos šalių TUI¹⁶⁵. Lietuva turi aiškiai išreikštą interesą pritraukti Azijos šalių tiesiogines užsienio investicijas, tačiau, siekiant šio tikslo, daugiausia apsiribojama informacijos apie Lietuvos patrauklumą sklaida, o praktinių veiksnių pasigendama. Net jei pirmajame etape pavyksta sudominti potencialius investuotojus iš Azijos šalių, vėliau, išsistudijavę visas sąlygas, jie mieliau pasirenka mūsų kaimynę Lenkiją, ar kitą VRE šalį. Kaip teigia URM Eksporto ir investicijų skatinimo departamento direktorius Andrius Pulokas „žuvį prie valtės pritraukt pritraukiam, bet niekaip negalim jos įkelti“¹⁶⁶. Nereikia užmiršti, kad eksporto ir investicijų skatinimas yra tokia tarptautinės veiklos forma, kur, kaip taisyklė, „draugystė“ ir „partnerystė“ neegzistuoja – čia tiek ES šalys, tiek strateginiai partneriai tampa konkurentais, todėl šiose srityse bendradarbiavimas vyksta dvišaliu pagrindu¹⁶⁷. Valstybė, norinti sulaukti TUI, turi investuotojui sudaryti patrauklią aplinką, kuo, deja, Lietuva pasigirti negali. Azijos šalių investicijų pritraukti nepadeda ir šalies įvaizdžio strategijos nebuvimas, valstybės prekinio ženklo („state branding“) neturėjimas (žr. 40-41 psl.). Atsilikimas nuo kaimynų šiose srityse nemaža dalimi sąlygojo, jog 2006 metų Pasaulio ekonomikos forumo vertinimais mūsų šalies konkurencingumas smuko (iš 34 į 40 vietą), o Latvijos (iš 39 į 36) ir Estijos (iš 26 į 25) kilo¹⁶⁸. Kol kas Lietuva smarkiai pralaimi kovą dėl investicijų ir jei artimiausiu metu nebus imtasi aktyvių Vyriausybės veiksnių, šalis gali tapti visiškai nekonkurencinga.

Atsižvelgiant į Azijos šalių potencialą, jų TUI dalis bendrose Lietuvos sukauptose investicijose yra nedidelė. Iš esamų investicinių projektų paminėtini: Japonijos „Yazaki“ investicija į Klaipėdos įmonę „Baltijos automobilių technika“ (86,25 mln.Lt), Indijos „Indorama“ (PET ruošiniai ir žaliavos) investicija į gamyklą Klaipėdos LEZ (276 mln.Lt), Pietų Korėjos bendrovės "D.BOSS" investicija į skystųjų kristalų ekranų (LCD) televizorių surinkimo fabriką Vilniuje, Japonijos įsteigta bendrovė „Interlogics“, Japonijos kapitalo kompiuterinės grafikos įmonė KOEI. Esminė sąlyga ateities investiciniams projektams iš Azijos – investicinių sąlygų Lietuvoje pagerėjimas.

Apibendrinant ekonominį bendradarbiavimą, galime teigti, jog yra išreikštas aiškus ekonominis-prekybinis interesas Azijos rinkoms, tačiau dar nėra išnaudojamos tiek prekybos, tiek TUI investicijų galimybės. Nėra tinkamai pasinaudojama Klaipėdos jūrų uosto teikiamomis

¹⁶⁵ Oco Consulting Database. <www.locomonitor.com> [Žiūrėta 2006 10 23]

¹⁶⁶ Pulokas, interviu su autoriumi.

¹⁶⁷ Jonas Paslauskas, LR URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos departamento direktorius. Interviu su autoriumi, 2006m. lapkričio 15d.

¹⁶⁸ BNS, „Lietuvos galimybės konkuruoti menkesnės“, 2006m. gruodžio 14d. <www.delfi.lt> [Žiūrėta 2006 12 16]

galimybėmis, laisvosiomis ekonominėmis zonomis Klaipėdoje ir Kaune, taip pat neišnaudojamos galimybės didesniais kiekiais gabenti Kinijos krovinius „Transsibiro“ ir „Transazijos“ geležinkelio magistralėmis šiaurės koridoriumi per Lietuvą į kitas Europos Sąjungos šalis.

4.3.2. Lietuvos užsienio politika Azijos šalių atžvilgiu

Lietuva neturi aiškiai išreikštų politinių interesų Azijoje, o ekonominio sąlyčio vizija yra svarbiausia Lietuvos užsienio politikos Azijos šalių atžvilgiu prielaida¹⁶⁹. Du svarbiausi jos aspektai yra šie:

- 1) Lietuviškos nišos paieška Rytų ir Pietryčių Azijos rinkose;
- 2) Azijos investicijų ir tranzitinių prekių srautų per Lietuvą pritraukimas. Lietuvai pastarasis aspektas ypač svarbus, siekiant išvengti ES periferijos likimo, kada šalies ekonominiai ryšiai didžiaja dalimi orientuojami į ES šalis, vengiant priklausomybės nuo NVS šalių.

Azijos investicijų ir prekių pritraukimas Lietuvai padėtų diversifikuoti TUI ir užsienio prekybos struktūrą, leistų greičiau modernizuoti ekonomiką ir sustiprinti savo kaip svarbaus tarpininko Azijos-ES-NVS ekonominių ryšių plėtroje vaidmenį. Toks vaidmuo įmanomas projektuojant ir įgyvendinant Lietuvos, kaip tranzitinių ES šiaurės „vartų“ Azijos prekėms, idėją. Šiuo atveju svarbiausias vaidmuo tenka didžiausiai Azijos eksportuotojai – Kinijai. Jau 1998 metais suformuota Kinijos prekių „vartų“ ir kiniškų krovinių paskirstymo koncepcija, kuri apima:

- 1) Krovinių srautų iš Kinijos jūrų uosto per Klaipėdos jūrų uostą skatinimą;
- 2) Kinijos prekių eksporto į Vakarų ir Šiaurės Europą nukreipimas geležinkeliais (Vikingo ir Merkurijaus maršrutais);
- 3) Kinijos krovinių paskirstymo ir logistikos centro įsteigimą Klaipėdos jūrų uoste;
- 4) Kauno oro uosto, kaip paskirstymo punkto, panaudojimą¹⁷⁰.

„Vartų“ idėja dar kartą nuskambėjo pačiu aukščiausiu lygiu LR Prezidento Valdo Adamkaus 2006m. rugsėjo 25-27d. valstybinio vizito Kinijoje metu: „Ir geografinė padėtis, ir tai, kad esame tranzitinė jūrinė valstybė, Lietuvai gali padėti tapti puikiais „vartais“ Kinijos verslui į Baltijos, Šiaurės ir Rytų Europos valstybių rinkas. Lietuva priklauso ES vidaus rinkai, o mūsų verslininkai yra geri rytinių kaimyninių valstybių rinkų ekspertai. Dėl puikiai išplėtos infrastruktūros esame vadinami Europos tarptautinių pervežimų centru, o kaip jūrinė valstybė, galime pasiūlyti

¹⁶⁹ Pulokas, interviu su autoriumi.

¹⁷⁰ Strateginių studijų centras, „Lietuvos santykiai su Kinija: galimi interesai ir grėsmės“. Vilnius, 2006m. rugsėjo 29d., 14.

pasinaudoti moderniu Klaipėdos jūrų uostu, kurį puikiai įvertino Jūsų [Kinijos] šalies ambasadoriai Lietuvoje¹⁷¹.

Sugebėjimas nukreipti dalį Rytų Azijos šalių prekių srauto į Europą (Skandinaviją) ir NVS šalis per Lietuvą ir tapti viena iš šių srautų tinko valdytojų leistų Lietuvai: pirma, tapti vienu iš Azijos prekių paskirstymo centrų regione; antra, iš dalies kompensuoti dar intensyvesnių ekonominių ryšių su Skandinavijos ir NVS šalimis trūkumą. Kaip teigia LR URM Eksperto ir investicijų skatinimo departamento direktorius Andrius Pulokas, Lietuvai užtektų nukreipti nors kelis procentus nuo bendro Kinijos eksporto, nes žinant jo apimtys, tai jau būtų nemažas šalies ekonominis laimėjimas¹⁷².

Dėl Azijos valstybėse egzistuojančios specifinės santvarkos užsienio privatus kapitalas ne visada pajėgus veikti vienas. Pagrindiniai finansiniai „ištekliai“ šiose šalyse sutelkti valstybės rankose. Todėl aktyvi „puolamoji“ ekonominė veikla turi būti vykdoma per Lietuvos valstybines struktūras¹⁷³. Priešingai nei europinėse šalyse, kur tolimesnė ekonominių-prekybinių ryšių plėtra gali būti palaipsniui perduodama į paties privataus sektoriaus rankas, Azijos šalyse turi būti stiprinamas valstybinis ekonominių interesų atstovavimas. Kaip teigia URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos departamento direktorius Jonas Paslauskas, „pati situacija diktuoja pagrindinius Lietuvos santykių su Azijos šalimis politikos uždavinius – ekonominių-prekybinių ryšių skatinimą“¹⁷⁴. Tą patį yra pažymėjęs ir tuometinis Seimo Pirmininkas Artūras Paulauskas konferencijoje „Azijos ekonominė raida ir Europos Sąjunga: naujų ES narių požiūris“. Pasak jo, „būtina imtis politinių veiksnių siekiant pagerinti dvišales investavimo, kapitalo judėjimo ir apmokestinimo sąlygas. Ir čia matyčiau mūsų, politikų parlamentarų, indėlį skatinant tarpusavio pasitikėjimą bei atveriant kelius bendradarbiavimui“¹⁷⁵. Nuostata, maksimaliai išnaudoti regiono teikiamas ekonomines galimybes, skatinti prekybinius ryšius bei investicijas, ieškoti naujų rinkų eksportui, įtvirtinta ir URM vidiniuose dokumentuose¹⁷⁶. Lietuvos ekonominiai interesai ne tik pripažįstami oficialiu lygiu, tačiau juos stengiamasi įgyvendinti praktikoje. Pavyzdžiui, gausios verslo misijos į Azijos šalis susilaukia aktyvaus oficialių pareigūnų palaikymo¹⁷⁷. Vyksta

¹⁷¹ LR Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimo žodis Lietuvos ir Kinijos verslo forumo „Atrask Lietuvą – vartus į Europą“ atidarymo proga. < www.president.lt > [Žiūrėta 2006 10 25]

¹⁷² Pulokas, interviu su autoriumi.

¹⁷³ Paslauskas, interviu su autoriumi.

¹⁷⁴ Jonas Paslauskas, pranešimas konferencijoje „Lietuvos politikos Azijos valstybių atžvilgiu strategija“. Vilnius, 2006m. kovo 22d.

¹⁷⁵ Artūro Paulauskas, sveikinimo kalba konferencijoje „Lietuvos politikos Azijos valstybių atžvilgiu strategija“. Vilnius, 2006m. kovo 22d.

¹⁷⁶ LR URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos Departamento 2006-2007m. veiklos strategija, 2006m. sausis, 16.

¹⁷⁷ Iš pastarųjų galima paminėti 2004 metų liepos 4-8d. LR Ministro Pirmininko ir verslininkų delegacijos vizitą Japonijoje, 2006m. vasario 22-23d. LR Prezidento ir verslininkų delegacijos vizitą Singapūre, 2006 metų rugsėjo mėnesio LR Prezidento ir jį lydінčios verslininkų delegacijos vizitą Kinijoje.

intensyvus ekonominių ryšių plėtojimas per Kinijos miestus. 2005-2006 metais įvyko bent po vieną apsikeitimą oficialiomis ir verslo delegacijomis tarp „susigiminiavusių“ Klaipėdos ir Qingdad, Vilniaus ir Guangzhou, Kauno ir Xiamen, Panevėžio ir Chengdu, Druskininkų ir Hangzhou miestų bei Alytaus ir Guizhou provincijos¹⁷⁸.

Ekonominės diplomatijos priemonėmis siekiama plėsti Lietuvos verslo kontaktus su regiono valstybėmis, aktyvinti investicinius srautus, didinti prekybos apimtis augančio Lietuvos eksporto dėka. Tuo būdu būtų sudaromos sąlygos išaugti nacionaliniam verslui ir, kylant pragyvenimo lygiui, gamybos procesus būtų galima perkelti į tas Azijos regiono šalis, kuriose kaštai mažesni (Kinija, Indija), t.y. vykdyti lietuviško kapitalo ir produkcijos „ekspansiją“ į geografiškai tolimesnius regionus. Šių tikslų įgyvendinime svarbų vaidmenį atlieka Lietuvos diplomatinės atstovybės Azijoje, kurių pajėgumus planuojama stiprinti¹⁷⁹.

Vis labiau ekonomiškai besivienijant Azijos regionui, struktūrinė Lietuvos veikimo aplinka vykdyti lietuviško kapitalo ir produkcijos „ekspansiją“ yra pakankamai palanki. Kur kas blogesnė alternatyva būtų balansuoti tarp kelių agresyviai vienas kito atžvilgiu nusiteikusių politinių/ekonominių galios centrų (pvz. tarp Indijos ir Kinijos). Agresyvaus hegemono regione iškilimas (pvz. Kinijos) taip pat komplikuoatų Lietuvos užsienio politiką Azijos regione, nes labai tikėtina, jog, veikdama kaip JAV sąjungininkė ir NATO narė, Lietuva atsidurtų tiesioginėje konfrontacijoje su tokiu hegemonu.

Apibendrinant Lietuvos-Azijos ekonominį bendradarbiavimą ir Lietuvos užsienio politiką Azijos šalių atžvilgiu, galima konstatuoti, kad Lietuva neturi aiškiai išreikštų politinių interesų Azijoje, o didžiausias dėmesys skiriamas ekonominiams tikslams šiame regione. Ekonominio sąlyčio prielaida yra svarbiausia plėtojant bendradarbiavimą su Azijos šalimis.

4.4. Amerika

4.4.1. Lietuvos ir Amerikos ekonominis bendradarbiavimas

Lyginant su 2005 metais, 2006 m. Lietuvos eksportas į JAV išaugo beveik 9 procentais ir buvo lygus 1681,9 mln.Lt., o importas, išaugęs 2proc., sudarė 859,3mln.Lt. Per 2006 metus eksportas į Kanadą sumažėjo 18proc. bei sudarė 765,7mln.Lt., o 19 proc. išaugęs importas siekė 45,7mln.Lt. (žr. 8 lentelėje). 2006 metais Lietuvos eksportas į JAV sudarė 4,3proc., o į Kanadą

¹⁷⁸ Lietuvos santykiai su Kinija: galimi interesai ir grėsmės, 115.

¹⁷⁹ Šiuo metu Azijos regione veikia 2 ambasados – Kinijoje (akreditacija Mongolijai, Pietų Korėjai, Vietnamui) ir Japonijoje (akreditacija Filipinams). Dirba po 1 diplomata, kuruojantį ekonominius klausimus. Taip pat iš Vilniaus yra akredituotas ambasadorius Indonezijai, Tailandui, Singapūriui ir Malaizijai. Šias metais turėtų būti įsteigtas komercijos atašė etatas Kinijoje, svarstomos konsulato arba LEPA atstovybės Šanchajuje įkūrimo ir LEPA atstovo skyrimo į Japoniją galimybės. Iki 2008 metų planuojama atidaryti atstovybes Indijoje ir Tailande. (LR URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos Departamento 2006-2007m. veiklos strategija)

0,73proc. bendro Lietuvos eksporto, atitinkamai 8-a ir 24-a vieta Lietuvos eksporto partnerių sąrašė. Tuo tarpu Lietuvos importas iš JAV ir Kanados sudarė 1,2proc. ir 0,1proc. bendro Lietuvos importo, tai atitinkamai 18-oji ir 40-vieta importo partnerių sąrašė¹⁸⁰.

Vertinant Lietuvos ir Amerikos ekonominę bendradarbiavimą galime konstatuoti, jog dvišalė prekyba neauga [Kanados atveju bendra prekybos apimtis netgi sumažėjo] taip sparčiai, kaip Lietuvos ir kitų regionų (Europos, NVS, Azijos) šalimis. Todėl tiek JAV, tiek Kanadai tenka vis mažesnė dalis bendrojo Lietuvos eksporto ir importo, tuo pačiu mažėja ir šių šalių ekonominė svarba Lietuvai.

8 Lentelė. Lietuvos užsienio prekyba su JAV ir Kanada 2005 ir 2006 metais¹⁸¹.

Valstybė	2005 m.		2006 m.	
	Eksportas (Mln.Lt.)	Importas (Mln.Lt.)	Eksportas (Mln.Lt.)	Importas (Mln.Lt.)
JAV	1543,4	843,0	1681,9	859,3
Kanada	939,5	38,1	765,7	45,7

LR Statistikos departamento duomenimis, 2007 metų sausio 1 dieną JAV tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje sudarė 693,6 mln.Lt. (11-a vieta), o šalyje buvo investavę 164 investuotojai. Lietuvoje yra investavusios ir savo atstovybės turi visame pasaulyje garsios kompanijos kaip Craft Jacobs, Coca-cola, Hewlett-Packard, IMB, McDonalds, Microsoft, Philip Morris ir kt. Pastaraisiais metais JAV TUI Lietuvoje mažėja, o savo piką jos buvo pasiekusios 2004 metais, kuomet sudarė 1162,1 mln.Lt. (4-a vieta investuotojų sąrašė, 198 investuotojai). Tai galima sieti su tuo laiku išaugusiu JAV investuotojų dėmesiu Lietuvai dėl šios įstojimo į NATO ir ES.

2007m. sausio 1d. Kanados TUI Lietuvoje siekė 118,6mln.Lt. ir, lyginant su 2006 metais, jos sumažėjo 16, 4mln.Lt. Tai buvo pirmi metai, kai stabiliai augusios TUI iš Kanados, sumažėjo. Šiuo metu šalyje registruota 15 investuotojų.

Taigi, pastaraisiais metais JAV ir Kanados investuotojų dėmesys Lietuvai mažėja, tai galime sieti ir su bendromis problemomis pritraukiant investicijas į Lietuvą ir tuo, kad mažėja Lietuvos strateginė reikšmė svarbiausiam mūsų partneriui už Atlanto – Jungtinėms Amerikos Valstijoms.

¹⁸⁰ Lietuvos Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, „Lietuvos užsienio prekyba“. < www.stat.gov.lt >
[Žiūrėta 2007 04 06]

¹⁸¹ Ten pat.

4.4.2. Lietuvos politika Amerikos atžvilgiu

Lietuva užsienio politikoje deklaruoja siekį puoselėti Lietuvos ir Europos Sąjungos transatlantinius ryšius, stiprinti bendradarbiavimą su Šiaurės Amerikos valstybėmis ir ypač – su JAV¹⁸².

Nuo pat valstybės sukūrimo 1918 metais Lietuva užmezgė pakankamai tamprius santykius su Jungtinėmis Valstijomis, iš kurių „susilaukė reikšmingos paramos sovietinės okupacijos metais“¹⁸³, - JAV nepripažino Lietuvos aneksijos, padėjo išlaikyti diplomatinę atstovybę, o "Amerikos balsas" ir „Laisvosios Europos“ radijas palaikė lietuvių viltį atkurti šalies nepriklausomybę. Po nepriklausomybės atgavimo didelės viltys buvo dedamos į JAV kaip globėją, kietojo saugumo garantą, o į Lietuvos ir JAV santykius visų pirma reikėtų žvelgti ne per ekonominių, o per politinių, saugumo interesų prizmę.

Ne ekonomiais motyvais, o politiniais ir saugumo interesais buvo grindžiamas didžiausias Lietuvos ir JAV ekonominis sandėris, - „Mažeikių naftos“ pardavimas „Williams International“. Šis Lietuvos naftos bendrovės pardavimas vertinamas kaip vienas labiausiai politizuotų ir prietaringiausių privatizacijos procesų per visą nepriklausomos Lietuvos laikotarpį. Pasak Artūro Jonkaus, verslo konsultanto, koordinavusio JUKOS viešuosius ryšius Rytų ir Vidurio Europoje, „Mažeikių naftos“ pardavimas „Williams“ parodė, kad valstybės interesai ne visada sutampa su verslo interesais¹⁸⁴. „Mažeikių nafta“ parduota ne vadovaujantis ekonomine logika, t.y. didžiausią kainą pasiūliusiam pirkėjui, o vadovaujantis tam tikrais politiniais išskaičiavimais (glaudesni santykiai su JAV) bei saugumo interesais, t.y. bandant išvengti Rusijos atėjimo į Lietuvos naftos sektorių. Svarbų vaidmenį suvaidino tai, kad „Williams“ atėjimą labai aiškiai parėmė JAV administracija, tai yra pripažinęs ir LR Prezidentas¹⁸⁵.

Kita vertus, galima manyti, jog Lietuva pervertino (patys amerikiečiai taip pat) tarptautinės kompanijos [Williams] galimybes apsirūpinti naftos tiekimu. Lengvatinės sąlygos, kurias sudarė Lietuvos Vyriausybė "Williams", menkai tepadėjo, nes Rusija nenorėjo draugauti su politiškai privatizuota įmone¹⁸⁶, o negaudama rusiškos naftos bendrovė skendėjo nuostoliuose.

Naujojoje Lietuvos užsienio politikoje pripažįstama, kad Europos Sąjungos vidinė dinamika verčia Lietuvą peržiūrėti santykius su tradiciniais partneriais, įvertinti nusistovėjusius

¹⁸² "Lietuvos Respublikos politinių partijų susitarimas dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004-2008 metais".

¹⁸³ Center for Strategic and International Studies, Washington D.C. and Institute of International Relations and Political Science, „Lithuania’s Security and Foreign Policy Strategy“. White Paper, Vilnius. 2002. 23.

¹⁸⁴ Eglė Markevičienė „Didžiausių Lietuvos verslo paslapčių įminimo beišskant“. *Verslo žinios*, 2006m. liepos 13d., 8.

¹⁸⁵ LR Prezidento spaudos tarnyba, "Užkulisiniai "Williams" bendrovės veiksmai Lietuvai nepriimtini", 2002m. rugpjūčio 20d. <<http://adamkus.president.lt/one.phtml?id=3103>> [Žiūrėta 2007 04 25]

¹⁸⁶ Remigijus Šimašius, "Mažeikių nafta": ekonominiai politinių spekuliacijų padariniai“. ELTA, 2006m. rugsėjo 19d. <<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Ek22.phtml>> [Žiūrėta 2007 04 15]

bendradarbiavimo formatus, tačiau akcentuojamas siekis santykius su JAV dar labiau sustiprinti. Tam turėtų pasitarnauti aktyvi narystė NATO, NATO laikymas svarbiausia Lietuvos saugumą užtikrinančia kolektyvinio saugumo organizacija bei transatlantinių santykių stiprinimas¹⁸⁷. Santykiuose su JAV siekiama užsitikrinti patikimo, strateginio partnerio Europoje rolę, tuo pačiu negalima pamiršti, jog JAV – didžiausia ekonomika pasaulyje, o tarpusavio [Lietuvos ir JAV] ekonominių santykių galimybės nėra išnaudojamos¹⁸⁸. Amerikos atveju Lietuvos URM laikosi tos pačios pozicijos kaip ir ES šalių atžvilgiu, t.y., kad verslininkai yra pajėgūs dirbti vieni be didesnio oficialių ir aukštų valstybės pareigūnų kišimosi. Nors JAV yra viena iš LR Prezidento vizitų užsienio šalyse sąrašo lyderių,- 2004-2007 metais buvo surengti 4 [nuskaičiuojant privačių, kurie pakankamai dažni] vizitai į šią šalį, tačiau verslininkai šių vizitų metu šalies vadovo nelydėjo. Ekonominių-prekybinių santykių plėtra su Amerika palikta šalies diplomatinėms atstovybėms¹⁸⁹. Taigi, nors ir pripažįstama ekonominių interesų svarba, politiniai motyvai laikomi pirmine Lietuvos santykių su JAV prielaida.

Atsižvelgus į Lietuvos ekonominius interesus, šalies vykdomą užsienio politiką ir ekonominių interesų atstovavimą ir gynimą, galima konstatuoti, kad Lietuvos ir Amerikos bendradarbiavimas pirmiausia grindžiamas ne ekonominiais, o politiniais ir saugumo motyvais. Tačiau, skirtingai nei NVS šalių atveju, politiniai ir ekonominiai motyvai yra lengviau suderinami, o erdvė plėsti ekonominius santykius nėra išnaudota.

¹⁸⁷ LR Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių planas.

¹⁸⁸ Jonas Paslauskas, kalba Lietuvos diplomatų ekonomistų suvažiavimo metu, Vilnius, 2006m. spalio 17d.

¹⁸⁹ Tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Kanadoje Lietuva yra įsteigusi diplomatinės atstovybes. Šiose šalyse dirba 5 diplomatai (4 iš jų JAV), kuriojantis ekonominius klausimus. Taip pat JAV dirba 16, o Kanadoje 4 garbės konsulai. Nei JAV, nei Kanadoje diplomatinio atstovavimo plėtra nenumatoma. (LR URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos Departamento 2006-2007m. veiklos strategija)

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Įgyvendinus iškeltus uždavinius, keliamam darbo tikslui pasiekti, galima padaryti šiuos apibendrinimus:

- Tarptautinės politinės ekonomijos teorijos padeda geriau suvokti šiuolaikinius valstybių užsienio ir vidaus ekonominius ir politinius reiškinius bei jų tarpusavio sąveiką, tačiau ekonomikos ir politikos sąveiką traktuoja per daug supaprastintai (vienpusiškai).
- Valstybių ekonominį bendradarbiavimą, tarpusavio priklausomybę ir globalizacijos procesų įtaką valstybių užsienio politikai geriausiai gali paaiškinti ekonominis liberalizmas. Tuo tarpu valstybės vaidmenį, atstovaujant ir ginant šalies ekonominius interesus, ir jų sąveiką su saugumo interesais – merkantilizmas.
- Vykstantys globalizacijos procesai transformuoja valstybių vykdomą užsienio politiką. Nyksta riba tarp vidaus ir užsienio politikos, o šalies ekonominių interesų atstovavimas ir gynimas – *ekonominė diplomatija* – iškyla kaip integrali sudedamoji užsienio politikos (diplomatijos) dalis.
- Nuo nepriklausomybės atkūrimo ekonominiai motyvai buvo svarbi Lietuvos užsienio politikos dalis, tačiau ekonominė ir užsienio politika buvo traktuojamos kaip dvi atskiros sritys. Šalies narystė ES išryškino ekonominių interesų atstovavimo svarbą ir poreikį labiau juos integruoti į bendrąją užsienio politiką.
- Lietuvos užsienio politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijos teikia nevienodą reikšmę ekonominiams interesams, dažnai jie deklaruojami tik netiesiogiai. Svarbiausiuose užsienio politikos dokumentuose *ekonominės diplomatijos* sąvokai neskiriama pakankamai dėmesio.
- Lietuvoje veikia *konkurencinis* ekonominės diplomatijos modelis, kuriame ekonominę diplomatiją įgyvendina LR Užsienio reikalų ministerija, atliekanti koordinacinį vaidmenį, ir LR Ūkio ministerija kartu su prie ministerijos veikiančia Lietuvos ekonominės plėtros agentūra (LEPA). Šis modelis dar nėra visiškai išsikristalizavęs.
- Galima išskirti šias Lietuvos ekonominės diplomatijos silpnybes:
 - ✓ Koordinacijos stoka tarp svarbiausių ekonominę diplomatiją formuojančių ir vykdančių institucijų (ypač tarp Užsienio ir Ūkio ministerijų), „trūkinėjantys“ tarpusavio komunikacijos kanalai;
 - ✓ Dažna asmenų, atstovaujančių ir ginančių Lietuvos ekonominius interesus užsienyje, kaita;
 - ✓ Vieningos valstybės ekonominės diplomatijos strategijos nebuvimas;

- ✓ Eksporto ir investicijų skatinimo programų neefektyvumas/stoka;
 - ✓ Nėra sukurta „šalies rinkodara“ (įvaizdžio strategija, šalies prekės ženklas);
 - ✓ Lietuvos diplomatų, kuruojančių ekonominius klausimus, „agresyvumo“ trūkumas;
 - ✓ „Nesusikalbėjimas“ tarp verslininkų ir diplomatų;
 - ✓ Aiškiai išreikšto bendro verslo visuomenės intereso nebuvimas;
 - ✓ Bendradarbiavimo tarp verslo asocijuotų struktūrų stoka.
- Atlikus tyrimą nustatyta, kad trimis pagrindinėmis (neoficialiomis) Lietuvos ekonominės diplomatijos kryptimis galima laikyti – ES, NVS ir Aziją.
 - Įvertinus ekonominių ir politinių interesų sąveiką pagal pagrindines Lietuvos užsienio politikos regionines kryptis, galima konstatuoti, kad:

A) Europos šalių atveju, nors ekonominiai motyvai (ekonominė integracija, ekonominio atsilikimo nuo ES šalių vidurkio mažinimas) vaidina svarbų vaidmenį Lietuvos užsienio politikoje, tačiau vis dar matomas aukštosios (saugumo klausimai) ir žemosios (ekonominiai, klausimai) politikos atskyrimas, prioritetą teikiant pirmajai. Lietuvos kaip „regiono lyderės“ užsienio politikos koncepcijos pasirinkimas lemia, kad šalies resursai koncentruojami politinių iniciatyvų įgyvendinimui. Tokiu būdu kenčia šalies ekonominė integracija į ES. Kaip rodo euro įvedimo, IAE uždarymo klausimai, dažnai pritrūksta politinės valios ir ryžto atstovaujant ir ginant šalies ekonominius interesus.

B) NVS atveju Lietuva turi aiškiai išreikštą ekonominį interesą „tradicinėmis“ laikomose NVS rinkose, ekonominiai interesai veikia lygiagrečiai kartu su politiniais, tačiau panašu, kad pastarieji bent jau oficialiu lygiu yra laikomi svarbesniais.

Lietuvos užsienio politikos Rytų Europos (Baltarusija, Ukraina, Rusija) ir Pietų Kaukazo (Gruzija, Armėnija) atvejais dominuoja vertybėmis grindžiama užsienio politika, aktyviai siekiama šių šalių demokratizacijos. Dėl to tarp Lietuvos ir Rusijos bei Lietuvos ir Baltarusijos kyla vertybinis konfliktas, o tarp ekonomikos ir politikos atsiranda vidinės įtampos. Ši įtampa didžia dalimi kyla dėl to, kad santykiuose su nedemokratiškomis valstybėmis [kokiomis galima laikyti Baltarusiją ir Rusiją] idealistinės ir pragmatinės pozicijos sunkiai gali būti suderinamos. Rusijos atveju susiduria saugumo ir ekonominiai interesai, ir prioritetą teikiamas pirmiesiems. Bendrosios preferencijų sistemos atšaukimo Baltarusijai, ar naftos tiekimo iš Rusijos atnaujinimo klausimai, liudija, kad ekonominiai interesai vis dėl to daro įtaką šalies politikai.

Centrinės Azijos atžvilgiu laikomasi pragmatiškesnės politikos, taip sudarant geresnes sąlygas atstovauti ekonominius interesus, tačiau šiems šalims skiriamas mažesnis dėmesys.

Lietuvos politinėje darbotvarkėje santykiuose su Centrinės Azijos šalimis dominuoja ne ekonominiai-prekybiniai, o energetinio saugumo klausimai.

C) Azija atveju prioritetas teikiamas ekonominiams interesams, užsienio politikoje svarbiausia yra ekonominio sąlyčio vizija. Šiuolaikiniame globaliame pasaulyje mažos valstybės ryšius ir jų intensyvumą su tolimų regionų valstybėmis labiau lemia ekonominė logika, o ne politiniai išskaičiavimai. Lietuva paprasčiausiai neturi ypatingų politinių interesų tokiam tolimame regione. Be to, įgyvendinti azijinės krypties politiką Lietuvai svarbu ne tik dėl realios galimybės išlaikyti spartų ekonominį augimą, bet ir siekiant tapti stipriu ES ekonominiu/politiniu centru rytinėje dalyje. Glaudūs ekonominiai santykiai su regiono galybėmis (Kinija, Japonija, Indija) gali reikšmingai padidinti Lietuvos struktūrinę galią tarptautinėje sistemoje.

D) Amerikos atveju, nepaisant, kad tai geografiškai tolimas regionas, Lietuva turi aiškiai išreikštą politinį interesą. Lietuvos ir Amerikos bendradarbiavimas pirmiausia grindžiamas ne ekonominiiais, o politiniais ir saugumo motyvais (JAV strateginis politinis partneris, NATO kaip Lietuvos saugumo garantas). „Mažeikių naftos“ pardavimo „Williams“ istorija dar kartą patvirtina, kad santykiuose su JAV dominuoja politiniai interesai. Kita vertus, skirtingai nei NVS šalių atveju, politiniai ir ekonominiai interesai yra lengviau suderinami, tačiau geri politiniai santykiai ir transatlantinė partnerystė nėra išnaudojama.

- Siekiant gerinti Lietuvos ekonominių interesų atstovavimą ir gynimą užsienyje, reikėtų:
 1. *Aktyviau ir tvirčiau ginti šalies ekonominius interesus Europoje (ES). Lietuvos politinis aktyvumas ES turi būti nesavitikslis ir geriau tarnauti ekonominės integracijos, šalies gerovės didinimo tikslui.*
 2. *Mažinti tarp politikos ir ekonomikos esančią įtampą (Rusijos ir Baltarusijos atvejai) ekonominių interesų atstovavimui labiau išnaudojant diplomatinės atstovybes, tarpžinybinį bendradarbiavimą ir ES struktūrinę galią.*
 3. *Reikšmingai sustiprinti diplomatinį-ekonominį atstovavimą Azijos šalyse, nes tai prisidėtų prie ekonominio sąlyčio vizijos su Azijos šalimis realizavimo.*
 4. *Labiau išnaudoti gerus politinius santykius ir transatlantinę partnerystę, siekiant ekonominių tikslų (prekybos išplėtimo, TUI pritraukimo) Amerikoje.*
 5. *Pagerinti veiksmų koordinavimą tarp ekonominę diplomatiją įgyvendinančių institucijų.*

Tik gerai veikiantys tarpusavio komunikacijos kanalai tiek „viršuje“ tarp Seimo, LR Vyriausybės, LR Prezidento, tiek „apačioje“ tarp diplomatų ekonomistų, komercijos atašė ir LEPA atstovų užsienyje, gali padėti tinkamai koordinuoti veiksmus ir efektyviai atstovauti ir ginti ekonominius interesus užsienyje. Svarbiausia, jog tarpusavio veiksmų koordinaciją

užtikrintų pagrindinės ekonominę diplomatiją įgyvendinančios institucijos - LR Užsienio reikalų ir Ūkio ministerija. Dėl to svarstytinas tam tikro institucionalizuoto arba neformalaus mechanizmo tarp URM ir ŪkMin įkūrimas, kuris ministrų lygiu užtikrintų ekonominės politikos derinimą, funkcijų pasidalinimą ir probleminių klausimų išsprendimą (pvz., komercijos atašė atskaitomybės klausimą). Svarbu užtikrinti kasdieninį keitimąsi aktualia informacija.

6. *Sustiprinti dialogą su verslu, formuojant ekonominę diplomatiją.*

Tai padėtų padaryti nuolatiniai susitikimai-konsultacijos (pvz.: „Verslo pusryčiai“¹⁹⁰, tam tikra bendra taryba) aukščiausiu lygiu - tarp Vyriausybės atstovų, Užsienio reikalų ir Ūkio ministrų ir verslo organizacijų atstovų. Šie susitikimai būtų skirti pasiūlymų išklausymui, apsikeitimui nuomonėmis, diskusijų organizavimui svarbiais ar problematiškais ekonominių interesų atstovavimo užsienyje klausimais.

7. *Aiškiau reglamentuoti ir atskirti ekonominę diplomatiją įgyvendinančių institucijų funkcijas.*

Lietuvos ekonominės diplomatijos modelyje reikėtų rasti vietą Lietuvos ekonominei plėtros agentūrai (pvz., tikslinė TUI pritraukimo veikla), efektyvinant jos darbą išspręsti atskaitomybės klausimą, t.y. pasirinkti, ar LEPA padaryti atskaitingą Vyriausybei.

Viena iš Lietuvos ekonominės plėtros agentūros funkcijų turėtų būti šalies tarptautinio marketingo vykdymas, kai specialiai parengta profesionalų-ekspertų grupė užsienyje nuolat pristatytų šalies ekonominius pasiekimus, privalumus, tam tikras „sėkmės istorijas“.

8. *Sukurti vieningą Lietuvos ekonominių interesų atstovavimo strategiją.*

Aiškių prioritetų (prioritetinių rinkų, uždavinių, tikslų) išskyrimas leistų efektyviau panaudoti ribotus šalies finansinius ir žmogiškuosius išteklius.

9. *Efektyviau panaudoti ekonominės diplomatijos instrumentus.*

LR Vyriausybė turėtų kuo greičiau patvirtinti investicijų skatinimo programą, kuri numatytų konkrečias finansines paskatas užsienio investuotojams, bei pradėti įgyvendinti Lietuvos įvaizdžio formavimo strategiją.

Vyriausybė turėtų apsvarstyti galimybę skirti lėšų Lietuvos diplomatinėms atstovybių informacinės bazės plėtrai ir atnaujinimui. Tai padėtų realizuoti stringantį Lietuvos diplomatinėms atstovybių interneto svetainių suvienodinimo projektą. Tipinėje svetainėje būtų talpinama ekonominė, kultūrinė ir kita svarbi bendra informacija apie šalį bei papildoma specializuota informacija, susijusi su buvimo šalimi.

10. *Stiprinti ekonominę diplomatiją vykdančių institucijų analitinius pajėgumus.*

¹⁹⁰ Pz., tokį formatą, palaikant nuolatinį kontaktą su verslo organizacijoms naudoja Vilniaus miesto savivaldybė.

Kvalifikuotų apžvalgų apie užsienio šalių rinkas (bendradarbiavimo su šalimis strategijos scenarijai, rekomendacijos, ekonominio bendradarbiavimo gairės ir kt.) paruošimas padėtų tiek pačioms institucijoms efektyviau atstovauti ekonominius interesus, tiek verslo subjektams įžengti į užsienio šalių rinkas.

11. *Kelti diplomatų, kuruojančių ekonominius klausimus, komercijos atašė ir LEPA atstovų užsienyje kvalifikaciją.*

Svarbu užtikrinti, kad asmenys, atstovaujantys ir ginantys Lietuvos ekonominius interesus užsienyje, prieš išvykdami į kitą šalį būtų specialiai parengti, perprastų ekonominių interesų atstovavimo mechanizmą. Tokie apmokymai turėtų būti vykdomi centralizuotai, o ne atskirai, kaip šiuo metu yra vykdoma Užsienio reikalų ir Ūkio ministerijų. Lietuvos atstovai prieš išvykdami į užsienio šalis turėtų susitikti su svarbiausiomis šalies verslo organizacijomis tam, kad išsiaiškintų verslo poreikius, numatytų tarpusavio komunikacijos formas

12. *Daugiau dėmesio skirti ekonominei diplomatijai kaip disciplinai universitetuose, skatinti mokslinius tyrimus ekonominių interesų atstovavimo užsienio rinkose tema.*

Šis darbas – tai bandymas įvertinti ne tik Lietuvos ekonominių interesų atstovavimą, bet ir Lietuvos ekonominių ir politinių interesų sąveiką. Jis galėtų tapti atspirties tašku tolimesniems tyrimams, tiek dėl Lietuvai tinkamiausio ekonominės diplomatijos modelio (lyginamoji analizė su kitų šalių patirtimi), tiek dėl konkrečių veiksmų plano, strategijos, siekiant užtikrinti geresnį politinių ir ekonominių interesų suderinamumą atskirų regionų, šalių atveju.

1 Priedas.

KLAUSIMYNAS

EKONOMINĖS DIPLOMATIJOS VAIDMUO LIETUVOS UŽSIENIO POLITIKOJE

PASTABOS:

Šiame darbe *ekonominė diplomacija* traktuojama kaip Lietuvos ekonominių interesų gynimas užsienyje – prekių ir paslaugų eksporto skatinimas, užsienio investicijų skatinimas ir pritraukimas, ūkio subjektų interesų gynimas ir atstovavimas.

KLAUSIMAI:

1. Kiek Jūs sutinkate ar nesutinkate su kiekvienu iš šių teiginių?

Pažymėkite po vieną atsakymo variantą kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Greičiau nesutinku	Greičiau sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Lietuvos ekonominiai interesai yra šalies užsienio politikos formavimo pagrindas ir variklis	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonominė diplomacija yra svarbus įrankis, siekiant Lietuvos užsienio politikos tikslų	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Po įstojimo į NATO ir ES buvo daugiau atsigręžta į ekonominius reikalus ir pradėta daugiau dėmesio skirti ekonominei diplomacijai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aukščiausi šalies pareigūnai skiria pakankamą dėmesį Lietuvos ekonominiams interesams užsienyje	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Neveikia Lietuvos ekonominės diplomacijos instrumentai (eksporto skatinimo programa, investicijų skatinimo programa)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lietuva pasirinkusi efektyviausią ekonominės diplomacijos modelį (įgyvendina LR Užsienio reikalų ir Ūkio ministerija + LEPA)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lietuva turi aiškia ekonominių interesų atstovavimo užsienyje strategiją	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Iškilius politinių ir ekonominių interesų konkurencijai, prioritetą teikiamas politikai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ginant ekonominius interesus užsienyje efektyviai paskirstomi riboti finansiniai ir žmogiškieji resursai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3 pagrindinės (neoficialios) Lietuvos ekonominės diplomacijos kryptys, - ES, NVS (tradicinė) ir vis populiarėjanti Azijinė (Kinija, Indija, Japonija, kt.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lietuvos atveju negalima daryti griežto atskyrimo tarp diplomatų ekonomistų, komercijos atašė ir LEPA atstovų užsienyje	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Kas lemia ekonominių interesų atstovavimo aktyvumą konkrečioje (nebūtinai Jūsų) atstovybėje?

(Įvertinkite kiekvieną veiksnį taškais nuo 0 iki 5, kur 0 – visiškai nelemia, 1 – lemia nežymiai, 5 – labai lemia).

	0	1	2	3	4	5
URM'o (Ūkio ministerijos) instrukcijos ir nurodymai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybės, kurioje reziduojama, strateginė svarba Lietuvai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Valstybės skiriami finansiniai ir žmogiškieji ištekliai	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asmeninė diplomatų iniciatyva	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aiškiai išreikštas Lietuvos verslo interesas toje šalyje	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jūsų variantas:

3. Kaip manote, ar Lietuvos ekonominė diplomatija išsiskiria iš kitų VRE šalių ekonominės diplomatijos?

1. Taip 2. Ne

99. Nežinau/ negaliu atsakyti

4. Jei taip, gal galite pasakyti kuo?

Parašykite:

5. Su kokiomis silpnybėmis susiduria Lietuvos ekonominė diplomatija?

(Galimi keli atsakymai)

- Finansinių išteklių trūkumas;
- Žmogiškųjų išteklių trūkumas;
- Vieningos ir aiškos valstybės ekonominės diplomatijos strategijos nebuvimas;
- Nepagrįstas ekonominės diplomatijos nuvertinamas (neįvertinamas) politiniuose sluoksniuose, dėl ko trūksta politinės valios reikalingiems sprendimams;
- Ekonominės diplomatijos instrumentų (kaip eksporto ir investicijų skatinimo programų) trūkumas;
- Šalies „rinkodaros“ neturėjimas (Lietuvos įvaizdžio strategijos, šalies prekės ženklo ir kt.).

Jūsų variantas

Nuoširdžiai dėkoju už jūsų atsakymus ir sugaištą laiką. Jūsų suteikta informacija man bus ypač naudinga rašant akademinį darbą.

Gintautas Zaleckas, TSPMI, VU, 2007.

2 Priedas.

Lietuvos užsienio prekyba su Europos šalimis 2005-2006m.¹⁹¹

Sąjunga, valstybė	2005 m.		2006 m.	
	Eksportas Mln.Lt.	Importas Mln.Lt	Eksportas Mln.Lt	Importas Mln.Lt
Iš viso	32767,3	43151,9	38810,9	53073,2
Europos Sąjunga	21419,5 (65%)	25586,0 (59%)	24509,2 (63%)	33131,8 (62%)
Latvija	3362,7	1707,9	4313,1	2542,6
Vokietija	3075,5	6538,4	3359,5	7876,4
Estija	1937,0	1222,8	2522,8	1631,0
Lenkija	1812,3	3585,0	2338,8	5100,4
Nyderlandai	1005,7	1601,5	1901,6	1964,2
Švedija	1633,1	1481,8	1772,4	1756,5
Jungtinė Karalystė	1542,1	955,1	1665,8	1378,9
Danija	1420,1	1300,3	1621,1	1527,0
Prancūzija	2301,8	1209,7	1604,9	1673,2
Italija	631,5	1277,2	802,0	1781,4
Ispanija	883,1	438,8	736,0	609,5
Belgija	617,5	962,6	485,0	1300,0
Suomija	325,1	1325,1	335,5	1539,4
Čekijos Respublika	190,5	643,0	311,1	760,9
Vengrija	137,0	364,4	154,5	447,3
Airija	169,5	91,8	148,7	123,2
Portugalija	180,9	42,6	122,7	41,0
Austrija	77,3	441,0	109,2	573,3
Slovakija	50,7	170,6	59,7	255,9
Graikija	28,7	41,1	54,3	48,4
Kipras	16,8	34,5	45,6	17,7
Liuksemburgas	3,5	32,4	18,4	31,1
Slovėnija	11,9	116,9	17,6	142,3
Malta	5,1	1,5	8,2	10,3
ELPA	912,1	497,5	1264,5	526,9
Norvegija	524,8	222,3	724,0	261,2
Šveicarija	198,8	236,5	271,6	221,5
Islandija	188,2	37,1	268,5	43,7
Lichtenšteinas	0,3	1,6	0,3	0,5

¹⁹¹ Sudaryta remiantis Lietuvos Statistikos departamento prie LR Vyriausybės skelbiamais užsienio prekybos 2005 ir 2006 metais duomenimis < www.stat.gov.lt > [Žiūrėta 2007 04 05]

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. AB Banko NORD/LB Lietuva, „Lietuvos ekonomikos aktualijos“, ataskaita, 2006m. birželis. <www.dnb nord.lt> [Žiūrėta 2006 11 06]
2. Adamkus, Valdas, *Be nutylėjimų*. Vilnius: Tyto alba, 2004.
3. Akstinas, Algimantas, Tarptautinių prekybos rūmų ICC Lietuva generalinis direktorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006 m. lapkričio 27d.
4. Antanavičienė, Lina, buvusi LR URM ekonomikos departamento direktoriaus pavaduotoja, interviu su autore, Vilnius, 2006m. kovo 24d.
5. Anuškevičius, Titas, LEPA generalinis direktorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2007m. kovo 13d.
6. Aštuntosios LR Vyriausybės programa, 1996m. gruodžio 10d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
7. Bagdanavičiūtė, Violeta, „Verslininkai ieško diplomatų paramos“. *Verslo žinios*, Nr.36, 2003.
8. Balaam, N. David, Micheal Veseth, *Introduction to International Political Economy*. New Jersey: Pearson Education, 2005.
9. Baldwin, David A., *Economic Statecraft*. Princeton University Press, 1985.
10. Berridge, G.R., *Diplomacy: Theory and Practice*. London : Prentice Hall : Harvester Wheatsheaf, 1995.
11. BNS, „A.Valionis: Lietuvos ekonominės diplomatijos gairės – trys „i““, 2004m. lapkričio 15d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=5478391> [Žiūrėta 2006 04 21]
12. BNS, „B.Lubys: prezidentas turi vykti į Maskvą“, 2005m. kovo 3d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=6165091> [Žiūrėta 2006 11 05]
13. BNS, „Diplomatai kviečiami šiuolaikiškai pristatyti Lietuvos ekonominius interesus“, 2005 spalio 3d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=7623125> [Žiūrėta 2006 04 20]
14. BNS, „ES pritarė ekonominėms sankcijoms Baltarusijai“, 2006m. gruodžio 6d. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=11431042>> [Žiūrėta 2006 12 16]
15. BNS, „Istrigusias „Hanner“ statybas Kijeve sprendžia prezidentai“, 2006m. lapkričio 20d. <www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=11273419> [Žiūrėta 2006 11 20]
16. BNS, „Lietuva gali blokuoti ES ir Rusijos derybas“, 2006m. gegužės 15d. <www.lzinios.lt> [Žiūrėta 2007 05 15]
17. BNS, „Lietuva kovos prieš sankcijas Baltarusijos verslui“, 2006m. rugsėjo 28d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=10805415> [Žiūrėta 2006 11 18]
18. BNS, „Lietuvos galimybės konkuruoti menkesnės“, 2006m. gruodžio 14d. <www.delfi.lt> [Žiūrėta 2006 12 16]
19. BNS, „R.Paksas žada "naujų akcentų" Lietuvos užsienio politikoje“, 2003m. sausio 15d. <<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=1801391>> [Žiūrėta 2006 10 10]
20. BNS, „V.Landsbergis: pramonininkai spaudžia prezidentą“. 2005m. kovo 4d. <www.delfi.lt/archive/article.php?id=6167388> [Žiūrėta 2006 11 05]

21. BNS, „Verslininkų nuomonės dėl V.Adamkaus kelionės skiriasi“. 2006m. vasario 10d. <www.delfi.lt> [Žiūrėta 2006 11 05]
22. Butkus, Donatas, LR Generalinis Konsulato Kaliningrade III-iasis sekretorius, interviu su autoriumi, Klaipėda, 2007m. balandžio 12d.
23. Carlsen, Perl, „From the Baltic States to the Caucasus: Regional Co-operation after the Enlargements“. *Lithuanian foreign Policy Review*, 1(9), 2002.
24. Center for Strategic and International Studies, Washington D.C. and Institute of International Relations and Political Science, „Lithuania’s Security and Foreign Policy Strategy“. White Paper, Vilnius. 2002.
25. Coolsaet, Rik, “Trade and Diplomacy: The Belgian Case”. *International Studies Perspectives*, Vol.5, 2004.
26. Čičinskas, J., P.K.Cornelius, D.Treigienė, „Trade policies and Lithuania’s reintegration into the global economy“. Kn. Buračas A. (sud.), *Lithuanian Economic Reforms: Practice and Perspectives*. Vilnius: Margi raštai, 1997.
27. Devintosios LR Vyriausybės 1999-2000 metų veiklos programa, 1998m. birželio 10d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
28. Donna, Lee, „The growing influence of business in U.K. diplomacy“. *International studies perspectives*. 5 (1), 2004.
29. Foreign Economic Policy. <www.minted.am/en/126/> [Žiūrėta 2007 03 04]
30. Gilpin, Robert, *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė, 1998.
31. Gylis, Povilas, „Santykiai su Rusija: šaltoji taika ar šaltasis karas?“, 2006m. balandžio 16d. <www.lsdp.lt> [Žiūrėta 2006 11 18]
32. Hoge, James F., „A Global Power Shift in the Making“, *Foreign Affairs*, 2004 m. liepa – rugpjūtis. <www.foreignaffairs.org> [Žiūrėta 2006 12 01].
33. Immanuel M. Wallerstein, *The politics of the world economy: the states the movements and the civilizations*. Cambridge university press, 1994.
34. Įsakymo dėl ekonominės veiklos koordinavimo Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose tvarkos aprašo projektas. LR URM vidinis dokumentas.
35. J.E. Laikinojo Prezidento Artūro Paulausko kalba iškilmingame posėdyje Seime, 2004m. gegužės 1d. <<http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4938>> [Žiūrėta 2006 11 20]
36. Janeliūnas, Tomas, „Gegužės 9-osios problema saugumizavimo teorijos ir komunikacinio saugumo požiūriu“. *Politologija*, Nr.2 (38), 2005, 27.
37. Jones, Barry, *Globalisation and Interdependence in the International Political Economy*, London: Pinter Publishers, 1995.
38. Kairienė, Rasa, URM Europos šalių departamento direktorė, interviu su autoriumi, 2006m. spalio 17d.
39. Kalindra, Andrius, buvęs LR ambasados Rusijos Federacijoje pirmasis sekretorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. gruodžio 15d.
40. Kennan, G., “Diplomacy without Diplomats”. *Foreign Affairs*, Vol. 76, 1997.
41. Keohane, Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press, 1984.

42. Keohane, Robert O., Joseph S.Nye, *International Interdependence and Integration*. Kn. Paul R.Viotti, Mark V.Kauppi (sud.), *International Relations Theory*. New York: MacMillan, 1993.
43. Keohane, Robert O., Joseph S.Nye, *Power and Interdependence*. Boston: Little, Brown, 1989.
44. Keturioliktosios LR Vyriausybės programa 2006-2008m., 2006m. liepos 18d. www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf [Žiūrėta 2007 03 15]
45. Ketvirtosios Vyriausybės Ekonominės politikos memorandumas, 1992m. rugsėjo 15d. www.lrvk.lt [Žiūrėta 2007 03 08]
46. Kirkilas, Gediminas, „Lietuva ir Rusija modernioje Europoje“. *Veidas*, Nr.38, 2002.
47. Kostecki, Michel, Olivier Naray, „Commercial Diplomacy and International Business“. *Discussion Papers in Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations „Clingendael“, April 2007. www.clingendael.nl/publications/2007/20070400_cdsp_diplomacy_kostecki_naray.pdf [Žiūrėta 2007 04 05]
48. Kuodis, Raimundas, „Natūralios monopolijos Lietuvoje: ar yra alternatyva protingam reguliavimui“, pranešimas konferencijoje „Rinka ar politika Lietuvos energetikoje?“, 2005m. lapkričio 29d. www.ekonomika.org [Žiūrėta 2007 05 10]
49. Laikinei einančio Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas Artūro Paulausko kalba užsienio šalių diplomatinių misijų vadovams, 2004m. balandžio 30d. <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4932> [Žiūrėta 2006 11 20]
50. Laikinei einančio Respublikos Prezidento pareigas Artūro Paulausko kalba susitikime su Amerikos prekybos rūmų atstovais „Lietuvos Respublikos ekonominės diplomatijos gairės Lietuvai tapus Europos Sąjungos ir NATO nare“, 2004m. gegužės 18d. <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4984> [Žiūrėta 2006 02 20]
51. Laikinojo Prezidento A.Paulausko kalba Vilniaus universitete „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, Vilnius, 2004m. gegužės 24d. <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4994> [2007 02 20]
52. Laukaitytė, Rasa, „Ne tik Lietuvos investicijų pritraukimui, bet ir LEPA reikia pertvarkų“, 2007m. vasario 14d. www.delfi.lt/archive/article.php?id=12149305 [Žiūrėta 2007 02 15]
53. Laukaitytė, Rasa, „Premjeras ragina atsisakyti IAE darbo pratęsimo idėjos, o Seimas šio įstatymo priėmimą atidėjo“, 2007m. balandžio 3d. www.delfi.lt/archive/article.php?id=12767203 [Žiūrėta 2007 04 04].
54. Laukaitytė, Rasa, „Seimas nepritarė siekiui pratęsti AE darbą“, 2007m. gegužės 3d. www.delfi.lt/archive/article.php?id=13071321 [Žiūrėta 2007 05 03]
55. Laurinavičius, Česlovas, „Kodėl nereikėtų reikalauti okupacijos žalos atlyginimo?“. *Radijo paskaita*, VU TSPMI, 2006m. kovo 22d.
56. Lietuvos ekonomikos apžvalga, 1999m. spalio. www.sg.lt/old/lit/IntroToLithuania.html [Žiūrėta 2007 03 08]
57. Lietuvos įvaizdžio formavimo strategijos projektas, LR Vyriausybės kanceliarija. www.lrv.lt/LR-ivaizdis/1_Ivaizdzio%20projektas.pdf [Žiūrėta 2007 04 20]
58. Lietuvos Respublikos partijų kreipimasis į Respublikos Prezidentą dėl Lietuvos Respublikos integravimosi į NATO, Vilnius, 1993m. spalio 5d. www.lrs.lt [Žiūrėta 2007 03 09]

59. Lietuvos Respublikos politinių partijų susitarimas dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004-2008 metais. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2006 03 15]
60. Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus metinis pranešimas, Vilnius, 2007m. balandžio 19d. <www.president.lt/lt/news.full/7764> [Žiūrėta 2007 04 20]
61. Lietuvos rytas, „P.Vaitiekūnas: Noriu pasiekti nuobodžius laikus“, 2006m. rugsėjo 11d. <www.lrytas.lt> [Žiūrėta 2006 09 11]
62. Lietuvos Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, „Lietuvos užsienio prekyba“. <www.stat.gov.lt> [Žiūrėta 2006 11 06]
63. Lietuvos Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės, „Sukauptosios tiesioginės užsienio investicijos pagal šalis investuotojas“. <www.stat.gov.lt> [Žiūrėta 2007 03 06]
64. Lietuvos Statistikos departamento prie LR Vyriausybės, „Lenkija-didžiausia šalis investuotoja Lietuvoje“. Pranešimas spaudai, 2007m. balandžio 12d. <www.stat.gov.lt> [Žiūrėta 2007 05 02]
65. „Lietuvos užsienio prekybos politika – svarbiausi ES bendrosios prekybos politikos klausimai“. LR URM Ekonomikos departamento pateikta medžiaga ES išorinių ekonominių santykių darbo grupės nariams 2006 12 18 posėdžio metu.
66. Lopata, Raimundas, „Apie Lietuvos užsienio politikos viziją“. *Akiraciai*, 2006, Nr.11. <<http://www.akiraciai.lt/news/44466>> [Žiūrėta 2007 01 10]
67. LR Ambasada Rusijos Federacijoje, „Programa „Langas į Lietuvą“. <<http://amb.urm.lt/>> [Žiūrėta 2006 11 05]
68. LR Prezidento A.Brazausko pareiškimas dėl Lietuvos narystės NATO, 1994 m. sausio 4d. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
69. LR Prezidento spaudos tarnyba, „Užkulisiniai “Williams” bendrovės veiksmai Lietuvai nepriimtini“, 2002m. rugpjūčio 20d. <<http://adamkus.president.lt/one.phtml?id=3103>> [Žiūrėta 2007 04 25]
70. LR Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimo žodis Lietuvos ir Kinijos verslo forumo „Atrask Lietuvą – vartus į Europą“ atidarymo proga. <www.president.lt> [Žiūrėta 2006 10 25]
71. LR Seimo deklaracija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos tikslų, Vilnius, 1996m. lapkričio 28d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
72. LR Seimo nutarimas dėl nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo, 2007m. sausio 18d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 04 10]
73. LR Seimo opozicinių partijų memorandumas dėl pamatinių Lietuvos nacionalinės užsienio politikos principų, 1993m. spalio 5d. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
74. LR Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptių Lietuvai tapus visateise NATO nare ir Europos Sąjungos nare, 2004m. gegužės 1d. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2006 02 20]
75. LR Seimo rezoliucija, Vilnius, 1993m. gruodžio 23d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
76. LR Seimo rezoliucija, Vilnius, 1993m. gruodžio 23d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 09];
77. LR Ūkio ministerija, „Investicijų plėtrą skatinančių priemonių identifikavimo ir pritaikymo Lietuvos sąlygoms programinė studija“. 2006 m. sausio 17d. <www.ukmin.lt> [Žiūrėta 2006 04 10]

78. LR Ūkio ministerija, „LR komercijos atašė nuostatai“. <<http://www.ukmin.lt>> [žiūrėta: 2006 04 21]
79. LR Ūkio ministerija, „Nacionalinė investicijų skatinimo programa“. <www.ukmin.lt> [Žiūrėta 2007 04 18]
80. LR Ūkio ministerija, „Ūkio plėtros įgyvendinimo planas“. <www.ukmin.lt/lt/strategija/planas-07/1-1.doc> [Žiūrėta 2007 02 25]
81. LR URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos Departamento 2006-2007m. veiklos strategija, 2006m. sausis.
82. LR URM ir Lietuvos pramoninkų konfederacijos, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos bei asociacijos Tarptautiniai prekybos rūmai – Lietuva bendradarbiavimo memorandumas. Vilnius, 2003m. gegužės 27d.
83. LR užsienio prekybos politikos metmenys, 2006m. URM vidinis dokumentas.
84. LR Užsienio reikalų ministerija, „Lietuvos verslo užsienyje forumas“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 05]
85. LR Užsienio reikalų ministerija, „Už ekonomikos klausimus atsakingų diplomatų užsienyje ir komercijos atašė sąrašas“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2007 03 05]
86. LR Užsienio reikalų ministerija, „Užsienio politikos prioritetai“. <www.urm.lt> [Žiūrėta 2006 04 10]
87. LR Užsienio reikalų ministerijos 2005 – 2007 metų strateginis veiklos planas, 2005m. vasario 24d. <<http://www.urm.lt>> [Žiūrėta 2006 05 02]
88. LR Vyriausybė, „Lietuvos verslui Estijoje talkins komercijos atašė“, 2007m. sausio 24d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 02 01]
89. LR Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių planas. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 20]
90. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl komercijos atašė pareigybės steigimo 2006–2008 metų programos patvirtinimo“, 2006m. vasario 14 d. <www.lrs.lt> [Žiūrėta 2007 03 04].
91. Mačiulis, Vitas, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos generalinis direktorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. spalio 17d.
92. Mačiulytė, Alina, „Komercijos atašė ir prekybos atstovų veikla užsienyje – kaip jų pagalba pasinaudoti Lietuvos verslininkams?“ Pranešimas skaitytas Vilniaus II verslo vadovų klubo sesijoje, 2006 m. gegužės 9 d. <www.ukmin.lt/lt/atashe> [Žiūrėta 2007 02 05]
93. Makarychev, A.S., A. Sergunin, “Globalization”. Kn. K. Segbers, K. Imbusch (sud.), *The globalization of Eastern Europe: Teaching international relations without borders*. Hamburg, 2000.
94. Mansfield, Edward D., *Power, Trade, and War*. New Jersey: Princeton University Press, 1994.
95. Markevičienė, Eglė, „Didžiausių Lietuvos verslo paslapčių įminimo beieškant“. *Verslo žinios*, 2006m. liepos 13d.
96. McGrew, Anthony, „The logics of globalization“. Kn. John Ravenhill, *Global Political Economy*. New York: Oxford University Press, 2005.
97. Ministro Pirmininko Gedimino Kirkilo sveikinimo kalba Investuotojų forume su Vyriausybe. <www.ministraspirmininkas.lt> [Žiūrėta 2007 03 20]

98. Nekrašas, Evaldas, „Lietuvos užsienio politika po Prahos“. Pranešimas TSPMI metinėje konferencijoje. Vilnius, 2002 lapkričio 29.
<www.tspmi.vu.lt/?lang=lt&cont=mokslkonfer&subpage=111> [Žiūrėta 2006 11 20]
99. Nicholas, Bayne ir Woolcock Stephen, *The new economic diplomacy: decision making and negotiation in international economic relations*. Hampshire: Ashgate, 2003.
100. Oco Consulting Database. <www.locomonitor.com> [Žiūrėta 2006 10 23]
101. Pačkauskaitė, Agnė, „Pasiryžę atsakyti visiems verslininkams“. *Verslo žinios*, 2005m. spalio 4d.. <www.vz.lt> [Žiūrėta 2006 11 10]
102. Paslauskas, Jonas, kalba Lietuvos diplomatų ekonomistų suvažiavimo metu, Vilnius, 2006m. spalio 17d.
103. Paslauskas, Jonas, LR URM Amerikos, Afrikos, Azijos ir Okeanijos departamento direktorius. Interviu su autoriumi, 2006m. lapkričio 15d.
104. Pirmosios LR Vyriausybės programa, 1990 m. spalio 11d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08].
105. Prezidento spaudos tarnyba, „Prezidentas įspėja Seimą nerizikuoti tarptautine Lietuvos reputacija“, 2007m. balandžio 4d. <www.president.lt/lt/news.full/7715> [Žiūrėta 2007 04 03]
106. Pulokas, Andrius, LR URM Eksperto ir investicijų skatinimo departamento direktorius, interviu su autoriumi, 2006 m. lapkričio 15d.
107. Rana, Kishan, *Bilateral Diplomacy*. Malta: DiploFoundation, 2002.
<<http://textus.diplomacy.edu/Thina/GetXDoc.asp?IDconv=3022>> [Žiūrėta 2006 04 20]
108. Ravenhill, John, „The study of global political economy“. Kn. John Ravenhill, *Global Political Economy*. New York: Oxford University Press, 2005.
109. „Rusijos anklavas Lietuvos verslininkams atsuka nugarą“. Žurnalas *Veidas*, Nr.33, 2006.
110. Saner, Raymond ir Lichia Yiu, „International economic diplomacy: mutations in post – modern times“. *Discussion Papers in diplomacy*, No. 84.
<www.clingendael.nl/publications/2003/20030100_cli_paper_dip_issue84.pdf> [Žiūrėta: 2006 03 15]
111. Septintosios LR Vyriausybės programa, 1996m. kovo 19d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 09]
112. Staniulytė, Teresė, „Lietuva lieka didžiųjų investuotojų užribyje“. *Verslo žinios*, Nr. 181, rugsėjo 19d.
113. Strateginių studijų centras, „Lietuvos santykiai su Kinija: galimi interesai ir grėsmės“. Vilnius, 2006m. rugsėjo 29d.
114. Šatūnas, Simonas, LR Prezidento patarėjas, interviu su autoriumi, Vilnius, 2007m. gegužės 4d.
115. Šeštosios LR Vyriausybės programa, 1994 m. liepos 14d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08].
116. Šimašius, Remigijus, "Mažeikių nafta": ekonominiai politinių spekuliacijų padariniai“, 2006m. rugsėjo 19d. <<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Ek22.phtml>> [Žiūrėta 2007 04 15]
117. Talbott, Strobe, „Globalisation and Diplomacy: a practitioners perspective“, *Foreign Policy*, Vol. 108, 1997.
118. Tarptautinė konferencija „Ekonominė diplomatija kintančiame pasaulyje“, Vilnius, 2003m. gegužės 27d.

119. Tarptautinis verslo žurnalas JŪRA MOPE SEA, „Lietuva pasirengusi stiprinti ekonominę diplomatiją“. Interviu su LR Užsienių reikalų ministru Petru Vaitiekūnu, 2006m. 6 Nr. <www.jura.lt> [Žiūrėta 2006 11 05]
120. Tracevičiūtė, Roberta, „Lietuvos įvaizdis dūla Vyriausybės stalčiuose“. *Lietuvos žinios*, 2007m. balandžio 21d.
121. Trečiosios LR Vyriausybės programa, 1991m. birželio 13d. <www.lrvk.lt> [Žiūrėta 2007 03 08]
122. Underhill, Geoffrey, „Introduction: Conceptualizing the Changing Global Order“. Kn. Richard Stubbs, Geoffrey Underhill (sud.), *Political Economy and the Changing Global Order*. Oxford University Press, 2000.
123. Valstybės ilgalaikės raidos strategija, Vilnius, 2002m. lapkričio 12d. <http://www.lrv.lt/strateginis/igal_strat.pdf> [Žiūrėta 2006 11 26]
124. Verbickas, Vidmantas, LR ambasados Baltarusijoje I sekretorius, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. spalio 17.
125. Viešosios politikos ir vadybos institutas, „Lietuvos ekonominės plėtros agentūros veiklą lemiančių veiksnių analizė“. Pristatymas LR Ūkio ministerijoje, Vilnius, 2006 m. spalio 12d.
126. Vilpišauskas, Ramūnas, „Lietuvos užsienio prekybos politikos vertinimas“. Pranešimas seminare Valdžios ir verslo metamorfozės“, Vilnius, 2000m. balandžio 14d. <www.lrinka.lt/Pranesim/Prekyba.phtml> [Žiūrėta 2007 03 10]
127. Vilpišauskas, Ramūnas, „Regional integration in Europe: analysing intra-Baltic economic cooperation“. Florence: EUI Robert Schuman Centre, Working Paper, 1999. <www.tspmi.vu.lt/files/leidpubl/str111.pdf> [Žiūrėta 2007 03 06]
128. Vilpišauskas, Ramūnas, „Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksnių analizė“. *Pinigų studijos*, 3, 2000.
129. Vincente, Jorge de, *State branding in the 21st century*. Master of Arts in Law and Diplomacy Thesis, The Fletcher Scholl, 2004. <<http://fletcher.tufts.edu/research/2004/DeVicente-Jorge.pdf>> [Žiūrėta 2006 03 15]
130. Vinčiūnas, Arūnas, kalba Lietuvos diplomatų ekonomistų suvažiavimo metu, 2006m. spalio 17d.
131. Viotti, Paul R., Mark V. Kauppi, *International Relations Theory*. New York: MacMillan, 1993.
132. VZ.LT, „Klipas apie Lietuvą – jau BBC“, 2007m. balandžio 16d. <<http://vz.lt>> [Žiūrėta 2007 04 16]
133. VZ.LT, „Pirmoji brangiančios elektros auka“, 2007m. gegužės 10d. <<http://vz.lt>> [Žiūrėta 2007 05 10]
134. VZ.LT, „Trišalė taryba - prieš "Sodros" įmokų "lubas", 2007m. balandžio 18d. <<http://vz.lt>> [Žiūrėta 2007 04 18]
135. World Trade Organization, „Terminology database“. <www.wto.org> [Žiūrėta 2006 10 30]
136. Žukauskaitė, Lina, LR ambasados Japonijoje patarėja, interviu su autoriumi, Vilnius, 2006m. spalio 24.
137. Ги Каррон де ла Каррьер *Экономическая дипломатия: дипломат и рынок* Москва: РОССПЭН, 2003.

SUMMARY

„Economic Interests in the Foreign Policy of Lithuania“

Ongoing economic globalization processes of the late decades and the increasing integration of markets and societies, intensifying inter-relations have changed the world and the traditional intercourse among states. The necessity for new versatile relations which emphasize the economic interests of countries is constantly rising.

Academic literature often mentions and existing tension (competition) between politics and economics. That is why there is a question of the compatibility of Lithuanian economic and political interests. Are these interests compatible or competing?

The **object** of this study: Lithuanian economic interest representation and the interaction among economic and political interests of the state.

Purpose: to find out how important are economic interests in the contemporary Lithuanian foreign policy by analyzing it, that is, do Lithuanian economic interests shape the foreign policy of Lithuania; in what way and how much can they influence it. This study evaluates the formation of foreign policy and its practical implementation.

In order to implement the main purpose of this study these objectives are being met:

- *To review* the interpretation of the relation between economics and politics in the international relations discipline;
- *To analyze* which [and in what extent] economic interests are being mentioned in the most important foreign policy documents and what is their significance in those documents;
- *To explore* the institutionalization of economic interest representation;
- *To identify* the weaknesses of economic interest representation in foreign countries;
- *To study* the interaction between economic and political interests according to the most important Lithuanian foreign policy regional courses;
- *To propose* recommendations for the improvement of Lithuanian economic (diplomacy) foreign policy.

Lithuanian *economic interests* in this study are considered as the promotion of common economic relations (foreign trade) and of the export of nations products and services; attracting of foreign direct investment, protection and representation of the interests of the national economy subjects.

The first part of this study reviews the existing most important theories of international political economy – mercantilism, economic liberalism and structuralism. The importance of globalization processes and the foreign policy transformation caused by these processes, the rise of economic diplomacy as an integral part of foreign policy is being discussed as well.

The second segment is aimed at finding out the significance of economic motives to the Lithuanian foreign policy and it is also analyzed how and how much these motives are being mentioned in the most important documents of the Lithuanian foreign policy.

Institutionalization of Lithuanian economic interest representation is studied in the third part along with the economic diplomacy model used in Lithuania. The weaknesses and the essential courses of Lithuanian economic diplomacy are also identified.

The last part of this study is dedicated to examine the interaction between Lithuanian economic and political interests according to the most important regional courses of the foreign policy - Europe, CIS, Asia and America.

After implementing the objectives of this study the following conclusions were derived:

- The ongoing globalization processes transform the foreign policies of many countries. Representation of economic interests is becoming one of its essential elements.
- Since the regaining of independency economic motives were an important part of Lithuanian foreign policy, however, economic and foreign policies were considered as two different areas. Membership in the EU has highlighted the importance of economic interest representation and the necessity to integrate them into the common foreign policy.
- Lithuanian institutions, responsible for shaping and implementing foreign policy, consider economic interests in different ways; these interests are often only indirectly declared.
- Lithuania has adopted the competitive model of economic diplomacy.
- Lithuanian economic diplomacy has the following weaknesses:
 - Lack of coordination among the most important institutions which shape and implement economic diplomacy;
 - The absence of a unified Lithuanian economic diplomacy strategy;
 - No „country marketing“ (image strategy, country branding) has been created yet;
 - The lack of „aggression“ in Lithuanian diplomats who coordinate economic affairs;
 - Failing communication among businessmen and diplomats;

In order to improve the representation of Lithuanian economic interests and their protection in foreign countries the following measures ought to be implemented:

- *Protect the national interests in the EU more actively.*
- *Reduce the tensions between politics and economics in the cases of Russia and Belarus.*
- *Significantly strengthen the diplomatic-economic representation in Asian countries;*
- *Use good political relations and the transatlantic partnership in achieving economic aims in America.*

- *Improve the coordination of actions among the institutions which implement economic diplomacy.*
- *Regulate and separate the functions of the institutions implementing economic diplomacy more clearly.*
- *Create a unified strategy for the representation of Lithuanian economic interests.*
- *Pay more attention to economic diplomacy as a discipline in universities and stimulate scientific studies on the topic of economic interest representation in foreign markets.*